

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

ONBEŞ GÜNLÜK TARAFSIZ SİYASET İKTİSAT KÜLTÜR DERGİSİ

Cilt : 4

Sayı : 44

60 Kuruş

15 OCAK 1956

Tel. 27531

P. K. 131 Ankara

İÇİNDEKİLER

AYDINLIKTAN KAÇMA POLİTİKASI 1

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :

Lâikliği Noksan Anlama; Sabrın Sonu Selâmet mi?; Maliye Bakanının Açıklamaları; Başlangıcın Arkası; İdari Taksimat; Bütçe Gerekçesi; Fransız Seçimleri; Konuşabiliriz (Bahri Savaş); Aydınlar ve Dış Politika (N. Erder) Amerika Mektubu: Kıbrıs Meselesi Dünya Efkârı Umumiyesi ve Biz (Dr. İlhan Arsel) 3-9

İNCELEMELER

Din İptidiligi Şerif MARDİN 10
1956 Bütçesi Aydın YALÇIN 11
Seçim Sistemi Meselesinde İstatistik Metodun tatbiki Dr. Haydar FURGAÇ 13

FORUM'UN İKTİSADİ MÜŞİRLERİ :

Son İktisadî Gelişmeler 18

OKURLARIN FORUMU :

Sorumluların Hareket Tarzı (İ. N. Alkan);

Prof. Myrdal ve Kalkınma Meselesi (D. Avcıoğlu); İdareciler Karşısında Sendikacılar (İ. İnan); Türkiye'de Yabancı Üniversite (A. Çentürk), (M. N. K.); Sosyalizmin Bugünkü selevleri (M. Yüksel); Şiir Kitapları üzerine (G. Sümer); Aydın Kişi Anlamı (İ. Kuyumcu) 18-23

NE DİYORLAR :

Bilim ve Objektiflik (Theodor Litt) 23

KÜLTÜR VE SANAT :

Türkiye'de Aydınlar III. AND 24

Hint - Avrupalılarda Egemenlik Anlayışı Paul ARNOLD 26

Musiki: Atatürk ve Ötesi, Tanımadığımız Mozart Bedii SEVİN 27

Mektup Mahmut MAKAL 28

Onbeş günün Yayınları : Derleyen Perran ERALP 29

Aydınlıktan Kaçma Politikası

Her hangi bir canlı varlığın hayatını devam ettirebilme şansı, yaşadığı muhite intibak kabiliyeti ile ölçülür. Bugün müzelerde ancak fosil ve iskeletlerini gördüğümüz heybetli mahlûklar, jeolojik devirlerde değişen muhite intibak kabiliyeti gösteremedikleri için, tarihe karışan canlı varlıkların ibret verici örnekleridir. Biyolojinin bu genel kanunu, ferdler ve toplumlar için de doğrudur. Tarih ferd ve toplumun hayatında değişen şartlara kendisini uyduramadığı için kendi kendine veya dıştan müdahalelerle çöken bir çok varlıkların emsalleri doludur.

Türk inkilâbı, ve onun özünü teşkil eden lâiklik, 20 inci asır medeniyeti içinde, tarihi bir ucube olma yüz tutmuş cemiyet düzenimize ve zihniyetimize, hayatiyet kazandırmak için girişilen bir harekettir. Batı Medeniyeti, tıpkı ilerliyen cumudiyeler gibi, temasa geldiği canlı varlıklar üzerinde birbirinden farklı iki türlü etki uyandırmaktadır. Birinci etki, dış alanda meydana gelen yeni durum karşısında, canlı varlıkların ondan kurtulmak için kaçma yolunu tutmalarında görülmektedir. Kaçanlar, varlıklarından ancak jeolojik tabakalar arasında kalan iskeletleri sa-

yesinde haberdar olduğumuz, o heybetli mahlûkların akıbetine uğramışlardır; kendini, yeni muhite uydurma zahmetine katlanamayanlar, değişen tabiat şartlarından kaçmaya uğraşırken yollarda telef olmuşlardır. Bugün Batı Medeniyetinin meydana okumasına karşı, ondan kaçma ve uzaklaşma ile cevap vermeye çalışan bazı memleketler mevcuttur. Suudi Arabistan bunun en tipik misalidir. Batı medeniyetiyle temasa geldikçe, Suudi Arabistan'ın aldığı tavır, islâmiyetin en ortodoks, en gelenekçi kaidelerine dönmek ve onlara sıkı sıkıya bağlanmak olmuştur.

Atatürk İnkilâbı, Türk Milletinin, Batı Medeniyetinin bu meydan okumasına başka türlü bir cevap aradığını ifade eder. Bu cevap, nesli jeolojik devirlerde tükenen canlıların takip ettiği, intibaktan kaçış metodunun tam aksidir. Batı Medeniyeti, ilim sayesinde dış alemi son derece mudil hale sokulan beşerî varlıkların yaşama kabiliyetleri bakımından, ortaya şaşmaz bazı kıstaslar koymuştur. Bu kıstas dış aleme intibakta, seyyal halde bulunmak, her istikamete yönelmeye açık ve hazır olmaktadır. Atatürk, gelenekler, hurafeler, batıl inançlarla, seyyaliyeti kaybolmuş, yeni istikametlere açılma kabiliyeti ortadan kalkmış bir cemiyetin, sür'atle değişen karışık bir dünyada yaşama şansından mahrum olduğunu gayet açık bir şekilde görmüştür. Bunun için, türk toplumunu açık bir toplum, haline sokmak icabettiğini sezmiştir. Açık bir toplum olmanın yegâne yolu da, iman ve geleneğin sultasından kurtulmuş, hür ve lâik bir zihniyeti benimsemiş insanlardan müteşekkil bir toplum haline gelebilmektir. İşte lâiklik Türk Milletinin, hayat mücadelesinde baş vurduğu en hakiki melcedir. An'anevî cemiyet düzenimiz, hayat tarzımız, dünya görüşü ve zihniyetimize sarılmakla, karşımıza çıkan grift ve çeşitli meseleleri halletmemize imkân olmadığını asırlık tecrübelerden sonra görmüş bulunuyoruz. Motor sesi duyunca paniğe kapılan Afrika yerlilerine benzemek istemiyen her toplum, ilmin ve batı medeniyetinin ortaya sürdüğü meseleleri halletmek için, manevî cesaret ve hazırlığa sahip olmalıdır. Atatürk devrimleri Türk milletine, böyle bir güven ve manevî hazırlık imkânı vermiştir.

Lâiklik, Türk milleti için medenî, hür ve mes'ut bir toplum haline gelme cehtinin dayandığı ana temeldir. Bugün kısa ve kısır görüşlü politikacıların, taviz mevzuu yaptıkları, küçümsedikleri Atatürk devrimleri, Asya ve Afrika'da yeni bir hayat hamesi yapmak isteyen milletlere örnek olmuyor mu? Mısır'ı Ortadoğunun medenî seviye bakımından örnek bir memleketi yapmak isteyen yeni siyasî liderleri yegâne çare olarak, Atatürk'ün bir çeyrek asır Türk milletine gösterdiği yolu buluyorlar. Fesin

ilgası, din mahkemelerinin ortadan kaldırılması, dinî teşekküllerin lâğvı, hatta lâtin harfleri gibi devrimler Ortadoğunun bir çok memleketlerinde gitgide taraftar kazanmaktadır.

Her ne pahasına olursa olsun iktidardan ayrılmak istemiyen, fikrî kısırlık içinde ne yapacağını şaşırmış ve manen tam bir iflâs haline sürüklenmiş politikacıların, lâiklik bahsinde vermeye hazırlandıkları yeni tâvizler üzerinde dikkatle durmalıyız. Bu hadise, hayat mücadelesinde Türk milletinin kullandığı en tesirli bir vasıta üzerinde pazarlığa girişilmesi demektir. Geçen sayının baş yazısında tahlil etmeye çalıştığımız gibi, iktisat, iç ve dış politikamızda, son zamanlarda uğranılan talihsizlikler serisinin mes'ulleri, Türk milletinin uzun vadeli hayat yolunda da bazı tertiplere girişmek üzere olduklarını, lâiklik bahsindeki yeni beyanlarla teyit etmişlerdir. Aydın halk oyundan, basından, münevverlerden, son seçimlerde bizzat halktan, ve nihayet kendi partisinden desteklenmediğini hisseden, bir siyaset adamı, ümitsizlik içinde dayanabileceği bir mesnet aramıştır. Hayat tarzı itibarıyla kendisine zerre kadar uymadığı aşıkâr olan bir dayanağa tutunmak isteyişi, bir siyasî liderin manen ne kadar boşalabileceğine dair hazin ve elemli bir misaldir. İktidarda kalabilmek için, dolaştığı yerlerde rastadığı "basın ve aydın zümre ne derse desin, siz benimle beraber olun" demek suretiyle, bütün diktatörlerin ve demagogların yaptığını yapmaya, hakiki bir devlet adamının ihtiyacı yoktur. İleri görüşlü bir devlet adamı için halkın kendi idaresi hakkında ne düşündüğünü belli edecek bir çok müş'irler vardır. Ara seçimleri, mahalli idare seçimleri, basın ve nihayet parlamento müzakereleri, bir demokraside en inanılır işaretlerdir. Son zamanlarda grup ve parlamentoda cereyan eden olaylar, devlet adamlığı vasıflarından en az nasibini alan bir kimse için bile, ne şekilde hareket etmesi gerektiğine en açık bir ihtardır.

Derhal halli gereken bir çok iç ve dış politika meseleleri, çare bekleyen ağır bir iktisadî buhran mevcuttur. Bir şeyler yaparak, bu saha-

larda durumu düzeltebileceğine dair içinde bir inanç bulunan kimse, kendisine bahşedilen mühletin çok kısa olduğunu hatırlamalıdır. Yeni bir zihni gayretle, yeni tedbir ve metodlarla durumu islah etmeye teşebbüs edeceğine dair bazı işaretler vermedir. Bu şekilde hareket ederek, memleketteki asabî ve endişeli havayı dağıtacak yerde, iç politika gerginliğini büsbütün artıracak yola sapması anlaşılır bir hareket değildir; aynı zamanda şerefli ve vatansevce olmıyan, geriliğe taviz politikasının geri tepen bir silâh olmayacağını da kimse temin edemez.

Bugün karşılaşılan güçlüklerin halledilebilmesi, artık ancak millî bir gayretle mümkün olabilecek bir genişlik kazanmıştır. Bunları kavramak, herşeyden evvel, derin ve temelli bir kültür meselesi, dünya ve dış alem hakkında sağlam bir bilgi meselesidir. Meselenin vüs'atı ve ciddiyeti kavrandıktan sonra, bunu halletmek için yardımcı kuvvetlerin birleştirilmesi, yüksek devlet adamlığı vasıflarını şart koşar. Her sahada işlenen ciddi hatalar, mükerrer tavsiye ve ikazlara rağmen, tutulan yoldan dönmeme ve ısrar, devlet adamında herşeyden evvel şart olan, yeni fikir ve telkine açık olma vasıflarından mahrumiyeti ifade etmektedir. Kendini dış alemden gelen tenbihlere kapalı tutma ve bunların haber verdiği yeni şartlara uymak için gereken seyyaliyeti ve intibak kabiliyetini göstermeme, ferdler için de ergeç bir zeval işaretidir. Şahsî hareketlerinde tuttuğu yol ne olursa olsun bir politikacının, toplum hayatımıza ileri dünyada yaşama şansı getirmiş olan devrimlerimizi, pazarlık konusu ettiği intibamı uyandırması, gayet çığ ve kaba bir tertip olarak herkesin gözüne çarpmıştır. Memleketi, saplandığı bataktan elbirliği ile kurtarma yollarına başvuracak yerde, cehalet, taassup ve gerilik kuvvetlerinden meded ummanın hükmünü tarih esasen vermiştir. İbret ve sabırla, fakat daima uyanık ve hazırlıklı olarak bu trajedinin sonunu bekliyelim. Her trajedide olduğu gibi son perdeyi şimdiden tahmin zor olmamaktadır.

Onbeş Günün Notları

Lâikliği Noksan Anlama

Başbakan son Konya nutkunda, birden bire laiklik prensibine dokundu. Bu, orta öğretim kademesine de din derslerinin konması dolayısı ile oldu. Başbakan, birden; müslüman çocuğunun, dinini öğrenmek gibi pek tabii bir haktan mahrum edilemeye hususundan söz açtı; böyle bir yoksunluk ve imkânsızlığın vicdan hürriyetine de uygun düşmeyeceğini ileri sürdü. Bu sözlerine bir dayanak olmak üzere de, laiklik ile vicdan hürriyeti üzerindeki telâkki tarzını açıkladı.

Müslüman çocuğun dinini öğrenmek hakkından mahrum edilmemesi, elbette bir meseledir. Fakat başka bir mesele.. Laik devlet çerçevesi içinde de, bunun yolları aranır, bulunur. Bunu, erbabı ve yetkili organlar, uzun ve ciddi teemmül-lerden sonra pek alâ tesbit edebilirler.

Fakat, Konya nutkunda, hatibin sözlerinde, daha çok, meselenin bu mahiyeti değil, bizzat "laik devlet" bünyesine sarsıntı getirecek unsurlar dikkati çekiyor. Onun için, meselenin bu yönü üzerinde durmak gerekir.

Gerçekten, Türkiye'de, laik devlet sistemi içinde, din öğrenimi ve dinin âmme hizmetleri arasında yer alması hususları, esasen dört başı mamur olarak düşünülüp çözülmemiştir. Ama, bunun düşünülmesi gerekir: erbabına, sosyolojik verilere göre ve akademik bir zihin ehli ile...

Oysa ki, hatibin beyanı, bu mahiyette bir teemmülün işareti olmayıp, tehlikeler çağırmağa elverişli noksan ve yanlışlı bir muhteva ile doludur. Bu itibarla, nutkun bu mahiyeti üzerinde, akademik bir çerçeve içinde, durmağa zarurî sayıyoruz.

Bir kere, başbakan, laiklik üzerinde çok noksan bir tarif veriyor. Laikliği, kendilerinin beyanına göre, yalnız "din ile siyasetin birbirinden ayrılması" diye tavsif etmek noksandır. Ve bu noksan, yanlış anlamlara yol açar.

Laiklik, yalnız, din ile siyasetin arasına bir alâka kurulmaması değil; *sosyal hayatın her yönü ile din arasında bir münasebet kurulmamasıdır*. Binaenaleyh, laiklik; *sosyal hayatın her yönününün din ölçülerinden ayırmağı; sosyal hayatın her yönününün, zamanın, hayatın, müsbet bilimin verilerine uydurmağı* tazammun eder.

Hele, laik kelimesine, bir hukuk, bir siyaset bilimi terimi olarak baktığımız zaman bu kavramın devlete mutlak bir

tarafsızlık - devlet öğretimi alanında dahil - yüklediğini götürür. Buna göre, laik devlet, bir dine inanma veya inanmamağı, din konusunda bir öğretim almağı veya almamağı, tamamile özel bir mesele sayar. Lâik devlet, dinî ruhanî olana karışmaz; bu alanı kendi yetkisi; dışında sayar. Laik devletin yetkisi ancak, maddî dünyevî ihtiyaçları savunmağa ve korumağa taalluk eder. Öyle ki; laik devletin organ ve ajansları, her hangi bir dinden olabilirler. Fakat, bizzat devlet müessisi lâiktir. Binaenaleyh, devlet, din hususunda tamamile tarafsızdır. Laik devlet, bir milletin hukukî teşahhusu olarak bir dinin devleti olamaz. Bundan başka, laik devlet, siyasi ve teşriî çalışmalarını dinî esaslara uyduramayacağı gibi, idarî hizmetler alanında da, dinî hizmetler dahi ifa edemez. Çünkü laik devlette din faaliyetleri amme hizmeti mahiyetinde değildir.

Vicdan Hürriyeti Anlayışında Noksan

Hatibin vicdan hürriyeti anlayışı da, doğru esaslara tamamile uymamaktadır. Kendilerine göre, laiklik vicdan hürriyetidir. Vicdan hürriyeti de, bizde: Türk milleti müslümandır; ebediyen müslüman kalacaktır; ebediyen müslüman kalmanın şartları da, evlâda ve gelecek nesillere din - müslüman dini - telkini yapılması, din kaide ve esaslarının öğretilmesi, gibi bir mana ifade etmektedir.

Bir kere: laiklik eşittir vicdan hürriyeti sözü; gene, doğru esasların hepsini ihtiva etmez. İşin doğrusu şudur: Laik devletin gerçekleşmesi için, bazı hakların esas haklar sayılması gerekir. Din hürriyeti, bunlardan biridir.

Din hürriyeti de, iki husustan mürekkeptir: Vicdan hürriyeti, ibadet hürriyeti... Vicdan hürriyeti, bir dine inanmak, veya inanmamak hürriyetidir. İbadet hürriyeti ise: vicdan hürriyetinin - tabii sonucu olarak, inandığı dinini ve dini kanaatini dış belirtileri ile ve bir takım törenlerle izhar etme - veya etmeme - hürriyetidir.

Vicdan hürriyeti ile, onun tabii sonucu olan ibadet hürriyeti, ve bir iki hususu ifade eden din hürriyeti, ancak ve ancak bundan ibarettir. Fakat, böyle saymayıp ta, vicdan hürriyetini, "Türk milletinin müslüman kalmasının şartı evlâtlarına ve gelecek nesillere din telkin etmesi şeklinde anlamak ve bunun için de, devlete, din öğretimi alanında hizmet görme zorunu yükseltmek yanlış ve tehlikelidir. Bu söz, Türk devletine bir dinî benimsetiyor ve gelecek

nesillere bu dini telkin hususunu da bir amme hizmeti halinde devlete yüklüyor. gördüğümüz gibi, lâik devlet, din alanında tarafsızdır. Ona, din alanında bir amme hizmeti ihdas ettirmek mümkün olamaz. Hele, devlete bir din benimseterek onu telkin vazifesi, katiyen verilmaz.

Hatibin noksan olarak vicdan hürriyeti şeklinde ifade ettiği; gerçekte ise, din hürriyeti şeklinde anlaşılması gereken "istediği dine inanma ve bunun törenlerini, ibadetini öğrenme ve yapma hürriyetini gerçekten korumak istiyorsak; bizi, bir devlet dinine ve bu devlet dininin kendini her şeye empoze etmesine kadar götürececek olan böyle acele, noksan ve yanlış beyanlardan azamî derecede kaçınmamız gerekir. Bu beyanın noksan ve yanlış kalmasının gerçek saiki; laik çerçeve içinde din öğrenimine ve ibadet hürriyetine imkân hazırlama endişesi değildir, muhafazacı kitlelerin sempatisini kazanma endişesidir. Fakat, bu yolun mantikî sonucu, bizi, topyekûn bir teokratik topluluğun şartlarına götürür.

Sabrın Sonu Selâmet mi?

Mugalâta ve demagoji bahsinde örnek esaslar yaratan hükümet sözcüleri, halkı aldatma ve fikirleri karıştırmaya yarayacak yeni temleri son zamanlarda sık sık kullanmaya başladılar. Bu temlerin başında iktisadî güçlüklerin mahiyetini tahlil ederken kullandıkları düşünce tarzı gelir.

Bu düşünce tarzı şöyledir: Ortada bazı güçlükler bulunduğunu halkın sıkıntı çekmekte olduğunu inkâr etmek mümkün değildir. Fakat bu sıkıntı eskiden muhaliflere ve kötü niyetli kimselere izafe edilir; daima isabetli yol tutan hükümetin bu hususta hiç kusuru olmadığı anlatılmak istenirdi. Fakat sıkıntının vüs'atı genişleyip, muhaliflerin teşkil ettiği bir ekalliyete bu işi izafe etmenin mantıksızlığını farketmeyecek kimse kalmayınca, izah şeklini bu sefer değiştirmek lüzumu duyuldu. Bu sefer, sıkıntılar vardır ve bunlar geçicidir tema'sı işlenmeye başlandı. Buna göre hükümet bazı uzun vadeli işlere girişmiştir; bu işler netice verinceye kadar bazı sıkıntılar, pahalılıklar olabilir; fakat bir kere bu işler tamamlanıp, faaliyete geçince, ucuzluk başlayacak sıkıntılar ortadan kalkacaktır. Son günlerde Başbakan kendisine karşı sıklaşan hücumları, bu gecenin mes'ut sabahı ışıklar saçmaya başlamadan, muhaliflerin kendisini devirmek için acele etmeleri ile izah etmektedir.

Kanaatımızca, yatırım faaliyetinin malî ve iktisadî tesirleri, enflasyon yaratıcı mahiyeti hakkında tam bir bilgisizlik ifade eden bu görüşün, değil iktisadî bir tahlil, hatta en ufak bir

mantiki eşelemeye dahi tahammülü olmayan yönlerini belirtelim: Bir kere uzun vadeli yatırım yapmakla, pahalılık arasında zaruri bir bağ yoktur. Bir memlekette pahalılık, yatırım masraflarının hakiki tasarrufla serbest kalan kaynaklar hacminin ötesine taşmasıyla olur. Bu taşma olmazsa, uzun veya kısa vadeli yatırım, umumî fiat istikrarı bozulmadan tahakkuk ettirilebilir. Bundan başka, bir memleketin yaptığı fedakârlık, her sene gelirinden yatırıma ayrılan miktarla ölçülebilir. Son yıllarda yatırım seviyesi artmayıp, azaldığı halde, fiat seviyesindeki yükselme ve hal-kin sıkıntısı devam etmekte ve hatta artmaktadır. Türkiye'de yatırım, yapılan bazı hesaplara göre, en yüksek seviyesine 1933 yılında erişmiştir. 1954 ve 1955 de yatırım hacmi tedricen düşmüştür. Binaenaleyh son iki yılda, sıkıntı arttı, ama istihsalde bizi refaha erişirecek sermaye teçhizatı da arttı diyemeyiz. Bunu harbin sonunda İngiltere ve Hollanda dedi ama; onlar bu işi bir plân ve hesap içinde yürütüp, enflasyonu şahlandırmadıkları ve fedakârlığı müsavi dağıttıkları için söyliyebilirler. Türkiye'de durum iktisadî hesapsızlık, anarşi ve kaos'un bir neticesidir. Yoksa sonu şimdiden sezilebilecek parlak istikbalin geçici sıkıntıları değil.

Sonra mütemediyen bahsedilen bu i-lerde meyvasını verecek yatırımlar ne demektir? Millî gelirden yatırım maksatları için ayrılan kaynaklardan ne kadarı uzun ne kadarı kısa vadeli? Sahaları nedir? Girişilen projeler, 5 - 6 sene sonra bitince, bunlar ne şekilde memleketi bolluğa garkedeceklerdir? Meselâ hidroelektrik projeleri tamamlanır tamamlanmaz, enerjiyi kullanacak tesislerin elde edilmesi, bu sefer ayrı bir mesele olmayacak mıdır? İ-lerde işlemeye başlıyan uzun vadeli yatırım projeleri, umumî fiat seviyesini düşürmek için şart olan, maliyetsiz istihsalde mi bulunacaklardır? Hulâsa bir çok sualki bunlar hakkında kâfi ve vazih malûmat verilmeden, "İ-lerde sıkıntılar geçecek, bolluk ve refah olacak" sözlerini ciddiye almaya imkân yoktur. İman'ın hic rol oynamıyacağı bir saha varsa o da iktisattır. Çünkü burada ruhlarla temas kurup, cezbe ile iş yapmak mümkün değildir. İktisadî hayat, hayalden uzak, hesap ve ölçü işidir.

Kaldı ki, aynı düşünce tarzı takip edilirse, 1950 - 53 devresindeki, öğü-nülen refahı 1950 den evvelki yılların yatırımlarına izafe etmek icab etmez mi? O takdirde, 1950 den evvel memleketi ihmal eden kötü idareye durup dururken haksız bir şeref payı verilmiş olmaz mı?

Maliye Bakanının Açıklamaları

Maliye Bakanının 29 Aralık 1955 de Bütçe Encümeninde yaptığı bazı açık-

lamalarda, bir çok bakımlardan dikkate değer noktalar vardır. Bu açıklamalar, senelerdir ilk defa, aklı selimin ve iktisadî düşüncenin tekrarlıyageldiği bazı prensiplere, maliyemizin kulak kabartmakta olduğu hissini vermektedir.

Bir taraftan Başbakan, hadiselerin ağırlığından ve son günlerde başından geçenlerin ciddiyetinden hiç bir ders almadığı intibamı veren beyanlarda bulunurken, hükümet içinde, realist düşüncenin maliyemizden sorumlu bir bakanda bazı akisler uyandırdığını görmek, fazla iyimserliğe kapılmak olur mu bilmiyoruz. Fakat Maliye Bakanının encümendeki sözleri, hakikaten son günlerde üzerinde durulacak bir mahiyet taşımaktadır. Bakan, senelerdir gerek yerli gerek yabancı bir çok uzmanın, iki yıldanberi de bu derginin alınmasını zaruri gördüğü bir çok tedbirleri hükümetin almasına azmettiğini ilk defa açıklamıştır.

Meselâ hükümetin, önümüzdeki yılda, ekonominin hakiki mal ve hizmet arzı ile karşılanamayacak, munzam talep yaratan yeni işira gücü ile finansman yapmamağa karar verdiğini; bu yola açılan iktisadî devlet teşekkülleri faaliyetinin kontrol edileceğini, Merkez Bankasına gitmelerinin önleneyeğini; 1956 da kendi kaynaklarının hududu içinde masraf yapmaları için kendilerine talimat verildiğini; bunun için Maliye Bakanlığında bir büro kurulduğunu beyan etmesi, Maliyemizden sorumlu bir şahsın ağızından ilk defa duyulan sözlerdir. Enflasyonun önlenmesi (bu kelime açıkça zikredilmemekle beraber) için maliye ve para politikasında gereken tedbirlerin alınacağı, kredinin daha iyi kontrolü için yeni bir Bankalar Kanununun Meclise sevk edilmesini haber vermesi de bu cümledendir. Keza dış ticaretimizin ve ithalâtımızın, gelişme hedefi esas alınarak, bir priyorite listesine göre tanzim edileceği vadi de, senelerdir hükümete tavsiye edilen tedbirlerden biridir.

İktisadî kalkınma bahsinde, artık işlerin plân ve koordinasyon dahilinde yürütülmesinin zaruri olduğu bir safhaya gelindiği yolundaki beyan da, senelerdir hükümetin reddetmekte olduğu bir düşünce tarzına, nihayet baş vurma icabettiğinin hazin bir itirafıdır. Yalnız bu bahiste, çok hem de pek çok zaman kaybedildiğini ve bu yüzden memleketin yok yere sayısız ve hesapsız zararlara katlanmak zorunda kaldığına da işaret etmek gerekir.

Şuna işaret etmek yerinde olur ki, yukarıki vaatler ve niyetler bir kere oldukça umumidir ve kâfi vuzuhtan uzaktır. Hakiki tedbirler, ancak müşahhas hallerde ne gibi bir yol takip edileceği anlaşılınca vuzuh kazanır. Bundan başka hükümet açıkça söylememekle beraber geçen yıllarda bazı istikrar ted-

birleri almayı denemiş ve bunu bir çok yabancı devlet ve kurullara vadetmişti. Fakat neticede, hesap, kitap, vaad ve iktisadî tefekkürü hiçe sayan bir idare tarzı, alınan tedbirlerin kısa zamanda bir karikatür haline gelmesini önleyemedi. Esasen memleket ekonomisinde ne olduğunu kavramaktan, hakiki dertlerin teşhisini yapmaktan aciz bir idare, tam bir samimiyetle bu gibi tedbirlerin hakiki mahiyetine nüfuz edemez ve bu yolda kâfi azimle yürüyemezdi. Nitekim de öyle oldu. Devlet ve iktisadî devlet teşekküllerinin yatırımlarını ve finansman tarzını kontrol edin; bir koordinasyon kurun; döviz bütçesi yapın; resmî ve hususî sektörün kredilerini kontrol edin dendi; vadedildi fakat meselenin ciddiyeti kavranmadığı için her atılan adım dejenere oldu, verilen vaatler bir müddet sonra hemen unutuldu.

İşin esef edilecek tarafı şudur ki, Maliye Bakanı bu vaatleri tekrar ederken, hiç kimse eski vaatleri hatırlamamış; Bakanın demecine esas teşkil eden noktaların, şimdiye kadar hükümetin tuttuğu yolun tamamen tersi olduğu belirtilmemiş; bu hususta kâfi teminat ve daha vazih müşahhas ve tamamlayıcı malûmat talep edilmemiştir. Nihayet kendisine, encümede tedkik edilmekte olan bütçenin esas itibarıyla, yapılan vaatlerle tenakuz halinde bulunduğunu bu bütçenin de bir enflasyon bütçesi olduğunu kuvvetle belirten; bunu açıklayan, isbat eden kimse çıkmamıştır.

Başlangıcın Arkası

Büyük Millet Meclisinde okuduğu programında yeni hükümetin hiç bir sosyal politika meselesini müstakbel faaliyet çerçevesi içinde ele almadığına FORUM'un geçen sayısında kısaca temas edilmişti. Hükümet programında bahis konusu edilmekle beraber, çok geçmeden sosyal politika ile alakalı bazı konuların ele alındığını basından ve radyolardan öğrenmiş bulunuyoruz. Filhakika 1954 seçimlerine takaddüm eden günlerde Büyük Millet Meclisine sunulan ve İş kanununa tâbi işyerlerinde çalışan işçilere ücretli yıllık tatil hakkını tanıyan tasarının kanunlaşması için harekete geçilmiştir. İşçilere hafta tatilinde ve genel tatil günlerinde verilen yarım yevmiyelerin tam yevmiyeye ircaı için gerekli kanun tasarısının hazırlanmakta olduğu ilân olunmuştur. İhtiyarlık sigortasında tesbit olunmuş bulunan yıllık asgarî ödeneklerin 720 liraya ircaı kararlaştırılmış ücretsiz çalışanlarla günlük kazancı 2 liradan aşağı olan sigortalıların ihtiyarlık sigortası primlerinin şimdiye kadar olduğu gibi 2 lira üzerinden değil 3 liradan hesaplanması kararlaştırılmış ve bu konularla alakalı kanun tasarıları hazırlanmıştır. Bundan gayri gene sigorta konuları çerçevesi içinde işçilere ödenmekte olan

cenaze masraflarını 50 liradan 75 liraya ve emzirme ödeneğini 60 liradan 100 liraya çıkarmayı derpiş eden tasarılar hazırlanmıştır.

Tahakkuk ettikleri takdirde sosyal politika sahasındaki bu kıpırdamaları bir şartla ümit verici bir başlangıç saymak mümkündür: Arkası gelmek şartı ile. Zira bugün memleketimizde sosyal politikanın şimdiye kadar halledilmesi gereken bazı ana meseleleri muallakta durmaktadır. Henüz hürriyet ve sosyal adaleti temin edici bir hal çaresine ulaşmamışlardır.

Memleketlerin sosyal politika tarihleri tetkik olunduğu zaman bütün işçi hareketlerinin birkaç ana prensip etrafında cereyan ettiği görülür. Yeter ücret, bağımsız sendika, grev hak ve hürriyeti gibi. Sosyal politikanın bu üç ana meselesinde hükümetin nasıl bir yol takip etmek niyetinde olduğunu bilmiyoruz. Gerçi Demokrat Partinin propagandasında ücretle doğrudan doğruya ilgili prensiplerden ve meselâ «*ictimai adaletten*» az gelirlielerin «*gıda, giyim ve iskân şartlarını islahattan*» bahsedilmektedir. Fakat 1952 yılının sonlarından itibaren başlayıp gittikçe şiddetlenen enflasyon karşısında iktisaden zayıf durumda bulunan nüfus kategorilerinin ve hususile işçilerin reel ücretlerinin artırılması, hiç olmazsa muhafazası için ne yapılmıştır? Yapılan şey, zayıf teşkilât ve grev hakkından mahrum bir işgücünün sermaye karşısında kendi haline bırakılmış olmasıdır. Ücretler fiyat artışı takip edememişler ve zaten kifayetsiz olan reel iştra güçlerinden kaybetmişlerdir. Kalkınma gayretlerinin yükü bilinerek veya bilinmiyerek iktisaden zayıf durumda bulunan nüfus kategorilerine yüklemek istenmiştir. İctimai adalet bu mu?

Demokrat Partinin programında memurlar da dahil olduğu halde işçilere hür ve bağımsız sendika kurma hakkının tanınacağı vadedilmiştir. Fakat 1947 yılında sendikalar kanunu tasarısının müzakereleri sırasında, kifayetsizliği en şiddetli bir lisanla tenkid edilmiş bulunan bugünkü sendikalar kanununun islahî cihetine bir türlü gidilmemiş, işçi teşekküllerinin bu konu ile alakalı talepleri ve şikâyetleri nazarı itibara alınmamış ve gelişmelerine müsait kanunî zemin bir türlü hazırlanamamıştır.

Grev hakkı aynı program içinde yer almaktadır. Fakat 1950 yılındanberi hiçbir hükümet bu mevzuda vazih olmamış, bir takım hazırlık siyasetleri ile bir oyalama siyasetini tercih etmiş «*demokrasi iklimi*» gibi «*grev hakkı ikliminin*» hazırlanması lâzım geldiğini kapalı beyanlarla ifade etmiş veya grev hakkının tanınması mevzuunda karar alabilecek organın «*Parti Meclis Grubu*» olabileceği gibi garip bir yol tutmuştur.

Eğer müessir ve sosyal adaleti temine destek olacak bir sosyal politikanın lüzumuna samimî olarak inanılmak-

ta ise evvelâ oldukça gecikmiş bulunan bu meselelerin halline tevessül etmek gerekir. Güçlükler bahis konusu olabilir. Fakat bunları bertaraf etmek bazı hakların ve hürriyetlerin inkârı veya tahdidi ile kabil değildir. Haksızlığa uğradığına, hürriyetlerinden bazılarının kısıldığına, vesayet altında tutulmak istenildiğine kani bir işgücünün kalkınma gayretlerine ve fedakârlıklarına iştiraki nasıl istenir? İstenilse bile ne elde olunabilir?

Yukardaki üç ana mesele gerektiği gibi bir hal çaresine bağlanmadığı takdirde sosyal politika sahasındaki diğer bütün gayretler teferruat sayılmaktan ileri geçemez. Başlangıcın arkası gelmelidir.

İdarî Taksimat

Bir memleketin idari taksimatını değişen sosyal, ekonomik ve hattâ siyasi şartlara göre tadil ve islah etmek bir zaruret halini alabilir. Hele tarih içinde hudut tashihlerine, rejim değişikliklerine uğramış olan memleketlerde bu zaruret sık sık hissedilebilir.

Memleketimizde Cumhuriyetin ilânından bu yana vilâyet sayısı 57 ile 73 arasında değişmiştir. Ayrıca ilki 1927 de ve sonuncusu 1928 de olmak üzere on sene zarfında dört genel müfettişlik kurulmuş ve bunlar 1948 yılında kaldırılmıştır.

Biz burada teferruata girmeden idari taksimatın değiştirilmesinde takibi gereken metoda kısaca işaret etmek istiyoruz.

Demokrasi ile idare edilen memleketlerde her işte olduğu gibi idari taksimat değişikliklerinde de halkın arzusunu hesaba katmak şarttır. Fakat mahalli temayül ve istekleri memleketin genel menfaatları çerçevesi içinde mütalaa etmek ve kıymetlendirmekte aynı derecede hesaba katılması gereken bir unsurdur. Köyler, belediyeler, Nahiye, Vilâyet ve Kaza merkezi çeşit çeşit isteklerle karşımıza çıkacaklardır. Bunlar hepsi kendi görüş zaviyelerinden haklı bulunabilirler. Bir köy belediye idaresine kavuşmak veya nahiye merkezi olmak ister Nahiye merkezlerinin bir çoğu kaza merkezliğine terfi etmek arzusunda. Birçok kazalar vilâyet olmak hevesindedir. Ankara'nın ilk Hükümet merkezi olacağı günlerde (1923) Konya, Bursa, Balıkesir, Eskişehir gibi vilâyetlerde devlet merkezi olmak için gayret sarfetmişlerdir.

Bu çeşit mahalli gayretleri ilerleme, yükselme arzusunun açık bir ifadesi saymak doğru olur. Şehirler arasındaki rekabet çok zaman ilerlemenin bir âmili olur. Hele bu rekabet bazı mahalli âmmé hizmetlerinin kurulup işlenmesi alanında olursa bunu tahrik etmek ve körüklemek icabeder. Komşu şehir ve kasabaların elektrirge, suya ortaokula veya liseye sanat okullarına... kavuşmuş olması bunlardan mahrum olanları harekete getirmelidir ki memleket ölçüsünde özlediğimiz gelişme gerçekleşebilsin.

İdarî teşkilâtın muayyen kademelerine kavuşması ile sözü edilen âmmé hizmetlerinin tesisi arasında münasebet vardır. Fakat âmmé hizmetinin de bir maliyeti olması ve hesap ve kitaba dayanması icabeder. İşte bu bakımdan idari taksimatta yapılacak değişiklikleri münferit politika meselesi ve günün vakaları olmaktan çıkarak objektif ölçülerle bağlamak icabeder. Aksi takdirde birçok komşu şehirlerin halkı birbirine düşman edilecek, şu veya bu parti mensuplarına karşı küsmeler, kırılmalar olacaktır. Bu kasaba halkı kendi nahiyelerinin kaza olması teşebbüsüne giriştikleri zaman bağlı buldukları kazayı kötölemekle işe başlayacaklar ve bu suretle kendi liyakatlarını isbata çalışacaklardır. Vilâyet olmak isteyen kazalar da ekseriya bu yolu tutarlar. Belki bazı kazalar rüştlerini isbata çalışacaklar ve savaşlarını bu istikamette geliştireceklerdir.

Her ne şekilde olursa olsun politik çerçevede içinde kalan bu gayretler lüzumsuz enerji israfına sebep olmaktan çok muhtaç olduğumuz anlaşma ve elbirliği havası içinde memleket ölçüsündeki sosyal ekonomik meselelerimizi firenemekten başka bir netice tevliit etmeyeceklerdir.

İdarî taksimatta yapılacak değişiklikler memleket ölçüsünde mütalaa edilmeli ve bu iş tarafsız heyetlerin yapacakları etüdlere ve hazırlayacakları raporlara göre tahakkuk ettirilmelidir. Bu takdirde bir taraftan idari taksimatımıza günün şartlarına ulaştırmanın sanayileşmenin gelişme istikametine göre bir şekil verilmek suretiyle müsbet bir iş yapılmış öte taraftan, çok zaman telâfisi güç olan adımların atılması önlenmiş olacaktır.

Bütçe Gerekçesi

1955 yılı bütçe gerekçesini, Forum'un 1 ve 15 Ocak 1955 tarihli sayılarında etraflı bir şekilde tahlil etmiştik. 1956 bütçe gerekçesi ele alınır alınmaz, edinilen intiba, bu resmî vesikanın da, u-fak tefek bazı değişikliklere rağmen esas itibariyle bir yıl evvelkine şaşılacak derecede benzeşidir. Her iki vesikada da düşünce tarzı aynıdır; mutaların arz edilişi, tasvip tarzı, tahliller ve varılan neticeler birbirine çok benzemektedir.

Geçen senekinden az bir farkla ayırıldığı nokta, muhaliflere karşı ithamların, polemik üslubunun ve mütecaviz edanın bir miktar azaltılmasıdır. Diğer bir husus ta memlekette iktisadi sıkıntının başladığı nihayet kabul edildiği halde bunun tamamen geçici mahiyette olduğunun iddia edilmesidir. Halbuki geçen yıl "vatandaşların, mahrumiyetlerin tazyiki altında bunalmış oldukları yolundaki iddialar tamamiyle yersiz" denilmekte, bunu söyleyenler "muayyen rakamları hususî maksatlar için istismar" etmele itham olunmaktaydı (1955 Bütçe gerekçesi S. 34). Bu seneki gerekçenin diğer bir farkı da, her

nedense bu yılki fiat endekslerinin konmayışıdır. Halbuki malî istikrar vasıtası olan, bütçe hakkında tahlil ve izahlarda bulunacak bir vesikada, malî istikrarın yegâne müş'iri fiat endekslerinin konmayışı affedilemeyecek bir eksikliklerdir.

Bu yılki gerekçe de geçen seneki gibi, onu okuyacak kimselere karşı hürmet hissi ile telif edilemeyecek kadar, eksik, sistemsiz, perişan ve yer yer lâubalî kısım ve ifadelerle doludur. Bütün mukayeseler, bir evvelki yılın tatbikatı ile gelecek yılın yeni şartları arasında olacakken, bütün araştırma ve tahliller zaman itibarıyla bu iki devrenin realitesi üzerinde teksif edilecekken, sanki bir partinin seçim propagandası bahis konusu imiş gibi, 1950 mebdde yılı esas alınmaktadır. Halbuki bütçe gerekçeleri millî bir vesika olmalıdır; bütün partilerin münakaşaya esas alacakları, herkese hürmet ve güven telkin edecek, tarafsız, objektif, ilmi bir eser olmalıdır. Medenî memleketlerde gelenek ve itiyad budur.

Gerekçenin sistemsizliğini geçen yıl da belirtmiştik. Hakikaten, bu vesika, üzerinde ilmi bir görüşle, vazih ve makul bir kavrayışla iktisadî, malî meselelerimizin ele alındığı bir vesika mahiyetini taşımaktadır. Bahisler karmakarışık, aradaki münasebetler vuzuhsuzdur; kısımlar arasında muvazene de yoktur. Devlet hastahanelerindeki yatak adedi, yapılan çeşme adedine kadar teferruat mevcut olduğu halde, meselâ iktisadî devlet teşekküllerinin yatırımları, finansman usulleri, mahallî idarelerin malî durumları, İşçi Sigortaları, Emekli Sandığı v.s. gibi devletin sıkı malî münasebetinde bulunduğu müesseselerin durumu, Toprak Ofisin malî operasyonları, Hazinesinin Merkez Bankasıyla münasebetleri, enflasyonun belirtilerini ifade eden fiat ve ücretler v.s., v.s. ilk adımda akla geliveren düzinelerle bahise dair hiç bir bilgi yoktur. Keza geçen yıl tahminlerinin çok altında tahsilât vukubulan (215 milyon tahmin edilmişken 9 ayda 79 milyon tahsil edilen) şeker ve glüköz vergisi herhalde dalgınlıkla olacak, cetvel içine alınmamıştır. Bu gibi anlaşılması güç ihmaller, hem bütçe gerekçesine karşı duyulması şart olan itimadı sarsmakta, hem de en mühim iktisadî mutalara dair bilgi verilmeyişi, bu vesikanın haiz olması gereken ilmi ve fikrî otoritesini hayli azaltmaktadır. Devlet borçlarını az gösterme saiki ile, Toprak Ofis bonolarının ticarî mahiyette olduğu söylenerek, bu borçlar dışında bırakılıyor. Diğer taraftan Merkez Bankasında mahsuba tabi matlubat hanesine alınan 550 milyonluk bononun donmuş olduğu ileri sürülerek bu da dışarıda bırakılıyor. Bu suretle, muhasebe oyunları ile, devletin bir müessesesi olan her teşekkülün borçlarına bir kulp takıp, bütün devlet borçlarının ortadan kalkması imkânı bulunduğu intibai hasıl olmaktadır. Bu

da maliyemizin düşünce tarzına karşı şüphe uyandıran bir noktadır.

Gerekçede bir ciddi vesikada bulunması gereken bazı lâubalî ifadelerle de işaret edelim: Yatırımlar tamamlanınca her sahada kitlevî artışların görüleceği (Gerekçe S. IV); her sahada istihsalın 1950 denberi iki üç misli arttığı; millî gelir ve istihsale dair verilen rakamların, hükümetin bu sahalardaki gayretlerini tam aksettirmeye kâfi gelmeyeceği yolunda beyanlar (S. IX); sınaî istihsal endekslerinin bu sahadaki istihsale dair eksik bilgi verdiği, halbuki muamele vergisi teşkilâtındaki artışlardan sınaî istihsalın çok daha artmakta olduğu neticesini çıkarmak icabettiği (S. VII - VIII) gibi sözler, ilmi muta, rakama hürmet, objektif esastan hareket ederek hüküm verme gibi, modern bir devlet idaresinde ana şart olan vasıflardan, sorumlu kimselerin nekadar mahrum olduklarını gösteren bazı delillerdir.

Bütçe gerekçeleri, malî ve iktisadî sahada en mühim bir millî vesikada, malî politikamızdan sorumlu şahsiyetlerin düşünce tarzını ve fikrî seviyesini açığa vurarak, iktisadî güçlüklerimizin hakiki sebeplerini daha iyi görmemize fırsat vermektedir.

Fransız Seçimleri

Fransa reformlar değil ihtilâller memleketidir. Bu topluluğun bünyesindeki içtimai sınıflar arasında mevcut menfaat ihtilâfları uzlaşma yoluyla halledilemeyip çok defa şiddet gösterilerine münce olur. Fransanın yakın tarihi bunu gösteren misallerle doludur. Burada kısaca bu olayın âmillerinden biri üzerinde duracağız: 1789 danberi idare edenleri teşkil eden Fransız burjuvazisinin karakteri. Fransız burjuvazisi, Avrupa'daki benzerleri arasında, cemiyette meydana gelen bünye ve fikir gelişmelerini farkedip kendini bunlara uydurmak hususunda en az anlayış gösterenidir. Gelişen ve suurlu olarak topluluk içindeki durumlarını düzeltmek isteyen sınıfların problemlerini bir gerçek olarak kabul etmek, İngilterede olduğu gibi, cemiyetteki menfaat muvazenesini zaman zaman gözden geçirip gereken tavizleri vererek bu muvazene ahenkli bir şekilde devam ettirmek zarureti Fransız idarecileri tarafından henüz idrak edilememiştir. Müstemlekelerde bu durum daha açık olarak müşahede edilir. Fransayı idare edenler kısa vadeli menfaatlerine sıkıca sarılarak, zamanın gerektirdiği bazı fedakârlıklar yapmaktan çekinerek Fransada ve müstemlekelerde halk kütlelerinin müfrit hal çareleri aramalarına sebep olmaktadır. Hindîçini ve Şimalî Afrika meseleleriyle son seçimler yukarıdaki müşahedelerin gerçeklere uygun bulunduğunu teyideder bir mahiyet taşımaktadır.

1951 Haziranında seçilmiş olan geçen Fransız meclisine (Mendes-France devresi hariç) sağcı partilerin koalisyonu hakim

olmuştur. Bu koalisyonun mesuliyetini taşıdığı meselelerin yarattığı infial Fransada bazı yeni cereyan ve temayüllerin doğmasına sebebiyet vermişti. Başlıcaları, parlamento aleyhtarı aşırı sağcı Poujadisme cereyanı, komünist ve sosyalistlerin işbirliğiyle bir "halk cephesi" kurulması temayülü ve Mendes'izm hareketidir. İktidar koalisyonunu en fazla telâşlandıran bunların sonuncusu yani Mendes-France idi. Bu siyaset adamı müstemlekelerde yerli halkın hak ve menfaatlerine karşı anlayış gösterecek bir politika, Fransada ise bu memleketi içinde bulunduğu iktidasi durgunluktan kurtaracak radikal tedbirlerle birlikte "sosyal" meselelerin hallini aşırı solcuların inhisarından kurtaracak "içtimai adalet" prensiplerinin, bir hürriyet düzeni içinde, tesirli bir şekilde tatbikini teklif ediyordu. İktidarı sırasında bunları gerçekleştirme azminde olduğunu göstermişti. Mendes-France ile, Fransada, sınıflar arası uzlaşmayı tesis edecek olan "akıllı burjuvazi" nin bir mümessili iktidara gelmişti. Fakat meclisteki sağcı koalisyon kısa vadeli ve mahallî bazı menfaatlerinden yapılması gereken fedakârlıkları reddederek Mendes-France'ın metod ve prensiplerini benimsemi ve kabinesini düşürdü. Bunlar, her ne bahasına olursa olsun, statükonun muhafazasına taraftardılar. Bunun üzerinde Mendes-France gelecek mecliste bir ekseryet temin etmek üzere faaliyete geçti. Koalisyonu korkutan bunun gerçekleşmesi ihtimali idi. Buna vakit bırakmadan, 1956 Haziranında yapılması gereken seçimleri öne almak ve aynı kadro ile bir devre daha meclise hakim olmak istediler. Fakat halli gereken bir mesele vardı: seçim kanunu. Mevcut kanun halk tarafından sevilmiyordu ve bunun gayri adil, muğlak ve dürtüst olmıyan bir sistem olduğunda ittifak vardı. İşte seçim kanunu müzakerelerinde hükümet, bir manevra ile, Meendes-France'ın durumunu kuvvetlendirecek bir kanunun çıkmasına mani olmuş ve anayasanın ruhunu ihlâl ederek dürtüst sayılmayan bir şekilde "fesih" hakkını kullanmak suretiyle, mevcut seçim kanunu ile ve istediği zamanda seçimlere gitmiştir. Dünkü iktidar Mendes-France'ı kendine hasım telâkki etmekle Fransada sosyal güvenliği ve kendi bekasını temin bakımından mühim bir fırsat kaçırmıştır. Ayrıca "güven oyu" ve "fesih" gibi müesseselerin günlük menfaat kombinasyonlarına alet edilmesi de amme efkârında siyasi organ ve müesseselere karşı olan güveni sarsmak gibi rejim için çok tehlikeli bazı neticeler doğuracak bir harekettir.

Son seçimler

2 Ocak seçimlerine işte bu hava içinde gidildi. Bir oyuna kurban gittiği intibai ile halk şimdiye kadar görülmemiş bir iştirak nisbeti göstererek durumu değiştirmek niyetinde olduğunu hissettirdi. Seçim neticelerini bu hâdiselerin ışığında tahlil etmek daha doğru olur. Biz bu tahlili sadece anavatan Fransasındaki neticeler üzerinde yapacağız. Zira deniz aşırı topraklarda seçimlerin pek demokratik olmıyan cereyan tarzı temayülleri tesbite imkân verecek mahiyette değildir.

Neticeler şöyledir:

Partiler	1951 Meclisi	1956	Fark	Rey nisbeti	%	%
Komünist partisi (sol)	93	145	+52	%25,6	+%0,3	
Sosyalist partisi (sol)	94	88	-6	%15	+%0,1	
Rad. ve Muk. Sos. (sol)	82	71	-11	%13,6	+%3,5	
Diğer solcular (sol)	6	4	-2	%1,6	+%0,1	
Cum. Halk Hare. (sağ)	85	70	-15	%10,6	-%2,3	
Mutediller (sağ)	125	94	-31	%14,1	+%2	
De Gaulle'cüler (sağ)	57	16	-41	%4,2	-%17	
Poujadisme (sağ)	8	54	+51	%13,6	+%12,6	

Rey nisbeti ile milletvekili arasındaki fark seçim sisteminin bir neticesidir. Tatbik edilen "ortak listeler" usulü ile, bir seçim bölgesinde, muhtelif partiler ilsterinin ortak olduğunu ilân ederlerse neticelerin hesaplanmasında bu listelerin ayrı ayrı aldıkları reylerin yekünü gözönünde tutulur. Mutlak ekseriyeti aldıkları takdirde bütün milletvekilliklerini elde eder ve sonradan aralarında paylaşırlar. Aksi halde nisbi usul tatbik edilir. 1951 de bu sistem tesirli bir şekilde tatbik edilmiş ve alınan rey sayısı ile çıkarılan milletvekilleri arasında büyük nisbetsizliklere sebep olmuştur. 1956 da ise ortaklıklar pek az yerde ekseriyeti temin ettiklerinden bu fark daha azdır.

Yukardaki neticeler şu ana temayülleri göstermektedir:

— Bilhassa rey nisbeti bakımından umumî bir sola kayma temayülü,

— İktidar koalisyonunu teşkil eden partilerin zayıflaması; De Gaulle'cülerin çöküşü,

— Poujadisme gibi halkın muhtelif kategorilerindeki bıkkınlık ve infiali milliyetçilik ve hattâ ırkçılık kanaliyle istismar eden parlamento aleyhtarı bir cereyanın büyük bir yankı uyandırması.

— Komünist partisinin çıkardığı milletvekili ve aldığı rey bakımından kaydettiği ilerleme. Hakikaten bu parti yukarıda bahsetmiş olduğumuz sebeplerin halk kütlelerinde uyandırdığı memnuniyetsizliğin müsait havası içinde durumunu sağlamlaştırarak ve yeniden teşkilatlanmak imkânını bulmuş ve bu seçimlerin en kârlı partisi olmuştur.

İktidar koalisyonu böylece kendi oyununa kurban gitmiş fakat Mendes-France'ı da beraberinde sürüklemiştir. Zira ekseriyeti elde etmesi mümkün olan bu lider bugün taraftarlarının sayısını muhafaza etmiş olmayı bir muvaffakiyet saymaktadır.

Bugünkü mecliste müstakar bir hükümetin kurulması ihtimali çok zayıftır. Kurulacak kabinenin başında solcu bir lider bulunacağı muhakkak gibidir. Bu lider Mendes-France veya bir sosyalist olabilir. Fakat Mendes'çilerin reyleri ekseriyeti temin edemeyeceğinden dışarıdan takviye alınması icabedecektir. Bu ise ya sağdan veya soldan gelir. Karşılıklı ithamlarla geçmiş olan seçim kampanyasının hemen ertesinde bu ihtimallerin ikisi de zayıf görünmektedir. Sosyalist partisi alenen sağcı partilere kadar uzanan bir koalisyonu girmeyeceğini bildirmiştir. Bu partinin liderleri komünist partisiyle işbirliğine de şiddetle muarızdırlar. Halbuki evvelce bütün partileri itham

ederek kendi kendini tecrid etmiş olan komünist partisi Stalin'in ölümünden sonra taktik değiştirmiş ve devamlı olarak diğer solcu partilerle işbirliği teşebbüslerine girişmiştir. Dünyadaki "yumuşama" temayülü ile bu mutedil davranışın bu partinin itibarını arttırdığı söylenmektedir. Bugün için komünistleri içine alacak bir koalisyon kurulması bahis konusu olamaz. Fakat bir radikal veya sosyalist tarafından kurularak, kabineye iştirak etmeden, komünistler ve diğer partilerdeki taraftarlarınca desteklenecek bir "azınlık hükümeti" nden üçüncü bir ihtimal olarak bahsedilmektedir. Komünistlerin bu şekilde ikinci derecede bir rol oynamayı kabul ederek iştirak etmedikleri bir hükümeti devamlı olarak destekleyecekleri şüphelidir.

Fransayı dört senelik bir istikrarsızlık devresi bekliyor. Hayal sukutuna uğrayan halkın bunu nasıl karşılayacağı ve halk ekserinin hangi istikamette gelişeceği kestirilemez. Fakat muhakkak olan birşey varsa o da bunun Fransa ve Parlamento rejimi için pek hayırlı neticeler doğurmayacağıdır.

Konuşabiliriz

Bahri SAVCI

Türkiye'de bir siyasî demokrasi kurulma savaşı yapılıyor. Bütün sınıfların, bütün insanların, bu siyasî demokrasiyi kurma çabasına kendi yapıcı kuvvetlerini getirmeleri isteniyor. Gerçekten de, bütün sınıflar, kendi güçlerince, bu siyasî demokrasi savaşına katılmışlardır. Bir siyasî demokrasinin amacı ise hürriyet rejimi kurmaktır: Vatandaşları amme otoriteleri karşısında güvenlik içinde tutacak olan; vatandaşı mevcut mülkiyeti ile beraber koruyacak olan; vatandaşı mevcut kanunlardan himaye görmede, kanunlarla ceza görmede, doğum ve servet farklarına bakılmaksızın amme mesuliyetlerini yüklenme imkânında yani siyaseten eşit kılacak olan bir hürriyet rejimi...

Bunlar yerine getirilirse, demokrasi, halkın menfaatine bir gelişme olarak tahakkuk edecektir deniyor.

1 — Fakat; artan nüfuslu; geri istihlal vasıtalı, yorgun topraklı bir ülkedeyiz. Ayrıca, iktisadî imkânların tevezzü tarzi, bu toprak üzerindeki sosyal münasebetlerde geniş kitlenin aydınlanmasını sağlayacak durumda değildir. Kitle ge-

niş ölçüde iktisaden ve sosyalman zayıf durumdadır. Mevcut siyasî ve sosyal strüktür içinde geliştirilmeğe uğraşılacak bir siyasî demokrasinin emniyet, mülkiyet, eşitlik prensiplerini gerçekleştirmeye yarıyacak hürriyet rejiminden kitlenin bu iktisaden ve sosyalman zayıf unsurlarından çok, esasen cemiyetimizde sosyal kuvvet unsuru olarak ağırlığını hissettirmemekte olan diğer unsurların yararlanması muhtemeldir. Binaenaleyh sadece, yukarıda gösterilen hedef ve şümül ile mahdut olan bir siyasî demokrasi, Türkiye'nin meselelerini çözecek veya çözmeye elverecek mi?, yoksa bir sosyal demokrasiyi de kurma zorunda mıyız?

II — Demokrasimizi, sadece, mevcut durumları koruyan ve siyaseten eşitliği sağlayan bir siyasî demokrasi-den öteye, iktisaden ve sosyalman zayıfların her türlü himayesine ve imkânlarla kavuşturulmasına müteveccihen bir sosyal demokrasiye götürmeye kalkarsak; bu hareketi de, "tahditli - ve hatta - esirlik içinde eşitlik" seviyesine ve neticesine müncer kılmamak için sınırlı, ölçümüz ne olacaktır? Bilmukabele; "iktisaden ve sosyalman zayıfların korunmasına müteveccih bir sosyal demokrasi ve onun politikası, siyasî demokrasinin mevcut durumları koruma manasındaki hürriyet prensibini bozar. Çünkü bir sosyal demokrasi ferdin kendi imkânları ile kendi mes'uliyeti altında kendi kaderini tayin etmesi için esas olan hususî teşebbüs rejimini ve piyasa mekanizmasını tahrip eder;" korkusu yüzünden kurnaz ve işletmez i-sek : iktisadî imkânların bugünkü tevezzü tarzi ve müstakbel istidatları içinde girilecek bir iktisadî kalkınmanın yükünü kime, nasıl ve ne nisbette dağıtabilecek ve kalkınmanın getireceği faydalardan kimlerin ne nisbette ve nasıl faydalanması neticesi doğabilecek? Bu takdirde iktisaden ve sosyalman zayıfların sosyal ve iktisadî menfaatlerini ikinci plâna almış duruma düşersek "halkın menfaatine" kurulmuş olan, kurulmuş olması gereken "demokrasi" den bahsedebilir miyiz?..

Memleketin aydın yazarlarından, düşünürlerinden, politikacılarından, partilerinden bu soruların cevabı istense yeridir. Günlük iktidar savaşının didişmeleri içinde, demokrasimizin fikrî muhtevası, kanaatimce bu hususların münakaşasıyla meydana gelecektir. Birbirini itham etmeden hele lekelemeden, sosyeteyi de tehlikelere ilka etmeden bunları düşünmemiz, modern cemiyet olmamız ihmal götürmez lazimesidir. Bu, aynı zamanda, faraza ispat hakkı, dış ticaret açığı, seçme hakkını umumiliği, ziraat kredisi, nal, mih ve yedek parça gibi meselelerin de müncer olacağı nihai politik düzen meselesinin de esasıdır.

Aydınlar ve Dış Politika

Dr. Necat ERDER

1 — Türk basınında gerek haberalma, gerek yorumlama bakımından dünya siyasi olayların kapladığı yer gerçekten hayret verecek kadar önemsizdir. Dünya basınında büyük tepkilen uyandıran dev-olaylar bizde çok kere birinci sayfalarda bile yer bulamayıp gayet kısa ajans haberleriyle geçiştirilmektedir. Her gazetede mevcut dış politika sütunlarındaki yorumlar ise aynı kalemden çıkmış intibamı verecek şekilde birbirlerine benzemekte ve etkseriya olayları sıralamaktan ileri gitmemektedirler. Forum bu meseleye Cenevre konferansıya ilgili bir başyazısında evvelce temas etmişti. Aynı durum doğrudan doğruya ilgili olduğumuz meseleler için de varittir. Bunlar hakkında esaslı bilgi edinmek için sık sık yabancı kaynaklara başvurmak gerekiyor. Bu vakianın sebepleri üzerinde durmayacağız. Biz meseleyi değişik bir açıdan incelemek amacındayız. Fakat şunuda söylemek isteriz ki, genel olarak gösterilen sebepler arasında bulunan "dış politikadaki seçmelerimizin tartışma dışı olması" inandırıcı bir izah tarzı değildir. Sistemli bir tetkikten sonra, yapılmış olan tercihler tamamen kabul edilse bile bu sınırlar içinde dahi tartışma konusu olacak sayısız meseleler mevcuttur. Burada basınıma döşen sorumluluk payının büyük olduğunu söylemek gerekir. Basın hürriyetinin sınırlandırılmış olmasından şikâyet de yeter bir sebep sayılmaz. Biz bu hususun mübalâğa edildiği ve serbestçe açıklanacak, tartışılacak birçok noktada basının kendi kendini sansüre tabi tuttuğu kanaatindeyiz. Böyle bir izah kendi sorumluluğunu başkalarına yüklemekten başka birşey olamaz.

2 — Amme efkârının ilgisizliği ve seviyesinin düşüklüğünün de sebepler arasında sayıldığını biliyoruz. Biz sadece esas konumuz olan aydınların bu husustaki davranışları üzerinde duracağız.

Aydınlarımızın büyük bir çoğunluğu bu konularda sadece yerli kaynaklardan faydalanmak zorundadır. Bunlar arasında dünya olaylarını mevcut imkânlar dahilinde takip ve bu meseleler üzerinde bazı hükümlere varmak isteyenler bulunuyor. Hazır fikirleri benimsemek ve tekrarlamakla yetinmeyen birçok aydınımız eldeki kaynakların yetersizliği yüzünden büyük bir tatminsizlik içinde kalmakta ve içinde yaşadıkları dünyanın ana meseleleri üzerinde kendi kendilerine sordukları sualleri cevaplandırmak için yeter malzemenin ve ehliyetli kılavuzlardan mahrum olmanın acısını çekmektedirler. Yabancı yayınları takip imkânına sahip olan talihli münevverlerimiz için de Türkiyede bu konuda hüküm süren fikri atmosferden sıyrılmak oldukça müşküldür. Zira mahallî kaynaklar ve günlük tartışmalarla beslenmeyen bilgilerin gerçek ölçülerle ve hakiki

perspektivleri içinde kıymetlendirilmesi çok zor bir meseledir. Bu yüzden bunların çoğu tamamen yabancı yorumculara bağlı kalmakta ve yaratıcılık safhasına ulaşmamaktadır. Yabancı basında rastlanan, Türkiyeye ilgili veya başka bir konuda tamamen tabii sayılabilecek ve hatta mesnet ve değerden mahrum bazı müşahede ve hükümlerin hayret ve hayranlık nidaları içinde tekrarlanması çok rastlanan bir olaydır.

3 — Basının ve aydınlarımızın dünya olaylarıyla ilgilenmesini sadece bir entellektüel tatmin meselesi olarak telâkki etmek istemiyoruz. Gerçi böyle bir alâka insanın hayat ve dünya görüşü ve anlayışını tesbit bakımından çok faydalı olabilir. Fakat asıl gayemiz milli meselelerimizin siyasi bir otarşi fikri içinde dünya meselelerinden tecrit edilerek mütalâa edilmesi temayülünün mahzurlarını göstermektir.

Bir milli guruba bağlı olmak, onun meseleleriyle ilgilenmek ve bunlara birşeyler katabilmek için çalışmak ve mücadele etmek, kanaatimizce, bugün, insan olarak cemiyete faydalı olmanın en müsbet yoludur. Fakat bu gurubun meselelerini anlamak ve bunlara ait hal çarelerini bulmak için bu meselelerin dünya olayları perspektivi içinde kıymetlendirilmesi zaruridir. Bu takdirde ölçüler gerçeklere uyar ve uygun halçarelerine varılır. Bu bakımdan sadece milli meseleler hakkındaki hükümlerini tesbit ve davranışlarını tayin için bile, bir aydının, dünya olaylarını yakından takibetmesi gerekir. Bizim gibi dünya olaylarının akışına tamamen bağlı küçük devletlerde ise bu mutlak bir zaruret halini alır. Bu ilgi aydının günlük fikir hayatının ayrılmaz bir parçasını teşkil etmektedir. Burada basına, gerekli malzemenin temini ile bir nevi rehberlik görevi düşer.

4 — Aydınlarımızın dış meselelere karşı olan ilgisi kadar bunları ele alış tarzı da önemlidir. Bu hususta göze çarpan noktalardan biri, bilhassa Türkiyeye ilgili olayları, siyasi konjonktüre çok fazla bağlı kalarak inceleme temayülüdür. Bunu, misal olarak, son yakın-doğu meseleleri üzerinde müşahade etmek mümkündür. Bağdat paktı ve yakın-doğu olayları Amerikan, İngiliz ve Fransız basınlarında birçok tartışmalara yol açmış bulunuyor. Bugün bu meseleler değişik açılardan ve bütün cepheleriyle incelenmektedir. Bizde ise bu mesele, dış politikamızın bugünkü tutumuyla yakından ilgili olarak, gayet sathi birtakım kıymet hükümlerine irca ediliyor. Hari-ciyemizin teşebbüslerine ayak uyduranlar "iyi" uydurmayanlar ise "kötü" sayılmakta ve bazı devletlerin davranışlarına âmil olan sebepler ciddi bir şekilde ele alınmamaktadır. Dış politikamızın temelleri ise bir "tabu" olarak kalmakta ve esaslı bir süzgeçten geçirilmemektedir. İç politikada bağımsız ve objektif tetkikleriyle olayların uzun vadeli ola-

rak anlaşılması ve gelişmesi üzerinde çok müsbet etkileri olan ve böylece önemli bir görev ifa eden aydınlarımızın dış siyaset mevzuunda günlük politika kaygularıyla bu kadar bağlı kalmaları bize bir tenakuz gibi görünüyor. Burada kastedtiğimiz, durumumuzu sarsacak yıkıcı bir tenkid faaliyeti yapılması değildir. Gaye, aydının meseleleri günlük politika zaruretleri dışında ve üstünde bazı kıstaslarla ele alması ve tartışmasıdır. Aydın, politikacı gibi sayısız âmillerle bağlı değildir. O, olayları daha uzun vadeli olarak incelemek serbestisine sahiptir. Bu serbesti ona hadiseleri değişik açılardan görme ve bugün pratik neticesi olmasa bile ilerde gerçekleşebilecek bazı hal çareleri üzerinde durma imkânını verir. Misal olarak ele aldığımız yakın-doğu meselelerine dönelim. Bir Türk aydını olarak bu meseleleri şu şekilde ele almak mümkün olabilir: "Araplarla benzerliğimiz sadece müşterek bir mazi ve müşterek bir dinle, coğrafi yakınlıktan ibaret değildir. Bugün bizi yaklaştıran veya yaklaştırmaya gereken önemli bir unsur daha vardır: iktisadî ve içtimaî bünyelerimizdeki benzerlik. Türkiye arap memleketleriyle birlikte iktisaden gelişmemiş memleketler kategorisine dahildir. İktisadî ve manevî kalkınma davası bu memleketlerde birbirine benzeyen meseleler ortaya çıkarmaktadır. Bir yandan kapitalist, diğer taraftan sosyalist blokları arasında kalan iktisaden gelişmemiş memleketlerdeki problemlerin uzun vadeli olarak benzer ve hatta müşterek hal çarelerine varması beklenebilir. Bu durum bu devletler arasında bir menfaat ve bir kader birliği doğurmaktadır. Bizde olduğu gibi oralarda da aydınlar aynı meselelerle karşılaşmakta ve aynı mücadeleyi yapmaktadırlar. Bu durumun aydınlar arası bir dayanışma fikri doğurması çok tabiidir. Bu milletlere mensup aydınların, siyasi hadiselerin doğurduğu ve siyasi anlaşmazlıkların beslediği, fikir ayrılıklarının üstüne çıkarak aralarında, yapıcı güçlerini aynı yöne sevkedecek bir şekilde, bir görüş birliği tesis etmeleri düşünülebilir. Türk aydını, kendisinde kuvvetle yerleşmiş olan arapları küçümseme kompleksini yenerek, bu milletlerin meselelerine karşı anlayış gösterir ve münevverlerinin fikirleri ve gayretleriyle ilgilenirse bunun çok müsbet yankıları olacağı muhakkaktır. Böylece siyasi ve askerî plânda gerçekleştirilmesi çok güç olan bir işbirliğine entellektüel sahada ve daha verimli, daha müsbet esaslara dayanan bir zemin hazırlanmış olur. Bunun bugünkü siyasi kuvvet ve ekipler üzerinde tesiri olacağı şüphelidir. Fakat bu memleketlerde şuurlu aydınların dinamik kudreti gözönünde tutulursa böyle bir anlayışın ilerde günlük dış politikanın tayininde de bir amil olması beklenebilir." Biz bu misalle dış siyaset meselelerinin günlük politika mülâhaza ve ölçüleri dışında da ve farklı açılardan düşünülebileceğini göstermek istedik.

Netice olarak şunu söyleyebiliriz:

a) Aydınlar ve bilhassa bizim gibi küçük bir devlete mensup aydınlar için, iç meselelerimizin dünya olayları ışığında kıymetlendirilmesi bir zarurettir.

b) Bunlar, dış politika meselelerini günlük siyasi hercümecinin dışına çıkararak incelemek suretiyle, uzun bir vade içinde, bizzat bu günlük politikanın daha gerçek ve daha sağlam temellere dayanmasını temin ederek yaratıcı bir rol oynamış olurlar.

AMERİKA MEKTUBU :

Kıbrıs Meselesi - Dünya Efkârı Umumiyesi - ve Biz

Yazan: Dr. İlhan ARSEL

Aşağı yukarı her çeyrek asırda bir memleketce prestijimizi sarsacak hareketlerin bize, maddî ve manevî, ne zararlara mal olduğunu taktir edeceğimiz gün elbette gelecektir. Ancak şunu bilmemiz gerekir ki dünya efkârı umumiyesi üzerinde menfi rol oynayan bu gibi hareketlerin zuhurunu imkânsız kılacak tedbirleri almakta kusur edecek o lursak, muasır medeniyet seviyesini tutturmak gayretlerimizle birlikte Devletler arası itibarımızın da harcanmış olacağını düşünmemiz icab edecektir.

Kıbrıs meselesi münasebetiyle İstanbul ve İzmir'de cereyan eden hadiseler, millî şeref ve haysiyetini bizatihi nefsinde ayırmayan her Türk için bir hicap vesilesi olmuş, ve şüphesiz hepimizi teker teker benliğimizden zedelemiştir. Hele bu duygu, idamesinde memleketimiz için hayatî bir mana taşıyan dünya efkârı umumiyesinin sempatisini kaybetme korkusu ile birleşince, hissedilen azabın tasviri mümkün olmaz.

Varlığımıza göz dikmiş düşman tehlikesini biz, vaktiyle, kendi gücümüzle kolayca def'ederdik. Muazzam İmparatorluğun inhitat devresine girmesiyle bu gücü daha ziyade Allah'ta, ve bir o kadar da menfaatleri bizi tutmak olan Devletlerin ittifakında bulduk. Bugün dünya siyasetinin temelleri bu menfaat konbinezonlarına dayanır ve bir çok milletler bunun nimetlerinden faydalanırlar. Ancak bugün için değişen bir şey varsa o da şudur ki manevî silâhlanmayı gaye ve ideal edinen büyük Devletler için, medenî zihniyetle telifi kabîl olmayan hadiseler müsaîit cemiyetleri desteklemek, takibi gittikçe güçleşen, daha doğrusu imkânsızlaşan bir siyaset mahiyetini almıştır. Zira hiç bir hükümet, bir yandan kendi halkının ve bir yandan da dünya efkârı umumiyesinin tehdid ettiği yabancı bir memlekete karşı, millî menfaatler bunu gerektirse dahi, muzaheret gösterme riskine kolay kolay atılmaz. Çünkü bir kere

her şeyden evvel muhalefet partilerinin böyle bir siyaseti hedef ittihaz ederek memleket efkârı umumiyesini kendi lehlerine çevirebileceğini düşünür. Binaenaleyh halkı bu şekilde tahrike hazır muhalefetten gelecek zararı, dış menfaatlere müreccah sayılabileceği gibi, devamında hassas davrandığı dostlukları da kaybetmekten çekinebilir. Şu son bir kaç ay içerisinde olup biten hadiseler bu noktai nazarın doğruluğuna delildir.

Yaygaracılıkta hüner peyda etmiş ve tarihte bunun nimetlerinden fazlasıyla faydalanmış ve mevcudiyetlerini dahi buna medyun Yunanlılar, manasız bir milliyetçilik sevdasıyla sebebiyet verdikleri bütün bu bedbahtlıklardan sonra, bu sefer de mazlum rolünü istismar etmekten ve dünyayı velveleye vermekten kaçınmadılar. 6 Eylül hadiselerinin Yunan selâhiyetli makamları marifetiyle "katliam (!)" şeklinde teşhîre çalışılması, "öldürülen (!)" rumlar adına Yunan kiliselerinde ayinler tertip edilmesi, bütün bu hadiselerde bir tek kişinin bile burnunun kanamadığını bilenleri belki güldürür. Fakat bu sahte yaygaraları sayesinde dünya efkârı umumiyesi üzerinde tesir icra etmeğe muvaffak olduklarını kabul etmek lâzımdır. Kuvvet itibarıyla ehemmiyetsiz sayılabilecek mevcudiyetlerini ağıra satmak için Nato'dan ayrılmak, Kore'den askerlerini geri almak, Balkan Andlaşmasını çürütmek ve hattâ icabında Rus muzaheretine sığınmak gibi tehditler yanında yalan yanlış haber ve şayialar uydurarak dünya efkârı umumiyesini kazanmağa uğraşan Yunan gayretleri yanında elini kolunu bağlamış Türkiye'nin hali yabancıların bile garibine gitmiştir. Devamı bizim için manevî bir kazanç sayılabilecek Yunan dostluğuna hâle getirmemek, onu zedelemek endişesiyle biz daima aşağıdan aldıkça, sesimizi çıkarmadıkça, sadece Kıbrıs davamızdan değil fakat asıl millî haysiyetimizden fedakârlık yapmış olmaz mıyız. İstanbul ve İzmir hadiseleri, biraz evvel de belirttiğimiz gibi, her Türk'ün başını utanarak önüne eğeceği mahiyette hadiselerdir. Fakat bunun memleketimizde yaşayan rumlara karşı işlenmiş bir katliam şeklinde aksettirilmesi hakikati tahriften başka nedir?

Hakikat şudur ki millî devletin teessüsünden sonra Yunanistan'da kalan ve bugün halâ orada yaşayan yüzbinlerce ırkdaşımızın, Yunan hükümetinin vaktiyle çıkardığı bir kanunla bütün varlıklarından ve milliyetlerinden olmalarına mukabil, memleketimizde yaşayan Rumlar, hattâ kendi memleketlerinde bile göremeyecekleri hürriyet ve refah içerisinde yaşamakta ve bunu hiç şüphesiz Türk'ün alicenaphlığına, toleransına ve insanlığına borçludurlar. J J Rousseau'nun, Türk'lerin hristiyanlara tekaddüm eden bazı faziletlerine işaretle: "...Neden Türkler bizden daha insandır-

lar" demesinde bir sebep olmak gerekir. Eğer hakikaten İstanbul'un fethinden beri binlerce yabancı ekalliyet, bu topraklar üzerinde Türklerden farksız, ve hattâ çok zaman onlardan daha müsaîit refah seviyesinde yaşayabilmiş, milliyetlerini muhafaza edebilmiş ve dinlerine bağlı kalabilmişlerse bu ancak Türkün "insanlığı" sayesinde olmuştur. Çünkü aksi takdirde Almanya'nın XXci yüzyıl medeniyeti içerisinde ve 10 seneden az bir devre zarfında yaptıklarını, bizim, henüz dünya efkârı umumiyesinin teşekkül etmediği bir devirde ve 500 sene gibi uzun bir zaman içerisinde kolayca yapmamız icap ederdi.

Evet hakikat olan şudur ki, 6 Eylül hadiseleri Yunan ekalliyetinden ziyade bizzat Türk'lerin zararına olmuştur. Fakat dünya efkârı umumiyesi bunların hiç birini bilmez ve asıl hazin olan cihette budur.

Bu nedendir? Bunun başlıca sebebi ni hadiselerin tamamıyla kendi zaviyelerinden dünya efkârı umumiyesine aksettirilmesinde aramak icap eder. "New-York Times"ın Atina muhabiri Kıbrıs meselesinde Yunan görüşünü, Yunan hükümetinden ve Yunan matbuatından çok daha maharetle Amerikan efkârı umumiyesine nakletmiş ve Amerikan hükümetini, Yunan iddialarını desteklemediği, Kıbrıs meselesinin Birleşmiş Milletler ruznamesine alınmasına mani olduğu, 6 Eylül hadiselerinden sonra Türkiye'ye karşı hasmane bir tavır takınmayıp onu suçsuz (!) Yunanistan ile aynı muameleye tâbi kıldığı töhmetleriyle tenkit yağmuruna tutmuş ve adeta Yunan hükümetinin Amerika nezdinde bir nevi sözcülüğünü yapmıştır.

Yunan Başpiskoposu Spyridon'un 6 Eylül hadiseleri münasebetiyle Devlet Radyosunda aleyhimize sarfettiği : "Mukaddes Rus İmparatorluğunun ortodoksları himaye ettiği devirlerde barbarlar (bu barbarlar biziz) bu gibi vahşete asla cesaret edemezlerdi" sözlerini ele alarak, Mareşal Bulganin'in Belgrad'ı ziyareti sırasında Yunan elçisine: "...unutmayınız ki biz de sizin gibi ortodoksuz" dediğine işaret eden ve Amerikalıların bu noktalar üzerinde dikkat nazarlarını celbe çalışan Suzberger'i tahtletmeyelim. Zira bütün mesele dünya efkârı umumiyesine istikamet vermesini bilen yabancı matbuat mümessil ve muhabirlerini elde etmekte, onların sevgi ve muhabbetini kazanmakta ve her halde onları kaçırtmamakta ve kendimizden nefret ettirmemektir.

Şunu aklımıza koymamız icab eder ki bizim her şeyden evvel ve en ziyade muhtaç olduğumuz şey dünya efkârı umumiyesinin sempati ve müzaheretidir. Bunu temin için elimizden gelenden fazlasını yapmaya mecburuz.

İncelemeler

Din İptidaîliği

Şerif MARDİN

1929 senesinde İngiltere'de *Christianity and Islam under the Sultans*, isminde bir kitap neşrolundu. Hasluck isminde bir İngiliz aliminin çalışmaları mahsulü olan bu eser, müellifin uzun zaman üzerinde durmuş olduğu bir meseleyi cevaplandırmaya çalışıyordu. Yazar, eski bir medeniyetin beşiği olan Anadolu'da ve gene en eski medeniyetlerin gelip göçmesine şahid olmuş İmparatorluğun Rumeli'deki kısımlarında, evvelce mevcut olan mahallî inançların gerek Hristiyan ahali arasında gerekse Müslümanlar arasında ne dereceye kadar iz bırakmış olduklarını tesbit etmeye çalışmıştı. Hasluck'un elde ettiği netice, Osmanlı İmparatorluğunun birçok bölgelerinde, İslâm kisvesine bürünen eski inançların halâ hüküm sürdüğü, bunların menşeinin kâh eski Roma inançlarına, kâh eski Yunan adetlerine ve hatta daha eski medeniyetlere irca edilebileceği merkezinde idi. Müellif bu arada Osmanlı İmparatorluğundaki İslâm şekillerinde Orta Asyadan kalma birçok unsurların mevcudiyetine işaret ediyordu.

Hasluck'un dokunduğu mesele Osmanlıların bihaber oldukları bir husus değildi. Muhtelif hükümdarların alevîlikle mücadeleleri bir bakımdan siyasi bir meselenin halli ile alakadar olmakla beraber bir bakıma da dini bir problemin çözülmesiyle ilgili idi. Maksat doğru yoldan ayrılanları hakikî bir İslâm telâkkisine geri getirmektir. Umumiyetle Osmanlı İmparatorluğu ahalsinin İslâmın kulu ile Allah arasında herhangi bir tavassut olamayacağı esasına icab eden titizlikle riayet etmediği kimsenin meçhulü olmamıştır. Aslında, Osmanlı İmparatorluğunda dindar ahali en büyük sadakat gösterilerini mücerret bir İslâm dininden ziyade müşahhas tarikatlara saklıyordu. İslâm'da, bir kiliseye benzer bir teşekkül kurmak yasağı olduğu, ve bu husus da "la rahbanıyettu fil İslâm" şeklinde bir Ayeti Kerim'e dayandığı halde Osmanlı İmparatorluğunda kulla Allah arasında mutavassıt vazifesini gören birçok teşekküller teşessüs etmişti. Osmanlı ahalsinin bu zafını bildiği ve Yeniçerilerin "İslâm" dedikleri anda Bektaşî tarikatını kasdettiklerini anladığı içindir ki Sultan Mah-

mud, bundan yüz otuz sene evvel Bektaşî tarikatını dağıtmış ve tarikat mensuplarını gayet şiddetli bir şekilde takib ettirmişti.

Türkiye'de bu gibi mutavassıt teşekküllerin mevcudiyeti mahallî hurafelelerin kıymet bulması ve din kisvesine bürünmesiyle neticelenmiştir. Başka bir deyimle bizde gayri İslâmî hurafelelerin rağbet bulması ile mutavassıt teşekküllerin mevcudiyeti umumiyetle birbirini tamamlar mahiyette iki unsur olarak çalışmıştır.

Bugün de Mahmut Makal'ın yazılarından ve ondan evvel Anadolu'nun realist bir portresini çizmeye çalışmış olanların tasvirlerinden, birçok yerlerde mahallî "şık"ın emirlerini dinlemenin, mevcut türbe ve zaviyelerde efsanevî şöreti haiz "dede"lerin en iptidaî bir şekilde anılmalarının Anadolu'nun büyük bir kısmında din yerine geçtiğini anlıyoruz. Memleketimizde din mevzuunda yapılan münakaşaların vazuh kesbetmemesi; bu noktaya ilgililer tarafından kâfi derecede ehemmiyet verilmiş olmasından doğmaktadır. Herhalde Atatürk inkılâplarındaki laiklikten maksat, basit görüşlülerin ileri sürdükleri gibi "dini yıkmak" olmamıştır. Bu hareketin bir cephesi Allahla kul arasına girmiş ve İslâmî birtakım gayri İslâmî kisvelere büründürmüş olan, unsurların ortadan kaldırılmasıdır. Binaenaleyh bugün memleketimizde birkaç senedenberi dinle ilgili olarak yapılan icraat tenkit edildiği zaman, bundan kasdedilen, konunun siyasi cephesi olduğu kadar, diğer bir cephesidir: hiç İslâmî olmayan bir din anlayışının gün geçtikçe kuvvet kazanması... Bu cereyanın mahiyeti, en kolay bir şekilde, piyasaya binlerle sürülen küçük din risalelerinden anlaşılabilir. Bugün işpirtada satılan bu kitapların en rağbette olanları, hakikatte dinimizin esasları ile ilgili olmayıp daha çok Hasluck'un işaret ettiği primitif zihniyeti ve inançları istismar eden eserlerdir. Meselâ birden fazla kadınla evlenmek İslâmın temel şartlarından veya vecibelerinden değil iken, fazilet, temizlik ve ilme hürmet gibi mevzuları bir tarafa bırakıp, şu veya bu şekilde taaddüdü zevcatı teşvik eden birçok kitapçıklar neşredilmektedir. Medenî kanunumuzda hiçe sayma-

ları bir tarafa, bu eserler, tercümanı oldukları iptidaî bir zihniyetin bir ifadesi olarak bizzatîhi İslâm inançlarını baltalayan tehlikeli birer neşriyattır. Bu eserler, Osmanlı İmparatorluğunun son zamanlarında tek kadınla evlenmenin (hiç değilse paytahtta) bir teamül haline gelmiş olmasını hiçe sayarak bizi bir asırdan da daha eski bir maziye götürmeğe çalışmaktadırlar. Meselâ Daniş Remzi Korok tarafından yazılan *Hazreti Muhammede göre Çok Kadın Almak* ismini taşıyan bir risalede şöyle bir ifadeye rastlamaktayız:

(S. 17)

"Bugün ne Doğu ne de Batı illerinin hoş görmez göründükleri ve gayri medeniliğin büyük bir vasfı olarak ileri sürdükleri fazla evlenmek, üst üste birkaç kadın almak adeti hiç şüphe yok ki dünya kurulalı beri olagelmiş ve olagidecek cinsî bir zarruret icabıdır.

"Medenilik ve kadınlara hak vermek iddiasıyla, tek evlilik usulünde vaz edildiği gündenberi gizli kapaklı yapılan bu çeşitli kadın alma merakı erkekliğin yaratılışında ve kadında mevcut bir illettir ki bunun önüne geçmek mümkün değildir.

"Kanun ve kanunî mevad ile müeyyideler ne kadar kat'i ve ne kadar kuvvetli olursa olsun, bütün bunlar birer medeniyet fantazisi olarak kalmaktan başka hiç bir kıymet taşımamakta ve bu ebedî ezeli illetin, bu cinsî ihtiyacın önüne tam bir

mania teşkil edememektedir.

"Medenilik özentisi ve medenî görünmenin hevesile bir erkeğe bir kadın ve hatta bir kadına bir erkek kaidesinin ortaya atılması bunun birtakım maddelere sokularak kanunlaştırılması sadece kendi kendimizi kandırmaktan başka hiç bir fayda temin eylememekte olduğu aşîkârdır."

Muzaffer Ozak'ın *Yeni Nimetül İslâm* ismindeki eserinde Talâk ve Nikâh bahislerine uzun sayfalar hasredildikten sonra bu mes'uliyetin vebalini izale etmek için kitabın en görünmez bir kenarına şu ibretimiz kayıtlı ilâz edilmiştir: "...dinî nikâh'ın yerini kanunu medenî almış bulunmaktadır... Demokrasimizin payidar olmasını Allahtan niyaz ederiz."

Gene çocuklar için hazırlanmış bir metne bakalım: "Kader, Kaza, Alın Yazısına inanmak" şeklindeki bir serlevhanın altındaki izahat:

"...dünyanın Ulu Tanrının "Kader" ve "Kaza" sından başka bir şey olmayacağına inanmak müslümanlıktır.

"Hattâ elimize aldığımız bir bardak suyu içmemiz, ağzımıza soktuğumuz bir lokma ekmeği dahi yememiz, yine Cenabı Allahın kader ve kaza-

siledir. Cenabı Hak dilemese ağzımızdaki lokma bile boğazımızdan geçmez, yere düşer zayi olur.”

Herhalde gayet muğlak teolojik bir meseleyi bu kadar basite irca etmiş olmanın çocuklarda doğuracağı aksülameli tahmin etmesinden olacak, müellif hemen arkasından ilâve ediyor:

“Bize lâzım olan çalışmakta kusur etmemek ve tembellik yapmamaktır”

(Salih Yeşil, Türk Yavrusunun Din ve Ahlâk Bilgisi, S. 15)

Fakat hususî neşriyatın yanında millî eğitim programında kabul edilen din kitaplarında hiç te aydın bir İslâmî düşünceye dayanmayan kısımların bulunması hakikaten teessüfe şayandır. Meselâ ilkökul kitaplarından *Din Dersleri* ismini taşıyan bir esere bakalım. Bu kitap ilkökullarda verilen din derslerinde kullanılmakta ve mektep çocuğunun din ile olan ilk temasını sağlamaktadır. Kitabın başlangıcında şu sözler vardır:

Ben Müslümanım

“Allaha çok şükür ben müslümanım, müslüman doğdum, müslüman yaşayacağım.

“Anam Babam müslümandır, dedem atam müslümandır

“Soyum sopum müslüman gelmişler, müslüman yaşamışlar, müslü-

man gitmişlerdir.”
(İlkökul Kitapları, *Din Dersleri*, I. S. 5)

Bir şahsın soyunun sopunun bir o-tokratik rejimi kabul etmiş olması saltanatın yeniden tesisi için ne kadar kifayetsiz bir delil teşkil ediyorsa, bu gibi bir ifade de aynı derecede kifayetsiz bir ispat tarzıdır. Bilhassa genç dimağların bu takım mugalatalarla dinlerine bağlılıklarını temin etmeye çalışmak, başlangıçtan itibaren hüsnü niyetle hareket edilmediğini göstermeye kâfidir. Aslında buradaki ifadenin başka bir şekli olabileceğini yirmi beş sene evvel yazılmış olan ve ilk mekteplerin dördüncü sınıfında okutulmak üzere hazırlandığı ibaresini taşıyan bir kitaptan anlıyoruz. A. Halis tarafından hazırlanan bu kitap çok daha ileri bir zihniyetin ifadesidir. Eserin ilk birkaç sayfası din mefhumunu izah etmeğe tahsis edilmiştir. İlk cümlesi “Din insanlar için en büyük bir rabuttur” şeklinde başlayan bu eser, daha sonra muhtelif dinlerin izahını yapmakta ve arada şu kaydı da ihtiva etmektedir: “Esasen her din fazileti emreder, fakat İslâm dini insanların bugünkü yaşayışlarına göre, en uygun, en sade bir din olduğu için herkes tarafından sevilir”.

“Soyum sopum Müslüman gelmişler”

ifadesinin iptidailiğinin yanında ibret verici bir vesika.

Yirmi beş sene evvel yazılmış olan bu eserin gösterdiği bir husus bilhassa üstünde durulmağa değer. O da bu günlerde neşredilen en güvenilir din kitaplarında bile iptidai bir din anlamına doğru bir cereyanın mevcut oluşudur. Bunun tarihi sebeplere irca edilebileceği muhtemeldir. Modern bir İslâmî görüş temin etmeye çalışmış olan hareketlerin karakteristik vasfı Osmanlı İmparatorluğunun haricinde ortaya çıkmış olmalarıdır. Cemalettin el Efgani, Muhammed Abdu gibi İslâma bir yenilik katmak isteyen şahıslar hep Osmanlı İmparatorluğunun dışından gelmişlerdir. Pakistan’da bile dinî bakımdan bir yenilik cereyanı mevcutken kendi memleketimizdeki İslâm şekli muhafazakârlığı ile şöhet bulmuştur. Dine kimse kritik bir gözle hatta kritik bir dinci gözüle bakmaya cesaret edememiştir. Ziya Gökalp’ın fıkıh hakkındaki fikirleri bile umum ulemaya tesir edememiştir. Ancak bugün memleketimizdeki dinî iptidailik cereyanı karşısında kendilerini dindar addedenlerin ve din alimlerimizin lâkaydilerini terketmeleri lâzımdır. Mühim Anayasa problemleri ortaya çıkaran meselelerle halli müşkül durumlar yaratmadan evvel biraz kendi hanelerine bir çeki düzen vermeyi kendilerinden bekleriz.

1956 Bütçesi

Aydın YALÇIN

İktisadî güçlüklerimizin had bir safhaya girmesi yüzünden, 1956 bütçesinin önemi, diğer yıllarinkinden çok fazladır. Meclise getirilen yeni yıl bütçesinin, bilhassa umumî iktisadî gidişimiz bakımından manidar yönlerini, dikkatle tahlil etmek icabeder. Bu yazıda, millî ekonomi içinde devlet sektörünün, gerek masraf, gerekse gelir ve borçlanma yönlerinden ne gibi bir faaliyet istikameti tutacağını gösteren bütçe tasarısı üzerindeki düşüncelerimi ifade etmek istiyorum.

Geçen yıl Forum’un 15 Aralık 1954 ve 15 Ocak 1955 tarihleri arasında çıkan sayılarında, 1955 yılı bütçesinin isabetsiz ve zararlı yönlerini, muhtelif yazılarla belirtmeye çalışmıştık. Evvelâ 1955 bütçesi hazırlanırken, gerek gelir gerekse masraf tahmin ve tahsislerinde hesaba katılması gereken en mühim unsurun hiç dikkate alınmadığı noktası üzerinde durmuştuğuk. 1954 yılında kötü giden hava şartları yüzünden, zirai gelirden % 30 civarında bir düşme olacağını ve bunun da millî hasılda % 10 kadar bir azalmaya

yol açacağını haber vermiştik. Bu nisbette azalan millî hasılaya rağmen bütçe masraflarını, takriben % 30 civarında yükseltmenin (2.3 milyardan 3 milyon T. L. na) iktisadî aklıselimle telif edilemeyeceğini, ve bu şekilde hazırlanan bir bütçede denklikten bahsetmenin hayal olacağını belirtmiştik. Nitekim 1956 bütçe gerekçesinde verilen rakamlar, 9 aylık bütçe tatbikatına dair verilen tefsilât bu görüşümüzü teyit etmiştir.

Bütçe gerekçesinde 1954 yılında Gayrı Safi Millî hasılanın, 1953 yılında sabit fiatlarla (1948 yılı fiatlarıyla) 14.466 milyon T. L. dan, 13.100 milyon T. L. na düşmüş olduğu gösterilmektedir. Cari fiatlarla bile 1954 G. S. Millî hasılası 1953 yılındaki seviyeyi bulamamıştır. 1955 bütçesi, arazi vergisine zam teklifinin reddedilmesi ve bazı masrafların artırılması yüzünden 240 milyon T. L. lık bir açıklıkla kabul edilmişti. (Varidat 2.789 masraflar 3.030 milyon T. L.). Aşağıda daha etraflıca temas edeceğimiz gibi, yaz başında bazı tekel zamları v.s. sayesinde ve umumî fiat seviyesindeki yükselmelerin yardımı ile 9 aylık devlet varidatı,

1.399 milyon T. L. na çıkabildi.

Gerçekten 1955 yılı bütçesinin yüksek masraf politikası, bu bütçenin tatbik devresinde iktisadî istikrara yardım etmek şöyle dursun, onun bozulmasını büsbütün şiddetlendirmiştir. Geçen yıla nisbetle toptan eşya ve parakende fiyat endeksleri, % 15 - 20 civarında artışlar kaydetmiştir. Dış alemle muvazene-miz geçen yıla nisbetle büsbütün bozulmuştur. Artan fiyat seviyesi, spekülâtif gelirleri, işçi ücretlerini, memur ve müstahdem maaşlarını artırmaya teşvik ederek, fiat, maliyet ve gelir enflasyonu içine giren iktisadî hayatın istikrarı temellerinden sarsılmıştır.

Bu yılın bütçesi gözden geçirilirken, her şeyden evvel 1955 bütçesinin hatalarından ne dereceye kadar kurtulduğu araştırılmalıdır. Bunun için de, 1956 bütçesinin, yeni yılın iktisadî realitesiyle ne dereceye kadar ahenkli olduğunu bulmak icabeder. Gayet genel bir hesaplama ile bu hususa dair bazı ip uçları bulunabilir. 1956 yılı bütçesinin gelir ve masraflarını 1955 yılı içinde teşekkül eden gelir ve istihalden alınacak

Devlet payı olarak farzedersek, (*) bu takdirde, içinde bulunduğumuz iktisadi realiteye uygun bir bütçenin hacmi hakkında bir fikir sahibi olabiliriz. 1955 yılında ziraat istihsalın 1954 e nisbetle % 20 - 25 civarında bir artma gösterdiğini biliyoruz. Bu hadise millî gelirden % 10 civarında bir artma beklenmesi gerektiğini ifade eder. Mevcut vergi-strüktürünün değişmeyeceği (yani vergi nisbetinde artırma ve yeni vergi koyma olmayacağını) farzedersek, bu hadise devlet varidatında da % 10 kadar bir artma beklenebileceğini ifade eder. Şu halde 1955 yılında tahsil edilmesi muhtemel olan vergi tutarının (vergi müterakkiliğinden sarfınazar ederek) % 10 nisbetinde bir miktarı kadar varidat bütçesini artırmak, 1956 yılı için isabetli bir hareket olurdu. Geçen yıllarda va-

(*) Bu faraziye münakaşaya oldukça müsaittir. Millî gelir hesaplarında, takvim yılı millî geliri ile mahsul yılı hasilasından elde edilen gelir birbiri içine girmektedir. Meselâ, 1956 takvim yılı millî gelirin, 1955 yazı esnasında istihsal edilen ziraat mahsulünün bir kısmı ithal edilmektedir. (İstatistik Genel Müdürlüğü, Türkiye Millî Gelir 1938 - 1952 Ankara, 1954.) Bu vakıadan hareket ederek, 1956 yılı bütçesi ile 1955 yılı geliri arasında bir münasebet bulunması gerektiği neticesini çıkarabiliriz. Bundan başka hizmet erbabının hariç, gelir vergisi ve kurumlar vergisinin matrahı bir evvelki takvim yılında doğan gelirdir. Bununla beraber vasıtalı vergilerinkilerde ise matrah cari bütçe devresinin gelir ve masraflarıdır. Bu sebeple takvim yılı ile bütçe yılının birbirine tam intibak etmeyişi, bazı vergi matrahlarının tahakkuk ve tahsil edildikleri devreden farklı devre içinde bulunuşu, millî gelir ve masraf hesapları ile, bütçe gelir ve masrafları arasında bir ahenk kurulmasını zorlaştıran unsurlardır. 1949 a kadar birkaç yıl bütçe yılının, takvim yılı içine alınışı bu güçlüğü bir dereceye kadar önliyebilirdi. Fakat, kanaatimce, Türkiye gibi millî gelirin ziraatin önemi büyük olan bir memleketin, mali sene başı olarak takvim yılı veya Mart başı gibi tarihleri kabul etmesinden çok, mahsul yılının başı olan Temmuz başlangıç kabul etmesi daha makul olur. İlk baharda ekim ve mahsul durumu hakkında bir fikir edindikten sonra, amme gelir ve masraflarını ona göre ayarlamak daha isabetli olur kanaatindeyim. Amerikan mali yılının da Temmuz içinde başlaması, bütçe devresinin takvim yılı ortasında başlatılmasında isabet olduğunu gösteren bir delildir. Bu takdirde inşaat mevsiminin ilerliyeceği ve girişilecek inşaat masrafları ile millî gelir arasında ahenk kurulmasının güçleşeceği ileri sürülebilir. Fakat bu gibi tâlî meseleleri devlet varidat ve masrafları ile, millî gelir ve masraflarında bir ahenk kurulup hedefine feda etmemek icabeder.

ridatın artış nisbetleri, millî gelirin hakiki (yani sabit fiatlar seviyesinden) artış nisbetlerini aşmıştır. Bunun en mühim sebebi, umumî fiat seviyesinin sür'atle yükselişidir. Fiat seviyesindeki yükselme, masraflar üzerinden ahnan vasıtalı vergilerde, ve kazancı yükselen iş aleminin ödediği bazı gelir vergilerinde bir artma meydana getirmiştir. Binanaleyh bütçe yılı başında, hakiki millî gelir artışı hesaba katılarak ve müsbet bir fiat seviyesi farzolunarak yapılan varidat tahminleri, fili tahakkukundan az olursa, kabahatı yanlış tahmin ve hesaptan ziyade, enflasyonist bir bütçenin meydana getirdiği şartlara izafe etmek daha doğru olur.

1956 bütçesi varidat tahminlerini, gerek mevcut vergi strüktürünün millî hasıladan alacağı nisbet esasından hareket ederek, gerekse bazı vergilerin 9 aylık tahsilât durumları ile 1956 tahminlerini karşılaştırarak mütalâa edecek olursak, şöyle bir neticeye varırız: Dokuz aylık devre esnasındaki tahsilât, 2.789 milyonluk varidat tahminlerinden 1.989 milyon tahakkuk ettirildiğini ifade eder. Bu rakam umumî varidat tahmininin % 71.3 üdür. Aylık vasatı tahsilât 221 milyon T. L. olduğuna göre, bütçe varidat tahminleri sene sonunda (müteakip üç ay tahsilâtı, eski aylar vasatısından ayrılmazsa) ancak 140 milyon T. L. civarında bir noksanla tahakkuk edecek demektir. Halbuki geçen yılların aylık tahsilât durumundan müşahade ediyoruz ki, bütçe yılının son 3 ayında tahsilât ilk dokuz ayın vasatısından % 10 kadar noksan oluyor. Bunu hesaba katarsak, aşağıdaki cetvelden, 1955 tahminleri, tahsilât ve 1956 tahminlerinin sağlamlık derecesi hakkında bir fikre sahip olabiliriz.

Bütçe Gelirleri
(milyon T. L.)

	1955	1955	1955	1956
	Tah-	Tah-	Tah-	Tah-
	mini	(9 ay)	(12 ay)	mini
Gelir Vergisi	620	541	700	750
Kurumlar Vergisi	110	77	100	120
Muamele Vergisi (İthalât, imalât, bankalar)	515	366	475	625
Gümrük Vergisi	270	193	250	290
Şeker, Glikoz vergisi	215	79	102	235
Tekel Savunma Vergisi	159	130	168	179
Damga resmi	110	64	85	110
Tapu borçları	55	40	52	72
Tekel Hasılatı	194	172	220	226

Kaynak: Maliye Bülteni, 31 Aralık 1955 ve 1956 Bütçe Gerekçesi.

Bu tablo, bütçe varidatının dörtte üçünü veren bazı gelir kalemlerinde, 1955 bütçesinde yapılan tahminleri, 9 aylık tatbikatın verdiği neticeleri ve bunlara göre geriye kalan 3 ay içinde muhtemel tahsilâtın durumunu ve nihayet 1956 tahminlerini göstermektedir. Bu, vergi ka-

lemleri içinde Gelir vergisi, tekel hasılatı müstesna diğer bütün kalemlerde, varidat tahminlerinin 100 milyon civarında tahakkuk etmediğini göstermektedir. Vaziyet bu merkezde iken Kurumlar, muamele, gümrük, şeker istihlak vergileri ve damga resmi ile tapu harçlarında, hiç bir esasa dayanmayan fazla tahminlerde bulunulduğu intibai edinilmektedir. 1955 yılı varidat tahminleri, son üç ayda tahsilât vasatısının ilk 9 ay vasatısına nisbetle % 10 düşeceği hesaba katılırsa, 200 milyon T. L. civarında bir açık verecek ve takriben 2.600 milyon T. L. civarında tahakkuk edecektir demektir.

Bütçe, bir evvelki yıl tatbikatı ve mevcut senenin iktisadi gelişmelerine göre şekil aldığına göre, 1955 yılı bütçesi varidatı, 3.030 milyon T. L. lik masraf bütçesine nisbetle takriben 400 - 430 milyonluk bir açıkla kapanacak demektir. Mamafih bizim masraf bütçemizde her yıl, % 5 civarında bir tasarruf kendiliğinden vukua gelmektedir. Bu noktayı hesaba katarsak cari yıl bütçesi açığı 250 - 300 milyon T. L. civarında olacak demektir. Nitekim bütçe yılı başındanberi, hazinenin Merkez Bankasından aldığı avansın hacmi, masraf ve varidat akımı arasındaki açığın hacmi, hakkında bir fikir verebilecek durumdadır. Bütçe yılı başında Hazinenin Merkez Bankasındaki avansı 30 milyon kadardı. Halbuki 31/XII/55 tarihli Merkez Bankası haftalık vaziyetinde avans 305 milyona çıkmıştır. 24/XII/55 tarihli Hazine haftalık vaziyetinde, hazinenin serbest banka mevcudu 12,5, takyitli banka mevcudu ise 66 milyon kadar görünüyordu. Binanaleyh bu rakamlar da bize varidat ve masraf arasındaki açığın 200 - 250 milyon T. L. civarında olması icabettiğini teyid etmektedir.

Önümüzdeki yıl, masraf ve gelir seviyesi aynı, denk bir bütçe yapılmak isteniyorsa, ve bütçe operasyonları dışındaki sektörlerin de enflasyonist faaliyetlerinin önleneyeceği farzedilirse, bu takdirde 1956 bütçesinin masraf ve gelir hacminin ne olması icabettiği kolaylıkla tahmin edilebilir.

1955 bütçe varidatı 2.600 milyon olarak tahakkuk edeceğine göre, ve 1955 millî geliri bir yıl evvelkine nisbetle % 10 fazla olacağına göre, 1956 bütçe varidatını 2.850 - 2.900 milyon T. L. (2600 x 1/10 hesabıyla) olarak tahmin etmek isabetli olurdu. Hakikaten yeni vergi koymadan, mevcut vergilerin nisbetini yükseltmeden veyahutta önümüzdeki yılda da enflasyonun şiddetini daha da artırmış olarak devam edeceğini peşinen kabul etmeden, başka türlü düşünmek zordur. Bütçeyi hazırlayanların, 1956 da 3.363 milyon T. L. lik bir varidatı ne suretle temin edecekleri hususunda, en ufak rasyonel bir mesnet aramak hakikaten beyhudedir. Kanaatimizce devlet masraflarının 3.363 milyon seviyesinde tayin edilmesi ile, 1956 da

enflasyonsuz ve yeni vergisiz, tahakkuku muhtemel varidat arasında 400 - 450 milyon kadar bir fark vardır. Başka bir deyimle, 1956 bütçesi bu günkü şekliyle 400 - 450 milyon kadar bir açık göstermektedir. (**) Halbuki ekonomimizin diğer bütün sektörlerinin, enflasyonu körükleyici faaliyeti nuvacehesinde, devlet bütçesinin, değil bu kadar büyük açıkla hazırlanması, hatta hakikaten denk olması bile kâfi değildir. Devlet enflasyonu durdurma azmindeyse, Meclise getirdiği 1956 bütçesini çok daha başka türlü hazırlamalıydı.

Devlet masraflarının strüktürüne gelince, cari masraflar, bilhassa devlet memurlarına verilecek ikramiyenin senede 5 defaya çıkarılması dolayısıyla, bu yıl geçen seneye nisbetle 2.137 milyondan 2.434 milyon T. L. na % 13 kadar artmıştır. Yatırım masrafları ise 898 milyondan 929 milyona, % 3 kadar artmıştır.

Yeniden kurulan hükümetin, Mecliste okunan programında, Maliye Bakanının Bütçe Encümenindeki demeci yıl

(**) Forum'un son sayısındaki baş yazıda, 1956 bütçesinin denk olması ihtimalinden bahsedilişi, yukarıdaki tahlillerimizde dayandığımız mutalar ışığında çok nikbince bir tahmin olarak kabul edilmelidir. Bütçe gerekçesi ve Maliye Bültenindeki bilgiler bu noktayı şimdi oldukça aydınlatmış bulunmaktadır.

İçinde artık yeni yatırımlara girilmeyip, eskiden başkalarının ikmal edileceği yolunda idi. Gerek yatırımların hacmi, gerekse verilen tafsilât, bu vaadin tahakkuku bahsinde bazı şüpheler yaratmaktadır. Gerekçede yatırımların sahalalarına dair verilen bir tabloda bilhassa ziraat ve ulaşırmada yeni bazı teşebbüslere girileceğini ifade eden cesamette yeni tahsisat istendiğini göstermektedir.

Yatırımların Sahası

	1955	1956
Endüstri	24	17
Ziraat	177	236
Ulaştırma	410	431
Bayındırlık	98	70

Kaldı ki 929 milyon T. L. nı bulan devlet yatırımlarının bilfiil tahakkuk etme imkânı bulunup bulunmadığı, enflasyonu teşvik edip etmeyeceği ayrı bir meseledir. Bilhassa devlet yatırımlarında masrafın % 40 - 50 sinin, ithal mallarına teveccüh ettiği bilinmektedir. Bu cesamette bir devlet yatırımının önümüzdeki yıl içinde 400 - 450 milyonluk bir döviz tahsisini gerektireceği aşikârdır. Acaba dış ticaret durumumuz üzerine bu nasıl bir tesir icra edecektir? 1955 yılında ithalâtımız (bütçe gerekçesine göre) 1.333 milyon T. L. olduğuna göre, 1956 da ihracat gelirimizin ve dış yardımların (borç ödeme hesaba katılmazsa) ancak 1.200 milyon kadar bir ithalâta imkân vereceğini farzedelim. Bu takdirde yalnız bütçe masrafları ile devletin, sermaye mallarına tahsis edilebi-

lecek dövizin yarısına sahip çıkacağı kendiliğinden anlaşılır. Zira, 1.200 milyonluk ithalâtın azamî dörtte üçü yalnız sermaye malları siparişine yöneltilebilir. 900 milyonluk bu tahsisten devlet 400 - 450 milyonunu kendine ayırırsa iktisadî devlet teşekkülleri, mahalli idareler (İzmir, İstanbul, Ankara Belediyeleri bilhassa) ve hususi müteşebbislerin sermaye malı ithal taleplerini nasıl karşılanabilir? İşte en ufak bir hesap ameliyesi ki, takip edilen hedefler arasında, ahenk ve koordinasyona dikkat edilmeyince, nasıl mütenakız neticelere varılacağını açıkça göstermektedir.

En umumî ve iktisadî hayatımızın gidişi bakımından en manidar vecheleri üzerinde, bütçe tasarısına dair müşahadelerimin neticesini şöylece ifade edebilirim: 1956 bütçesi, hükümetin eski yıllarda zihniyetine hakim olan hususiyetleri taşımaktadır. Bütçe gelir tahminleri, realist faraziyelere dayanmıyor, eski yıllarda olduğu gibi enflasyon senelerinde kabarması gayet tabii olan devlet varidatının uyandırdığı rahatlık itiyadı devam ediyor. Bu bütçe enflasyonu kontrol ve önleme, dış ticaret muvazenesini tesis etmede müsbet tesirler icra etmek şöyle dursun, bilâkis körükleyici ve ağırlaştırıcı bir rol oynayacaktır. Bu bütçenin meclisten, esaslı değişikliklere (gelir ve masraf cephesinden) uğramadan geçmesi, önümüzdeki yıl içinde, iktisadî düzen ve istikrar ümidini suya düşüren en mühim bir amil olacaktır.

Seçim Sistemi Meselelerinde İstatistik Metodunun Tatbiki

Dr. Haydar FURGAÇ(*)

Muhtelif seçim sistemlerinin karşılıklı fayda ve mahzurlarının tetkiki, bilhassa anayasacıları alâkadar eden bir meseledir. Bununla beraber, seçim neticeleri rakkamlarla tezahür ettiğinden, mevcut mütaların istatistik usulleriyle tahlili, bazı hususiyetleri meydana koymağa yarayabilir. Memleketimizde tatbik edilmekte olan seçim kanununun değiştirilmesi mevzubahis olduğu bu günlerde, adı geçen hususiyetlerin nelerden ibaret olduğunu kısaca izah etmenin faydasız olmayacağını düşündük.

Bilindiği gibi, mevcut kanunda seçim çevreleri vilâyetlere tekabül etmekte ve bundan dolayı kiminden çok, kiminden az sayıda meb'us çıkmaktadır. Büyüklükleri farklı çevreler kabul edilmiş olması bazı mahzurlar doğurur.

Geniş intihap dairelerinde, seçmenler, şahıslardan çok partilere rey vermek temayülünü gösterirler ve bu bakımdan, aynı parti namzetlerinin aldıkları reyler arasındaki farklar nisbeten küçüktür. Buna mukabil, daha küçük bir seçim

çevresinde namzetlerin elde ettikleri reyler arasındaki fark nisbeten daha ehemmiyetlidir. Bu hususu küçük bir misalle izah etmek kabildir.

A ve B ile göstereceğimiz iki parti, iki vilâyet seçime iştirâk etmektedir. Birinci vilâyetten 10, ikinciden 5 meb'us seçilecektir. Birinci vilâyet reylerini kullanan seçmen sayısı 200 bin, ikincide 100 bindir. (Verilen bütün oyların "müteber oy" olduğu farz olunmaktadır). Neticeler aşağıda gösterilmiştir:

Birinci vilâyet namzetlere verilen rey sayısı. (bin olarak)

A partisi	B partisi
100,5	90,5
101,5	91,5
102,5	92,5
103,5	93,5
104,5	94,5
105,5	95,5
106,5	96,5
107,5	97,5
108,5	98,5
109,5	99,5

Yekûn 1050,0	950,0
Vasatı 105	95

İkinci vilâyet namzetlere verilen rey sayısı. (bin olarak)

A Partisi	B Partisi
44,5	49,5
46,0	51,0
47,5	52,5
49,0	54,0
50,0	55,5

Yekûn 237,5	262,5
Vasatı 47,5	52,5

Birinci vilâyet, ortalama olarak, A partisi namzetleri 105.000, B partisi namzetleri 95.000 rey almıştır. İki vasatı arasındaki fark on binden ibaret olmakla beraber, B partisinin hiç bir namzeti seçilmemiştir. Çünkü rey verilir-

(*) Dr. Haydar Furgaç İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İstatistik Doçentidir.

ken fertlerden çok mensup oldukları parti nazara alınmış, binnetice reyler bir namzetten diğerine az tahavvül etmiştir. Dikkat edilecek olursa, yalnız partiye aidiyet göz önünde bulundurulup fertler kat'iyen nazara alınmasa, bütün namzetler eşit sayıda rey alırlar. Buna mukabil, ferdin oynadığı rol ne kadar mühimse, muhtelif namzetlerin aldıkları reylerin teşkil ettiği seri o nispette mütehavvil olacaktır.

Binanaleyh reyler serisinin az veya çok mütehavvil olması seçmenlerin ne dereceye kadar partiye aidiyeti, ne dereceye kadar ferdi unsuru nazara aldığı meydana koyacaktır. Aşağıdaki misalde, mütehavvillığın nasıl ölçüldüğü gösterilmiştir.

Reyler (bin olarak)	Vasatiden inhiraf (bin olarak)	İnhiraf- karesi (milyon olarak)
100,5	— 4,5	20,25
101,5	— 3,5	12,25
102,5	— 2,5	6,25
103,5	— 1,5	2,25
104,5	— 0,5	0,25
105,5	0,5	0,25
106,5	1,5	2,25
107,5	2,5	6,25
108,5	3,5	12,25
109,5	4,5	20,25
Yekûn 1050	0,0	82,50
Vasatî 105		

Birinci sütundaki reylerin vasatîsi 105 bindir. İkinci sütunda vasatiden inhirafların cebirsel toplamı sifıra eşittir. Bunun için 3 üncü sütunda inhirafların kareleri alınmış, ve karelerin yekûnu 82,5 milyon çıkmıştır. Şu halde ortalama olarak inhiraf karesi 8,25 milyondur. Bunun kare kökü alınırsa 2,872 bulunur. Son ölçüye *tipik* veya *standard inhiraf* denir ve bu ölçü bir hâdisenin mütehavvillğini tayine yarar.

Farzedelim ki, nazara alınan seçim çevrelerinde, seçmenler A partisinin bütün namzetlerine aynı sayıda rey vermiş olsunlar, meselâ 105 bin. Bu takdirde, serinin ortalaması 105 bin, ortalamadan inhirafların her biri sifır, kareleri keza sifır ve binnetice tipik inhiraf sifır olacaktır.

Buna mukabil, reyler arasındaki farkların, ilk misaldekilere nazaran iki misli olduğunu farzedelim:

96, 98, 100, 102, 104, 106, 108, 110, 112, 114
Bu serinin ortalaması 105, fakat tipik inhiraf 5,744 dür.

Görülüyor ki, muayyen bir hadise, hep aynı kıymeti taşıyor, yani, tahavvül etmiyorsa, tipik inhiraf sifıra eşittir. Diğer taraftan, mütehavvillikle beraber, tipik inhirafların kıymeti de artar.

Ancak tipik inhirafların hesabında mutlak farklar göz önünde bulundurulur. Misal olarak şu iki seriyi alalım:

1	11	
2	12	
3	13	
Yekûn	6	36
Vasatî	2	12
T. İ.	0,816	0,816

İki seride de, hadler arasındaki mutlak farklar aynı olmakla beraber, nisbi farklar birinci seride çok daha ehemmiyetlidir. Nitekim birinci seride hadlerin ortalama büyüklüğü 2 iken, diğerinde 12 dir. Bu hususu nazara itibara alarak tipik inhirafı, ortalamanın yüzdesi olarak ifade ederiz ve böylece *tahavvül katsayısı* veya *emsali* denen ölçüyü kullanmış oluruz. Son misalde, ilk serinin tahavvül katsayısı için:

$$T. K. = \% \frac{0,816 \times 100}{2} = \% 40,8$$

İkinci serinin için :

$$T. K. = \% \frac{0,816 \times 100}{12} = \% 6,8$$

bulunmuştur.

Şu halde, "geniş intihap dairelerinde, seçmenler şahıslardan çok partilere rey vermek temayülü gösterirler" denildiği zaman, seçim çevresi büyüklüğü ve tahavvül katsayısı arasında *menfi bir münasebetin* mevcudiyeti kabul edilmiş olur. Diğer bir ifadeyle, seçim çevresi büyüdükçe, yani seçmen ve intihap edilecek meb'us sayısı arttıkça, muayyen bir partinin namzetleri tarafından alınan reylerin meydana getirdiği serinin tahavvül katsayısı umumiyetle azalmaktadır.

Şimdi ilk verilen misal ele alınacak olursa, birinci vilâyette, iki partinin ortalama olarak elde ettikleri rey sayısı arasındaki fark 105.000 — 95.000 = 10.000 dir. İkinci vilâyette fark, bu sefer, B partisinin lehine 5.000 dir. Fakat ilk vilâyette seçmen sayısı 200, diğerinde 100 bin olduğundan, nisbi farkın iki vilâyette de aynı olduğu söylenebilir. Ancak ilk vilâyette A partisine mensup namzetlerin aldıkları reylerin tahavvül katsayısı hesaplandığı zaman % 2,74, B partisinden için de % 3,02 bulunmaktadır. Serilerin mütehavvillığı çok düşük olduğundan, reylerde tedahül mevcut değil ve meclisteki yerler A partisinden kazanılmış oluyor. Halbuki ikinci vilâyette A partisinden için tahavvül katsayısı % 4,47, B partisinden için % 4,04, mütehavvillik birinci vilâyete nazaran daha yüksek olduğundan, reylerde tedahül mevcut ve neticede bu vilâyette A partisinden bir meb'usluk temin etmiş oluyor. Binaenaleyh, iki partinin ortalama olarak aldıkları rey sayısı arasındaki nisbi fark muhtelif vilâyette aynı olduğu takdirde, büyük vilâyette tedahül ihtimali daha az. küçük vilâyette daha fazla. Aşağıdaki gibi bir vaziyetle karşılaştığımızı farzedelim:

Vilâyet	Seçmen Meb'us			
	sayısı	sayısı	A Partisi	B Partisi
I	600.000	30	318.000	282.000
II	200.000	10	94.000	106.000
III	200.000	10	94.000	106.000
IV	200.000	10	94.000	106.000
	1.200.000	60	600.000	600.000

Bütün vilâyette ortalama rey sayısı arasındaki nisbi fark aynı. Her parti cem'an 600.000 rey almış. Fakat birinci vilâyette tedahül ihtimali daha az olduğundan, A partisinden, B partisinden fazla meb'us çıkartmak ihtimali daha kuvvetlidir.

Vilâyetin intihap dairesi olarak alınmasının diğer bir mahzuru mevcuttur. Umumiyetle yüksek nüfuslu vilâyelerin merkezleri büyük şehirlerdir. Vilâyet bizde de böyledir. Nitekim 1950 Nüfus sayımı neticelerine göre, en büyük 5 şehrimizin ve bağlı oldukları vilâyelerin nüfusu aşağıdaki gibidir:

Şehir	Vilâyet			
	Nüfus (1000 olarak)	Sıra	Nüfus (1000 olarak)	Sıra
İstanbul	983	1	1.166	1
Ankara	289	2	820	2
İzmir	228	3	768	3
Adana	118	4	509	9
Bursa	104	5	546	6

Görülüyor ki, şehrin nüfus bakımından işgal ettiği sıra ile bağlı olduğu vilâyetin ehemmiyet sırası arasında müsbet bir münasebet mevcut. Halbuki şehir ve köy nüfuslarının iktisadî ve içtimai bakımlardan inkisamı aynı değildir. Farzedelim ki A partisinden programı şehirli arasında B partisinden programı da köylü arasında daha çok tutunmuş olsun. Bu takdirde umumiyetle A partisinden büyük, B partisinden küçük intihap dairelerinde kazanacaktır. Fakat geniş çevrelerde tedahül ihtimali daha az olduğundan, şehirli köylüye nazaran hakikatinden daha yüksek bir nispette temsil edilmiş olacaktır. Gerçi bu gün mevcut partilerimizin programlarında bu kadar kat'î farklar mevcut değildir. Fakat sür'atlenmeye başlayan şehirleşme temayülü de göz önünde tutulursa, bu mahzur yakın bir istikbalde belirebilir.

Nihayet, bu usul sayesinde, iktisadî veya içtimai bakımlardan çok mütecanis zümreler, mecliste hakikî ehemmiyetleriyle kat'iyen mütenasip olmanın bir mevki işgal edebilirler. Nitekim, reylerin tamamını menfaatlerini koruyacak partiye vererek galibiyetini sağlayabilirler. Halbuki, bilindiği gibi, bu kabil gruplara daha çok büyük şehirler, yani geniş intihap dairelerinde rastlanır.

Verilen kısa izahattan anlaşılacağı üzere, memleketimizin bütün seçim çevreleri için, aynı parti namzetleri tarafından alınan reylerin ne dereceye kadar tahavvül ettiği meydana konulursa, farklı büyüklükte çevreler kabul etmenin fayda ve mahzurları daha iyi belir-

tilmiş olur. Meselâ, 1954 de İstanbul'da yapılan seçim neticelerinin mütehavviliğini hesaplayarak şu neticeleri bulduk:

Demokrat Parti namzetlerinin ortalama olarak aldıkları rey sayısı 337 bin. Tipik inhiraf: 6.319. Tahavvül katsayısı: % 1,87.

Halk partisi namzetlerinin ortalama olarak aldıkları rey sayısı: 144 bin.

Tipik inhiraf: 7.387. Tahavvül katsayısı: % 5,14.

Yapılan müşahadeler göstermiştir ki, umumiyetle iktisadi ve sosyolojik hâdiseler, biyolojik hâdiselere nazaran çok daha az tahavvül ederler. Ve biyolojik hâdiseler arasında en az tahavvül edenlerden biri olan insan boyu için tahavvül katsayısı % 3 civarındadır. Elde e-

dilen % 1,87 ve % 5,14 gibi rakamların karşısında uyanan intiba, büyük çevrelerde, ferdin pek sîlik bir rol oynadığı ve mensup olduğu partinin tamamiyle gölgesinde kaldığı yolundadır. Bu, ve yukarıda kısaca izah edilen sebeplerden dolayı, birer mümessili olan dar seçim çevrelerinin ihdası, tetkike değer bir mesele teşkil etmektedir.

İmarcılığımız ve Arsa

(Ankara Misâli)

Fehmi YAVUZ (*)

Şehrin tümünü kavrayan plânlı çalışmalar memleketimizde 30 yıl evvel başlamıştır. Hatta bütün Türk Belediyelerinden imâr plânı isteyen Belediye Yapı ve Yollar Kanununun 1933 de çıktığı düşünülürse 30 senelik müddet daha da kısadır.

İkinci Cihan Harbine kadar Cumhuriyet devrinin imâr ve inşaa faaliyeti Ankara'da toplanmış bulunuyordu. 1929 da başlayan iktisadi buhran Türk ziraatını büyük ölçüde hırpalamıştır. Buhran devresinde Ankara dışında görülen imâr ve yapı faaliyeti âmme sektörüne giren teşekküllerin yaptırdığı bazı okul, hastahane, yol, köprü, silo, ve fabrikalara inhisar etmişti, demek mübalâğa olmaz.

İkinci Cihan Harbi devletin ve fertlerin inşaa faaliyetini daha çok tahdit etti.

İkinci Cihan Harbini takibeden 10 senelik devrede özel teşebbüs de inşaa ve imâr faaliyetine büyük ölçüde katılmıştır. Öte yandan 10 yıl öncesine kadar yalnız Ankara'da görülen yapı faaliyeti yurdun hemen hemen her tarafına yayılmak istidadını göstermiştir Binanaleyh memleket ölçüsünde yeni girdiğimiz şehirleşme, imâr ve inşaa devresinde çok dikkatli olmak ve sağlam adımlar atmak sumâğaretiyle birçok hataları önlemeğe, sermaye, emek ve zaman israfından sakınmağa muvaffak olabiliriz.

İmâr mevzuatımızı günün ve geleceğin ihtiyacına göre değiştirmek, yapı sanayimizi kurmak, bu işlerde çalışacak personeli yetiştirmek, arsa spekülasyonunu önleyecek tedbirleri almak, bugün karşılaştığımız ve ileride çok artması mukadder olan güçlükleri hafifletecektir. Güçlüklerin tamamen ortadan kalkmasına imkân yoktur. Ancak kendi başarılı ve başarısız çalışmalarımızdan ve başka memleketlerin tecrübesinden faydalanmak suretiyle imâr faaliyetlerimizdeki hata payını düşürebiliriz.

Ankara, memleket ölçüsündeki imâr faaliyetlerimizde ders ve ibret alacağımız zengin misallerle doludur. Birçoklarımızı düşündüren bazı soru ve mese-

lelerin bir listesini çıkaralım:

A — Jansen plânı Ankara nüfusunun 1980 de 300 bin olacağı kabul edilerek hazırlanmıştır. Halbuki daha şimdiden şehrin nüfusu 450 bini bulmuştur. Bu netice nasıl meydana gelmiştir? Başka hangi şehirlerimiz buna benzer bir akibete namzettirler? Bu çeşit gelişmeleri kendi haline bırakmak mı, yoksa kabul edilecek millî bir yerleşme siyasetine göre sevk ve idare etmek mi daha doğru olur?

B — Ankara hemen her istikametten gecekondularla muhasara edilmiş bulunuyor. İmâr mevzuatına, alınan sıkı tedbirlere rağmen bu gecekondular için bu kadar çok artmıştır? ve halâda yapılmaktadır. Mevzuat çıkarmakla gecekondular faaliyeti önlenebilir mi? Mevcut gecekonduların yerine modern meskenler koymak mümkün olacak mıdır? Olacaksa nasıl? Olmıyacaksa bunları islah ederek muayyen bir imâr devresinin hatırası olarak muhafaza mı edeceğiz?

C — Ankara civarında beş sene zarfında, nüfusu bir çok vilâyet merkezlerimizden daha fazla olan (en az 30 bin) bir şehir (Yenimahalle) doğmuştur. Bu neticeyi orada tatbik edilen ucuz arsa, müsait yapı kredisi ve inşaa mecburiyeti gibi üç unsur meydana getirmiştir. Bütün hata ve sevabı ile Yenimahalle bir laboratuvar mesaisi teşkil etmekte ve memleket ölçüsünde girişeceğimiz şehirleşme ve imâr faaliyeti için alınacak derslerle dolu bulunmaktadır.

Ç — Arsa fiatlarının bugünkü seviyesine yükselmiş olması ve yükselmeğe de devam etmesi Ankara imârına ne kazandırmıştır? Ne kaybettirmiştir? Arsa spekülasyonu ile mücadelede lüzum var mıdır?

D — Ankara'nın imârını münferid bir hadise olarak mütalâa edebilir miyiz, yoksa bunu memleket ölçüsündeki iktisadi ve sosyal olayların Ankara'daki tezahürü şeklinde mi mütalâa etmek doğru olur.

Ankara'dan daha bir çok misaller alınabilir. Kanalizasyon şebekesinin tesisindeki gecikme, diğer yer altı tesisleri, âmme hizmetleri, okulların yerleri, sahaları, çarşı, mahalle teşkili, yapı kaçakçılığı ile mücadele... Hep ayrı

ayrı tetkike muhtaç konulardır. Biz burada arsa mevzuuna biraz daha fazla yer vermek istiyoruz. Diğer konuları da sırası geldikçe incelemeğe çalışacağız.

Ankara'nın imârı ve arsa meselesi:

1925 de Türkiye Cumhuriyetinin iki yaşındaki merkezi için arsa ile ilgili bir kanun çıkarılmıştır. Bu kanunun numarası 583, adı da: "Ankara'da İnşası Mukarrer Yenimahalle için muktazi yerler ile bataklık ve merzegli arazinin şehremanetince istimlak hakkında kanun"-dur.

Bu kanunla Ankara belediyesine (o zaman şehremaneti idi) Cebeci ve Maltepenin bir kısmı dahil olmak üzere Çankaya'ya kadar uzanan ve bugünkü Yenisehirin kurulmuş bulunduğu takriben 4 milyon metrekaarelik bir sahanın kanunî değer (1915 deki vergi kıymetinin 15 misli) üzerinden istimlak yetkisi verilmiştir. Bu kanunla ilgili müzakere zabıtlarından birçok şehircilik ve anayasa prensiplerinin hararetle münakaşa edildiğini anlıyoruz. Müzakereler bilhassa şu dört nokta üzerinde toplanmıştı.

1 — O zamanki mevzuat (istimlak kararname) mesken ihtiyacı için istimlake manidir. Tasarıda bataklıkları kurutmak ve mesken ihtiyacını karşılamak gibi birbiri ile hiç alakası olmayan iki ayrı maksat için istimlak derpiş edilmiştir. Bataklık mahalleri kurularak sıhhi bir hale getirmek için derhal istimlak yapılmalıdır. Yeni bir mahalle kurmak veya mesken siyaseti gütmek için istimlak yoluna gidilmeli midir?

2 — Teşkilâtı Esasiye Kanununun 74 üncü maddesi mucibince: "Değer parası peşin verilmedikçe hiç bir kimse için malı istimval ve mülkü istimlak edilemez" tasarıda istimlak değeri olarak vergi kıymetinin 15 misli kabul ediliyor. Böylece bir kanunî değer tesbit Teşkilâtı Esasiye Kanununa muhalif değil midir?

3 — Eski Ankara'yı mı imâr edelim yoksa burayı tabii inkişafına bırakarak acil ihtiyaçları karşılamak için yeni bir mahalle veya şehir mi kuralım?

4 — Ankara'da arsa kıymetleri yükselmiştir ve yükselmeğe devam etmektedir. Bu artan kıymetler sahiplerine mi

(*) Fehmi Yavuz Siyasal Bilgiler Fakültesi Şehircilik Profesörüdür.

birakilmali, yoksa ämmeye mi mal edilmelidir?

Görülüyor ki, aynı meseleler bugün dahi halledilmiş değildir ve şehircilik meselelerimizin halli büyük ölçüde bu sorulara kanun vazunun,, hukukçuların, şehircilerin ve halk efkârının vereceği cevaplara bağlı bulunmaktadır.

30 senedenberi yukarıda dört gurupta topladığımız mevzular işlense idi, Ankara'nın imarı ve kül halinde şehirciliğimiz çok şeyler kazanmış olacaktı. 30 yıl evvel atılan müsbet adım maalesef yenilenmemiş ve hatta bazı ahvalde menfi istikamete yönelmiş ve o zaman gösterilen heyecan ve samimiyet ise durmadan eksilmiştir. Bu hükmümüzü Ana İmâr kanunumuz olan 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanununun 1933 de hiç münakaşasız Büyük Millet Meclisinden geçmiş olması ve (Ankara'daki mesken buhranını tetkike memur Meclis gurubu) Komisyonunun 1943 tarihli raporundan aldığımız şu ifade teyide kâfidir sanırız: "Arsa fiatlarının umumiyetle pahalılığı söylenmektedir."

Ankara belediyesinin sözü geçen kanuna dayanarak istimlak yetkisini kullandığı bilinmekle beraber bugün bu sahaların hemen tamamen hususî şahısların mülkiyetine geçtiği de bir hakikattir.

Daha 1925 de arsa politikasının, artan kıymetin kime ait olacağı gibi konuların Büyük Millet Meclisinde çok hararetle münakaşa edilmiş olmasına rağmen arsa fiatlarındaki artmanın tasvip ve tahrik edildiği ve kıymet artışlarından belediyenin ve cemiyetin istifade yerine zarar gördüğü bir realitedir. Bir zamanlar Ankara'yı şenlendirmek, buradaki hususî inşaatı cazip hale getirmek için arsa spekülasyonunun bir vasıta olarak kullanıldığını bazı yetkili kimseler söylemektedir. Ankara belediyesinin eline geçen arsaların satılmış olmasını da kısmen bununla izah etmek kabildir.

Ankara belediyesinin zaman zaman eline geçen arsaların miktarı, bunlar için ödenen paralar, arsa satışları, fiatlar... hakkında daha müsbet tahliller yapmağa imkân verecek rakamlardan mahrumuz. Öte yandan belediyenin şimdiye kadar esasları malûm olan bir arsa siyasetine sahip olamadığını da reddütsüz söyleyebiliriz.

Şu halde Ankarada arsa fiatları sadece spekülâtörün arzusuna göre gelişmiştir.

1925 deki hareket Yenışehir plânının başarı ile tatbikine büyük ölçüde hizmet etmiştir. Fakat arsa siyaseti bakımından netice ancak toprakları hakikî sahiplerinden alarak spekülasyonu tahrik etmekten ileri gidememiştir.

Ankara İmâr plânı müsabakasını kazanan Prof. Hermann Jansen 14/11/1928 tarihli raporunu şu cümle ile bitirmiştir. "Arazi spekülasyonunun önü alınıp Ankara imâr faaliyetinin kuvvetli bir elde temerküz etmesine muvaffak

olunduğu takdirde burada şehir imarına misal olabilecek bir eser vücade getirilmiş olacaktır".

Her halde 1928 de Ankara'daki arsa spekülasyonu büyük bir tehlike teşkil edecek ölçüde değildi. Fakat Jansen başka memleketlerde spekülasyonun oynadığı menfi rolü çok iyi bildiği için dikkati çekmiş ve hazırladığı plânın başarı ile tatbikini, Ankara'nın yirminci asır dünyasında örnek bir şehir olarak gelişmesini bu şarta bağlamıştı. Jansen'in 1928 de tasavvur ettiği gibi Ankara'yı örnek olacak şekilde imâr etmek fırsatını kaybetmiş bulunuyoruz. Nitekim bu zatın Falih Rıfkı Atay'a son sözü şu olmuştur: "Artık Ankara şehir plânının altından benim imzama silebilirsiniz."

Türk şehirciliğine Ankara'da bu fırsatı kaybettiren sebeplerin başında hudsuz, frensiz ve hatta bazı ahvalde teşvik ve tasvip gören arsa spekülasyonu gelmektedir. Bu fena örneğin bütün memlekete yayılarak geniş ölçüdeki imâr faaliyetlerimizi de soysuzlaştırmasına meydan vermediğimiz takdirde Ankara imarından gerekli dersi almış sayılacağız. Fakat böyle bir neticenin elde edilebilmesi için spekülâtörün cephesinin zayıflatılması ve memleket ölçüsünde tatbik edilecek, bünyemize uygun, modern ve makul bir arsa siyasetine şekil verecek yetkili zevatin meselenin önemini ve spekülasyonun vehametini görüp takdir etmiş olmaları şarttır.

Makul bir arsa siyasetinin esaslarını aşağıdaki sıraya göre hülâsa etmek kabildir.

1 — Belediyelerimiz ellerindeki arsa mevcudunu artırmalıdır. Belediyelerimize çeşitli kanunlarla arsa edinme fırsatı verilmiştir. Fakat kanunlarımızda belediyelerin arsa satışlarını men eden her hangi bir hüküm yoktur. Bu sebepten belediyeler bu arsaları muhafaza edememekte ve sür'atle elden çıkarmaktadırlar. Hatta çok ucuz fiatlarla sattıkları arsaları bazen yüksek bedellerle istimlak ettikleri de görülür. Merhum Dr. Ragıp Tüzün Ankara belediyesinin birkaç sene evvel metrekaresini 1 liradan sattığı yerleri ämme menfaati için yine metrekaresini 100 liradan istimlak etmek zorunda kaldıklarını söylemişti.

2 — Belediyeler arsalarını satmıyarak uzun vade ile kiraya verebilmelidirler. Bugünkü mevzuatımız ämme idarelerinin emlakını uzun vade ile kiraya vermelerine müsait değildir. 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanununun 64 üncü maddesine göre: "Kiraya verilecek menkul ve gayrimenkullerin kira müddeti bir aydan az, beş yıldan çok olamaz. Bu müddetten fazla kiraya verilmesi Hazine menfaatine uygun görülen menkul ve gayrimenkullerin kiraya verilmesi kanun çıkarmağa bağlıdır."

Birçok Avrupa belediyeleri imâr faaliyetlerini sekteye uğratmadan uzun vade ile kiraya vermek suretiyle arsala-

rını muhafaza etmektedirler. Bu müessesese İngiltere'de çok gelişmiştir. İsrail'de hemen bütün bir memleket bu müesseseye istinaden kurulup imâr edilmektedir.

3 — İmâr hudutları dahilinde arsa sahiplerini muayyen müddetler içinde plâna göre inşaat yapmağa mecbur edecek ne vasıta vardır ve ne de müeyyide. Bu sebepten şehirlerimizin, bu arada bilhassa Ankara'nın, yol, su, elektrik, havagazı, otobüs, okul, hastahane... gibi bütün ämme hizmetlerinden istifade bakımından en elverişli yerlerinde birçok arsalar bomboş dururken kilometrelerle uzaktaki, yoldan ve birçok ämme hizmetlerinden mahrum sahalara inşaat yapılmakta şehirler lüzumundan fazla dağılmakta, buralara ämme hizmetlerinin götürülmesi de güçleşmekte ve hatta senelerle mümkün olamamaktadır. Bazı şartlarla tatbik edilecek inşaa mecburiyeti bu durumu kısmen önleyebilir.

4 — İnşaa mecburiyetinin bulunmaması kadar arsalarından alınan verginin çok az oluşu da arsaların boş bekletilmesini mümkün kılmaktadır. Bilindiği gibi istifade edilmeyen arsalarından alınan arazi vergisi, kıymetinin binde beşidir. Vergiye esas olan kıymetler çok düşük olduğundan alınan bu vergi hiç bir taziyik unsuru teşkil etmemektedir. Ve bu suretle mülk sahibi arsasını uzun müddet spekülasyonu için bekletebilmektedir.

Kıymetlerin zaman zaman takdiri ve vergi nisbetinin spekülasyonu için bekletmeği önleyecek seviyeye getirilmesi sayesinde imâr plânlarının daha büyük bir başarı ile tatbiki ve uzak mesafelerdeki yoldan, birçok kolaylıklardan mahrum olan ham topraklar yerine hakikaten arsa tarifine giren ve imâr bakımından olgunlaşmış (Baureif) yerlere inşaat yapılması imkân dahilinde girecektir.

5 — Memlekete nasıl yerleşmek istediğimizi bilmek de tatbik edilecek makul bir arsa siyasetinin esasını teşkil eder. Meselâ sun'î tedbirleri tasfiye ve bertaraf ederek Ankara'nın cazibesini artırmak ve hatta muhafaza etmek siyaset ve propagandasını bırakmak ve buranın yakın gelecekte milyonluk bir şehir olmasına imkân ve lüzum bulunmadığını kabul ve itiraf etmek arsa spekülasyonu ile mücadele için atılacak mühim adımlardan birini teşkil edecektir.

Garp memleketleri 19 uncu asırda ölçüstüz şehirleşmenin mahsulü olan büyük şehirlerden şikâyet ediyor ve bunların tevlit ettiği sosyal, ekonomik ve stratejik mahzurları görmüş ve takdir etmiş bulunuyorlar. Meselâ 1970 yılına kadar yarım milyona yakın bir nüfus (471.100) başka yerlere gönderilmek suretiyle Londra'nın kesafeti azaltılacaktır. Aynı ölçüde olmamakla beraber diğer bazı İngiliz şehirleri için de kesafeti azaltma bahis konusudur.

Nüfusumuzun memlekete en rasyonel bir şekilde yerleşmesi için atacağımız müsbet adımlar iktisadî, sosyal ve siyasi bünyemizin sağlanmasına hizmet edecektir. Zira şehirleşmemiz yeni başlamıştır.

FORUM'UN İKTİSADİ MÜŞİRLERİ

SEKTÖRLER	Ünite	1954 Aylık Ortalama	Geçen yıl bu ay	Bir evvelki ay	Halihazır bilinen en son ay	En son aya göre		
						1954 farkı	Geçen yıl bu ay farkı	Bir evvelki ay farkı
I. İstihsal :								
Linyit (Devlet)	1000 Ton	138,1	154,2	150,6	153,1	+ 15,0	+ 1,1	+ 2,5
Maden Kömürü	1000 Ton	475,9	494,6	441,8	471,1	- 3,2	- 23,5	+ 29,3
Çimento	1000 Ton	59,0	54,0	62,0	63,0	+4,0	+ 9,0	+ 1,0
Ham demir	1000 Ton	16,3	16,7	16,3	18,0	+ 1,7	+ 1,3	+ 1,7
Ham çelik	1000 Ton	14,1	16,6	16,8	17,5	+ 3,4	+ 0,9	+ 0,7
Bakır (Devlet)	1000 Ton	2,1	2,7	2,0	2,3	+ 0,2	- 0,4	+ 0,3
Pamuk ipliği (Devlet)	1000 Ton	1,9	2,0	2,2	2,2	+ 0,3	+ 0,2	-
Yün ipliği (Devlet)	Ton	404	399	335,0	300	- 104	- 99	- 35
II. İnşaat :								
Bina ruhsatları	Adet	4281	6176	4563	5076	+ 795	- 100	+ 513
Yüz ölçümü	1000 m2	580,4	797,9	609,6	659,8	+ 79,4	- 138,1	+ 50,2
Kıymet	Milyon TL.	65,5	91,7	67,7	85,6	+ 20,1	- 6,1	+ 17,9
III. Ulaştırma :								
Taşınan yük D. Y.	1000 Ton	909	950	837	914	- 5	- 36	+ 77
Taşınan yük Dz. Y.	1000 Ton	86	58	83	105 (1)	+ 19	+ 47	+ 22
IV. Çalışma :								
İş yerleri sayısı	1000 Adet	18,4	17,9	18,9	19,2	+ 0,8	+ 1,3	+ 0,3
İşçi sayısı	1000 Adet	369,8	390,0	428,8	430,0 (2)	+ 53,2	+ 33,0	- 5,8
V. Fiyatlar :								
Geçinme - İstanbul	1948 = 100	123	123	139,5	143,8	+ 20,8	+ 20,8	+ 4,3
Geçinme - Ankara	1948 = 100	122	125	143,0	145,5	+ 25,5	+ 20,5	+ 2,5
Toptan eşya	1948 = 100	118	119	132,0	147,4	+ 29,4	+ 28,4	+ 15,4
VI. Dış Ticaret :								
İthalât	Milyon TL.	111,6	108,7	127,5	107,2	- 4,4	- 1,5	- 20,3
İhracat	Milyon TL.	74,8	108,8	62,9	85,2	+ 10,4	- 23,6	+ 22,3
VII. Para :								
Tedavül hacmi	Milyon TL.	1474,1	1533,3	1964,6	2008,4	+ 534,3	+ 475,1	+ 43,8
Altın ve döviz mevcudu	Milyon TL.	- 9,3	- 163,0	- 205,2	- 354,5	- 344,6	- 191,5	- 149,3
Reşat Altını	T. L.	57,25	62,30	95,00	92,30	+ 35,05	+ 30,00	- 3,70
Külçe	T. L.	7,25	7,75	12,40	11,75	+ 4,50	+ 4,00	- 0,65
Dolar (Transfer)	T. L.	6,80	6,60	9,50	10,90(3)	+ 4,10	+ 4,30	+ 1,40
VIII. Kredi ve Mevduat :								
Umumî Kredi yekûnu	Milyon TL.	4885,8	4664,7	5496,7	5458,8	+ 573,0	+ 794,1	- 37,9
Ticari kredi	Milyon TL.	2899,8	2897,0	3493,9	3500,9	+ 601,1	+ 603,9	+ 7,0
Zirai kredi	Milyon TL.	1500,4	1339,3	1492,5	1421,1	- 79,3	+ 81,8	- 71,4
İpotek mukabili kredi	Milyon TL.	338,2	304,9	368,9	388,1	+ 49,9	+ 83,2	+ 19,2
Sınai kredi	Milyon TL.	147,2	123,5	142,4	145,7	- 1,5	+ 22,2	+ 4,3
Mevduat yekûnu	Milyon TL.	3365,0	3115,4	3691,1	3782,6	+ 417,6	+ 667,2	+ 91,5
Vadeli mevduat	Milyon TL.	600,5	605,1	649,1	647,3	+ 46,8	+ 42,2	- 1,8
Vadesiz mevduat	Milyon TL.	2764,5	2510,3	3042,0	3135,3	+ 370,8	+ 625,0	+ 93,3
IX. Maliye :								
Vergi tahsilâtı	Milyon TL.	181,8	179,7	207,8	187,6(4)	+ 5,8	+ 7,9	- 20,2
Hazine mevcudu	Milyon TL.	42,1	53,9	80,8	73,8(5)	+ 31,7	+ 19,9	- 7,0
Dalgah borçlar (iç)	Milyon TL.	1604,5	1550,1	1482,3	1527,1	- 77,4	- 23,0	+ 34,8
Dalgah borçlar (dış)	Milyon TL.	163,7	127,5	213,5	214,0	+ 50,3	- 86,5	+ 0,5
Konsolide borçlar (iç)	Milyon TL.	815,2	823,4	840,8	385,8	+ 20,6	+ 12,4	- 5,0
Konsolide borçlar (dış)	Milyon TL.	688,3	694,2	758,9	712,1	+ 23,8	+ 17,9	- 46,8

NOT : (1) Haziran 1955, (2) Temmuz 1955, (3) Kasım 1955, (4) Ekim 1955, (5) Aralık 1955.

Halihazır bilinen en son ay; İnşaat için Haziran, Ulaştırma ve Çalışma için Temmuz, Kredi ve Mevduat için Ağustos, İstihsal ve Maliye için Ekim, Fiatlar ve Dış Ticaret için Kasım, Para için Aralık.

Son İktisadî Gelişmeler

İSTİHSAL :

Yün ipliği müstesna olmak üzere bu ay geçen ay rakamlarına göre istihsalde tedrici artışlar olmuştur. Geçen yıl aynı aylar arasında linyit istihsalinde 162,7 bin tondan 154,2 bin tona bir düşme olmuştur. Maden kömürü istihsalinde ise aynı aylar arasında 28,4 bin ton bir artış olmuştur. Bu yıl da buna yakın bir artış (29,3 bin ton) görülmektedir. Geçen aya nisbetle istihsal miktarlarındaki en büyük artış maden kömürü istihsalinde görülmektedir. Bilindiği gibi maden kömürü istihsalinde en büyük miktara, 1954 başından beri, 504,5 bin ton ile 1954 haziran ayında ulaşılmıştır.

Yün ipliği istihsaline bu ay 300 tona düşerek 1954 başından beri olan en düşük seviyeyi bulmuştur. Bir müddetten beri devamlı olarak kaydedilen bu düşüşleri yün ile iş yapan tekstil ve trikotaj sanayii için bir tehlike işareti olarak kabul etmek gerekir. Bu iki sanayide de 1954 yılından önce esas itibariyle ithal edilen yün iplikleri kullanılmakta idi. İthalat güçlükleri bu sahada da kuvvetli bir şekilde tesir gösterdiği için dahilli istihsale dayanmak mecburiyeti hasıl olmaktadır.

İNŞAAT :

İnşaat durumu hakkında bu defa yeni rakamlar elde etmek kabil olmuştur. Verilen rakamlar haziran ayına aittir. Mayıs ayına nazaran alınan ruhsat adedinde 513 adetlik bir artış olmuştur. Kıymet ve yüz ölçümü rakamları da buna uygun olarak bir yükseliş göstermektedir. Fakat geçen yılın aynı ayına nisbetle gerek ruhsat adedinde, gerek yüz ölçümünde ve gerekse kıymette hatırı sayılır düşmeler olmuştur. Diğer ehemmiyetli bir nokta karelik sahayı kaphyan binanın geçen yıl ortalama olarak 112, geçen yıl bu ay 115 ve bu yıl geçen ay 111 liraya mal olmasına mukabil, bu ay 129 liraya mal olmasıdır. Bunun sebeplerini ya inşaat malzemesinin fiyatlarının ve işçi ücretlerinin artmasında veya daha lüks ve

daha pahalı binalar yapılmasında aramak lazımdır.

ULAŞTIRMA ve ÇALIŞMA :

Bu sahalarda yeni rakamlar neşredilmediği için geçen ay rakamları olduğu gibi alınmıştır.

FİYATLAR :

Geçinme endekslerinde görülen artma temayülü son ayda da devam etmiş, 4,3 ve 2,5 lik artışlar kaydedilmiştir. Toptan eşya fiyatları endeksinde büyük bir fırlama olmuş ve artış 15,4 ü bulmuştur.

DIŞ TİCARET :

İthalat ve ihracatımız arasındaki muvazenesizlik devam etmektedir. Geçen yıl bu ay ithalat ve ihracat rakamları muvazene halinde idi. Bu ay ise geçen aya nisbetle ithalatta 20,3 milyonluk azalma ve ihracatta 22,3 milyonluk artışa rağmen 22 milyon liralık açık verilmiş vaziyette dir.

PARA :

Tedavül hacmi 2 milyarı aşmıştır. Son bir ay içinde tedavül hacmindeki artış 43,8 milyon liradır. Altın ve döviz mevcudu kaleminde görülen borçların süratle artması bu ay da devam etmiştir. Bu kanalla olan borçlarımızda son ay zarfında vukubulan artış 149,3 milyon liradır.

Reşat altını ve külçe altın fiyatlarında bu ay geçen aya nisbetle düşüşler olmuştur.

KREDİ ve MEVDUAT :

Umumi kredi hacmi son ay içinde 37 milyon liralık bir azalma göstermiştir. Geçen sene aynı aylar arasında 6,7 milyon liralık bir artış olmuştur. Bu ay krediler arasında en büyük azalmayı gösteren kalem zirai krediler kalemidir. Azalma 71,4 milyon gibi oldukça önemli bir miktardadır. Geçen yıl da aynı ayda bir azalma görülmüştü fakat o zamanki azalma 13,5 milyon lira idi. Kredi kalemleri içinde en büyük artışı gösteren kredi nev'i ipotek mukabili

kredidir. İpotek mukabili kredi devamlı artış göstermektedir.

Mevduat kaleminde de bir artış vardır. Fakat bu artış vadesiz mevduat kaleminin artmasından ileri gelmektedir. Vadeli mevduatta 1,8 milyonluk bir azalma kaydedilmiştir. Vadeli mevduattaki azalma diğer aylarda da devam edecek olursa üzerinde dikkatle durulması icap eden bir nokta olacaktır.

MALİYE :

Maliye kısmındaki rakamlardan, vergi tahsilatı ve hazine durumuna ait rakamlar yenidir. Borçlarımızda ait yeni rakamlar bulmak imkânı hasıl olmadığı için geçen ayın rakamları olduğu gibi konulmuştur. Vergi tahsilatı rakamlarında bir düşme görülmektedir. Bunun sebebi eylül ayında vergi taksitlerinin ödenmesidir.

NETİCE :

Son aylarda para, kredi ve mevduat hacminde devam eden artışlar, umumi fiat endekslerinin de teyid ettiği gibi, ekonomideki enflasyonist cereyanların devamını mümkün kılmaktadır. İstihsal hacmindeki cüz'î artışlara, inşaat sahasındaki faaliyatin azalmasına rağmen, enflasyonun şiddetini gittikçe artıran bir tempo ile devam etmesi dikkate değer bir olaydır. Dış âlemle muvazenemizin düzelmekten uzak oluşu, serbest dolar fiyatındaki artışla da teyid edilmektedir. Önümüzdeki aylarda, enflasyonun kontrolü hususunda, maliye ve para politikası sahasında alınması mutlaka elzem tedbirlerin ehemmiyeti kendini göstermektedir. Zecri tedbirler alınmayacak olursa, enflasyonun zamanla şiddet ve hızını artıracığı, son iktisadî gelişmelerle de teyid edilmektedir. Bilhassa toptan eşya fiyatları endeksindeki fırlama, artık enflasyonun şaha kalkmak üzere olduğuna delildir. Ayda % 15 lik bir fiyat artışı, senelik % 180 lik bir artış ifade eder ki, bu takdirde enflasyon gemi azağına almış sayılır. Son ayın en dikkate değer hadisesi, kanaatimizce budur.

Okurların forumu

Sorumluların Hareket Tarzı

Forum Yazı Kuruluna,

Yeni yılın başında, devlet yönetiminde vazife almış başlıca iki şahsın, yapmış oldukları yurt içi gezisi, Türk siyasal tarihinin üzerinde duracağı bir tarzda sona ermiştir. Konuya girmeden önce, bu gibi davranışların, rejime pek yararlı sonuçlar kazandırmıyacağını söylemek, yersiz sayılmaz. Durumu iki yönden incelemek gerek-

mektedir.

Birincisi, bir numaralı sorumlu kimse- nin, Cumhurbaşkanlığının tarafsızlığı ve partiler üstü hüviyeti hakkında bizleri düşünmeye sevkeden hareketleridir. Devlet Başkanlarının, rejim buhranlarını halletmede ne derece önemli rol sahibi olduklarının anlaşılması olmasındandır ki, gerek ikinci Cumhurbaşkanımız, gerek üçüncü Cum-

hurbaşkanımız, partilerinde fiili görevler almamayı prensip edinmişlerdir. Nitekim, ilki Devlet Başkanı bulunduğu sürede, parti Genel Başkanlığının görev ve yetkilerini, bir yardımcıya bırakmış, ikincisi de aynı sıfatının başka bir arkadaşına devredilmesini istemiştir.

Fakat, olaylar, bu idealist düşüncenin, uygulanmadığını, sözde kaldığını göstermiştir. Tarafsızlığını ve partiler üstü durumunu iddia eden bugünkü Cumhurbaşkanımızın, partinin Genel Başkanı olarak da geziye çıkmış bulunan Başbakanı, gezide arkadaşlık ederek, hükümetin işlerini över söylevler vermesi, tarafsızlığa gerçekten lüzum görenleri üzmektedir. Oysa ki, bilgi alıp vermeyi gerektiren bir çok olay cereyan ettiği halde, aynı Devlet Başkanı muhalif gurupları temsil eden liderleri çağırıp görüşmeyi yeteri kadar ihmal etmekte-

dir. Bu şartlarda, bağlı bulunduğu partinin tüzüğünde de bahsi edilen "Devlet Başkanının tarafsızlığı" sadece sözde kalmış oluyor.

İkincisi, iki numaralı sorumlu kimse- nin, şu veya bu ilde verdiği demeçlerin, yetkilerini ne derecede aşp aşmadığı meselesidir. Hükümet Başkanlarının da görev ve yetkileri, şüphesiz, yasalarca sınırlanmıştır. Anayasamızın üçüncü bölümünde, (44-50) maddelerle Bakanlar Kurulunun kurulması ve Bakanların görev ve sorumlulukları gösterilmiştir. Örneğin 46. maddenin ikinci fıkrasında "Bakanların her biri kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden ve politikasının genel gidişinden tek başına sorumludur" denilmektedir. Anayasamızın bu açık hükmü karşısında, Başbakanın son Konya nutkunu gözden geçirelim. Bu nutkunda Başbakan, ortaokullarda da din dersi okutulacağını duyurmuştur. Öğretim programına böyle bir konunun alınmasının lâiklik prensiplerimizle bağdaşıp bağdaşmayacağı Anayasa hukukunu ilgilendirir. Yetkililer, her halde işin bu yönünü inceleyeceklerdir. Bizim söylemek istediğimiz şudur ki, Başbakan bu nutku ile Milli Eğitim Bakanını arkadaşını, sorumluluk altına sokmuştur. Buna hakkı yoktur. Her ne kadar Başbakan, diğer Bakanlıkların eylem ve işlemleri hakkında da söz söylemeye yetkili sayılmaktadır, ama bu yetki sadece alınmış kararların uygulanmasında kullanılmalıdır. Ortaokulların öğretim programına din derslerinin konulması Yüksek Eğitim Şurasını yahut Talim - Terbiye Kurulunun kararına bağlıdır. Böyle bir karar alınmamışken Başbakanın "okutulacaktır" şeklinde, pek kesin konuşması, bu yetkili kurulları bir "emri vaki" altında bırakmaktan başka bir şey olamaz. Belki de bu kurullar, incelemelerinin sonunda, din dersinin ortaokullarda okutulmasını özürülü bulacaktır. Başbakanın vaad eden konuşması, işte bu özürülü bulma yolunu tıkamıştır. Karar verecek olan Eğitim Bakanlığı, Başbakanın konuşmasına göre hazırlanan umumi efkârın baskısından korkacak ve bu korkmada kendini haklı gösterebilecektir. Doğacak sorumluluk ise, yukarıya aktardığımız Anayasa hükmü gereğince Eğitim Bakanına yüklenecektir. İşin dahası da var ki şudur: Parti Meclis Grubunun baskısıyla çekilen Bakanlardan bazısı, sağda-solda, işlem yaparken kendi düşüncelerinden çok, Başbakan olan zatın emirlerinin etkisinde kaldıklarını söylemişler, hattâ malî ve iktisadî gidişten de tek sorumlu kimsenin bu zat olduğunu iddia etmişlerdir. Olayların seyrine bakılırsa, bu iddianın daha çok hak payı taşıdığı kanaati vatandaş kafasında yer edebilecektir. Çünkü Başbakan, sorumluluklar yükleyerek vazifeye getirdiği Bakan arkadaşlarını, kendi gölgesinde bırakmaya hâlâ devam etmektedir.

Sorumlu mevkilerde bulunan kimsele- rin, kendilerini yalnızca yetkili kimseler gibi görerek hareket etmelerini, halk efkârının nasıl karşılıyacağına dair eski Yunanlılarda çok güzel bir örnek vardır, ki yazımızın daha fazla uzamasını önlemek için, bu halk tepkisinin örneğini, başka sefere bırakıyoruz.

İsmail N. ALKAN - Ankara

Prof. Myrdal ve Kalkınma Meselesi

Prof. Myrdal'in Forum'da hülâsasını okuduğumuz konferansı, kalkınma davasının ne şekilde anlaşılmasını göstermesi bakımından, sanırız ki, gayet isâbetli. Maamafih Forum'un bu husustaki fikirlerini bildiren aynı sayıdaki imzasız yazı, bize pek tatminkâr gözükmedi.

İktisadî olmaktan çıkıp, hâlen siyasi bir mevzû hâline gelen kalkınma mes'elemiz üzerindeki münakaşaların, fikirlerin vazıhlaşmasına yardım edeceğine inanarak, bu satırları yazıyoruz.

Prof. Myrdal gibi biz de, son zamanlarda gerek bizim, gerek ecnebi basında çıkan "iç ve dış istikrarı iade etmek için malî muvazeneyi yeniden tesis edin" şeklindeki tavsiyelerin kalkınma mes'elesinin yanında sathî kaldığını, hattâ hakiki mes'eleleri unutturması bakımından zararlı bile olduğunu düşünüyoruz.

Fakat Myrdal'in bu sözlerinden enflasyonun mahzurlarını küçümsediğini veya az gelişmiş memleketlerde anglosaksonların deficit spending dedikleri yatırımları para tab ederek karşılamak tarzına taraftar olduğu manasını çıkartmak bize pek doğru gözüküyor. Forum'un yazdığı gibi ileri ve geri kalmış memleketler arasındaki bünye farkları (söz arasında bu bünye farklarının tetkikini iktisatçılarımızdan, içtimaiyatçılarımızdan, siyasi ilimler mütehassıslarımızdan beklemekteyiz) bütçe açığıyla yatırım manasında anlaşılan bir Keynes ekonomisinin geri kalmış memleketlerde tatbikini mümkün kılmamaktadır. Zira az gelişmiş memleketlerde hareket noktasını, ileri memleketlerde 1930 senelerinde olduğu gibi efektif talebin kifayetsizliği değil, hakiki iştirâ gücünün noksanlığı, arzın mahdut ve elastik olmayışı teşkil etmektedir. Bu sebepten tedavüldeki para miktarının artması tesirini istihsal üzerinde değil, fiyatlar üzerinde göstermektedir. Bu durumda Forum'un muharriri gibi biz de, memleketimizde bütçe açığıyla yatırımlar yapmaktan kaçınılması gerektiğine inanıyoruz. Fakat diğer taraftan, hızlı kalkınmanın Türkiye'nin en hayati mes'elesi olduğuna, yatırımların mümkün olduğu kadar arttırılması gerektiğine inanmaktayız.

Yatırımların hududu ne olmalı? Bu hususta sanırız ki, ekseriya mes'elenin malî ciheti üzerinde durulmakta, mes'ele, adam, ham madde, makina v.s. gibi fiziki terimlerde vaz edilmemektedir. Malî mülahazaların ehemmiyetini inkâr etmemekle beraber, münhasıran malî mes'eleleri nazarı itibare almak, bize - Nasreddin Hoca'nın, şekeri ve unu olduğu halde helva yapıp yemiye adam misali gibi - pek isabetli görünmemektedir.

Bütçe açığıyla yatırımı reddettiğimize göre, ilk vazife bütçe siyasetimizi iktisadımızın durumuna, mevcut kaynak

ların kullanılış derecesine, istihsalın muhtemel genişleme imkânlarına göre ayarlamalıyız. Parayla ifade edilen bir mâliyet, teknik bakımdan genişlemesi mümkün iktisadî faaliyetleri durdurmalıdır. Fiziki kaynaklarımızın sayımını yapmalıyız. Bu sahada coğrafyacılarımıza, ziraatçılarımıza, mühendislerimize, iktisatçılarımıza yapacak çok iş var.

Mes'ele bu şekilde vaz edilince, yatırımların hududunu, kullanılması mümkün mevcut istihsal faktörleri teşkil etmektedir. Diğer taraftan İngilizlerin bottle-neck, Fransızların Goulot d'etran- glement dedikleri sektörlerin gelişmesindeki ahenksizliklerden doğan tıkanmalarda son derecede dikkat etmeliyiz. Bilhassa döviz kaynaklarının gayet sıkı bir şekilde kontrolü kalkınmanın istikbâli için gayet mühim. Dövizlerin israf edilmemesi, gerekli yatırım maddelerine yöneltilmesi, döviz iktisat ettirecek veya getirecek çarelerin araştırılması iktisadî kalkınmanın ikinci mühim şartı olsa gerek.

Kalkınmanın gerektirdiği malî sermayeyi bulmaya gelince, bu hususta yanlış anlaşılma bir Keynes nazariyesi değil, Keynes'in kendine has müstezhi üslûbuyla acı acı alay ettiği Viktorya devrinin püritanizmi, tasarruf esprisi bize örnek olmalıdır. Ferdî tasarrufun malûm kifayetsizliği karşısında devlet her türlü vasıtalarla kollektif tasarrufu arttırmaya çalışmalıdır. Bu hususta en kuvvetli vasıta şüphesiz ki vergi sistemi olacaktır. Gelir vergisine birinci plânda yer vermeye çalışan hâli hazır vergi sistemimiz, sanırız ki bu vazifeyi ifâya pek kâfi gelmemektedir. U. Hicks, Leduc J. Adler gibi geri kalmış memleketlerin vergi sistemleriyle son zamanlarda mesgul olmuş iktisatçılar, masraf üzerine o- turtulmuş müterakki bir verginin tetbiki üzerinde ehemmiyetle durmaktalar (Bu hususta bk.: Adler - Leduc: Les aspects financiers, fiscaux, budgétaires du développement des pays sous-développés, U. Hicks: A la Recherche des recettes publiques pour les pays insuffi samment développés, Revue de Sciens et de Législation Financière, 1952, J. Adler: The fiscal and monetary implementation of development programs, American Economic Review mayıs 1952) Tatbik şekli ne olursa olsun, mühim olan yatırımlar için gerekli tasarrufu temin etmek.

Eğer hızlı kalkınmak, dar gelirli sınıfların sırtından enflasyonla yapılan yatırımları ve iktisadî kaynaklarımızın prodüktif olmanın lüks sektörlerle yönelmesini önlemek istiyorsak geniş ölçüde mecburi tasarrufa baş vurmamız gerek. Velhasıl gerekli tasarrufun teşekkülü devletin üzerine düşmektedir. Tasarrufun kullanılışı bizzat, veya bankalar vasıtasıyla, hususî teşebbüs tarafından tahakkuk ettirilebilir. Diğer bir deyişle bahsettiğimiz mecburi tasarrufun sosyalist, veya liberal bir anlayışla alâkası yoktur. Bu, kapitalist veya sos-

yalist, hızlı kalkınmak isteyen her iki iktisadî sistemin halline mecbur olduğu bir mes'eledir.

Maamafih, enflasyonsuz hızlı kalkınmada en mühim rol devlete ait. Gereklı yatırımların, dolayısıyla tasarruf miktarının tesbiti, dövizlerin kontrolü, vergi sisteminin ayarlanması v.s. devlet organlarının üzerine düşmektedir. Elde edilecek neticeler devlet idarî cihazının işleyişindeki mükemmeliyet derecesine tâbi olacaktır. Forum muharririnin ileri sürdüğü gibi, düşünülebilir ki idarî cihazımız bu ağır vazifeleri ifa edecek olgunlukta değildir. Bu hususta, biraz mevzuumuzun dışına çıkarak Arthur Lewis'in Plânlı İktisadın Prensipleri kitabında gördüğümüz bir fıkrayı zikre delim. Bu muharrire göre Adam Smith'in devlet müdahalesine aleyhtarlığı, o zamanki İngiliz idare cihazının beceriksiz ve rüşvet düşkün olmasından neş'et ediyormuş. Adam Smith, bu sebepten devlet müdahalesini reddediyor. Fakat acaba biz 1955 senesinde, iktisadî kalkınmamızı tehlikeye atmadan aynı tercihi yapmak imkânına sahip miyiz? İçinde bulunduğumuz dilem şudur: Ya Portekiz gibi hareket ederek istikrarlı, fakat fakir bir ekonomiyle yetinmek. Zira Prof. Myrdal'ın da işaret ettiği gibi, harpten beri ileri memleketlerdeki sermaye terakümü, geri memleketlerinkinden çok hızlı olduğundan, ileri ve geri memleketler arasındaki fark gitgide artmaktadır. Veya kalkınmayı yukarıda yazdığımız şekilde hızlandırmak. Fakat enflasyonsuz hızlı kalkınmanın muvafakiyet şartı, devlet cihazının iktisadî zaruretlere göre ayarlanması (Bu hususta bk: 1953 eylülünde İstanbul'da toplanan İdarî İlimler Kongresi raporları) ve mesleğini iyi taniyan iktisatçı idarecilerin yetiştirilmesine bağlıdır. Devlet organlarının kifayetsizliği, kanaatımızca hızlı kalkınma lüzumunu reddetmek için bir mazeret olarak kullanılmamalıdır. İktisadî kalkınma muhakkak ki zor bir iş. Fakat ya bu deveyi güdeceğiz, ya bu kalkınma diyarından gideceğiz.

Strasbourg

Doğan AVCIOĞLU

İdareciler Karşısında Sendikacılar

Forum yazı kuruluna,

Sendikalarımızın geçirdiği uzun ve yıpratıcı bir intikal devresinden sonra yeni kabinenin ve yeni Çalışma Vekilinin vazifeye başlamasıyla yeniden bazı ümit ışıklarının belirdiğini müşahade ediyoruz. Fakat, herkes kabul eder ki şahısların değişmesi ile kayit edilecek ilerlemeler hiç bir zaman işin esasını teşkil edemediği gibi teminatı da yoktur. Arzu etmemekle beraber yarın, dünkü hadiselerle karşılaşmak bu

şerait tahtinde daima mümkündür. O bakımdan sendikalarımız her halukârda müdafaası lâzımgelen bazı prensipler itihaz etmek mecburiyetindedirler. Anlayışlı idarecilerin meydana getirdikleri müsbet hava ve imkânlardan haliyle âzami derecede istifade edilecek ve edilmeğe çalışılacaktır.

Ancak bunun aksine fikirlere sahip idarecilerle karşılaşınca da tamamen mukavemetsiz kalmak doğru olmaz. Bu gibi devrelerde tabiatıyla ileri gitmek mümkün değildir. Ama hiç olmazsa işi olduğu yerde muhafaza etmek ve geriye gitmesine mani olmak için gayret göstermek hususunda dikkat etmek lâzımdır.

Bunlar sendikalarca bilinmeyen hadiseler ve yaşanılmayan devreler değildir. Giden ve gelen iki vekilin hat ve hareketleri bütün tazeliği ile meydandadır. Bir evvelki vekil işçi ücretlerinin yükselişinden, bütün sosyal mes'elelerin en mükemmel şekilde halledilmiş olduğundan bahisle dünyayı sütlüman, tozpenbe göstererek ne mevzuatda ve ne de idarî tatbikatda bir nebze inkişaf ve islâhata lüzum görmezken henüz vazifeye başlayan yeni vekilin ele aldığı aynı mealda bir çok davalarla bu fikirde olmadığını fiilen göstermiştir. Bu her şeyden evvel şu veya bu mülâhazaya saptanmadan işi ciddiyetle ele almış olmanın delilidir.

Bu iki anlayış arasındaki mantık ve ideal farkını görmek için fazla düşünmeye lüzum olmadığı kanaatindeyiz. Yalnız yukarıda arz edildiği vechile sendikalar bu iki tip anlayış ve tatbikat karşısında takib olunacak tarzı hareket için gerekli tedbirleri almış ve bazı prensiplere varmış olmaları icabeder. Fara za bir sendikacı eski vekile, "işçinin aldığı ücret azdır, işçi bu para ile kendisini sefaletten kurtaramaz" dediği zaman; vekil de: "Bu gibi meseleleri ortaya koymakla Moskova radyosuna malzeme verilmiş olacağı ve bunları söyleyenlerin milliyetinden şüphe edilmesinin lâzımgeldiği" tehdidi karşısında sendikalar gerekli reaksiyonu göstermeli idiler. Bu binlerce kötü örneğin tek bir misalidir. Yani sendikaların hareket ölçüleri işin başındaki vekilin mantık ve vazife anlayışı ölçüleri ile mukayyet olmamalıdır. Üzülerek itiraf edelim ki sendikalarımız ne kendi çaplarında ve ne de bağlı buldukları organlar vasıtasıyla müşterek hareket edememektedirler. Bir vekil de yanlış düşünür hatta bilerek bu cinsten hareketleri ihtiyar edebilir. O vekil bu memlekette onbinlerce işçinin günde 2 ilâ 3 lira ücretle çalıştığını bildiği ve asıl bunun millî menfaatlara zarar getirecek mahiyette olduğunu çok iyi takdir ettiği halde lüzumsuz bir takım mülâhazalarla çok sakat olan bu yolu tercih etmiştir. Ama bu bizim mukabil fikirlerimizin serdine mani teşkil etmez. Bunu söylemekten maksat sendikaların bu neviden zihniyetle daima mücadele halinde olmak durumunda bulduklarını hatırdan çıkarmamalıdır. 1948

tarihindenberi çeşitli anlayışta vekiller iş başında görülmüştür. Kim ne derse desin kanun kadar tatbikat da önemlidir hatta bir çok ahvalda öndedir.

Bugün bize bu cesareti veren Sayın Mümtaz Tarhan'ın şahsiyet ve anlayışından âzami derecede istifadeyi düşünürken Erkmen devrini de hatırdan çıkarmamalıyız. İşçinin altında bulunduğu ve müstaceliyetle halli lâzımgelen bir çok dava ve meseleleri vardır. Bunlar bir taraftan mevzuat, diğer taraftan memleketin millî menfaat ve imkânları nisbetinde halle çalışmak her Türk vatandaşının arzusudur'

Yeni vekilimizden sendikalara kapanan kapıların açılmasını ve müsbet anlayış dairesinde müşterek çalışma usullerinin yeniden ihdasını görmüş olmakla memnunuz. Bu sistemin hiçbir suretle akamete uğramaması ve bilhassa geliştirilmesi şayanı arzu ve temennidir. Vasıtalara lüzum kalmadan işçi ve sendikalarla temas edildikçe onun ne kadar munis, kanaatkâr ve kadirbilir olduğu görülecek ve şüphesiz bunun tanzim olunacak hareketler üzerinde müsbet tesiri olacaktır.

Hiç şüphe yok ki, millî bünyemizde mazbut bir yer alan sendikalarımızın aynı problem ve anlayış dahilinde geliştirilmeleri ve hayal kırıklığından kurtarılmalrı başlı başına bir memleket borcudur.

TÜRK - İŞ
Genel Sekreter
İsmail İNAN

Türkiyede Yabancı Üniversite

Forum Yazı Kurulu'na,

1 Ocak 1956 sayınızda "Türkiye'de yabancı üniversite" başlıklı yazınızı okudum. Müsaade ederseniz ben de bir iki satır yazayım.

Yabancı üniversitelerin Türkiye'de açılması her şeyden önce aciz olacaktır. Yazıda savunulduğu gibi yerli üniversitelerin geliştirilmesi belki de tek çıkar yoldur.

Forum'un konuyu inceleyişinde belirli bazı saplantılar gözden kaçmamaktadır. Anglo-Sakson üniversitelerine olan hayranlık, objektif bir mantık zinciri kurulmasına engel olmaktadır.

Beyrut'taki Amerikan; Hint, Altın sahili, Birmanya'daki İngiliz ilim müesseselerinin oralarda milliyetçiliği geliştirdiği söylenmektedir, fakat Anglo-Sakson kültürünün hakim tesiri umursanmamaktadır. Bu üniversitelerden yetişenlerin İngiliz emperyalizmi ile mücadele etmiş bulunmaları bu mücadelenin öncesi, sonrası, incelenmedikçe fazla bir şey ifade etmez.

Yazının bir yerinde tanıksız bir cüm-

le asılı kalmıştır: «En fazla öğrenci yollamamız gereken İngiltere...» Neden?

Sondan bir önceki paragrafta, yukarıda bahsettiğim hayranlık, Türk müesseselerinin gelişmesi için gerekli temasın Anglo-Sakson alemine tevcih edilmesinin enteresan neticeleri olacağı fikrine bağlanmaktadır.

Peşin hükümlerin dikkatimizi dağıtmasına müsaade etmeden yazı gözden geçirilirse gün geçtikçe daha fazla duyulan bir derde parmak bastığı görülür. Bir an için «...amme hayatında, başarılı faaliyeti ile sivrilmiş şahsiyetlerin bir çoğunun batıda yetişmiş ve terbiye görmüş kimseler» olduğu farzedilebilirse, bu kimselerin yurda döndükten sonra daha fazla «yetişmeyecekleri» kabul edilmelidir. Başka deyişle bu kimselerin gösterecekleri en yüksek form dışarıda tahsilde oldukları periyotta husule gelecek, bu kimseler yurda dönünce kısır imkân ve vasıtalarla yeni şeyler öğrenemeyecekler, daha önemli araştırmalar yapamayacaklardır - şahsi çalışmalarını dahi ağır tempunun esiri olarak sönecektir.

Batı kültürünün bu kadar çabuk kaybedilmeyeceği iddia edilebilir, fakat dört yılda öğrenilen şeyi on yılda unutmak anormal bir şey olmasa gerektir.

Şu halde batı kültürünü yerleştirmenin en sağlam yolu ana dilimizle öğretim yapan kurumlar olacaktır. Batıyı batı yapan kavramları dilimize soktukten sonra batıyla temasa geçmiş değil batılaşmış olacağız.

Ali ÇETİNTÜRK
İ.T.Ü., İstanbul

Yazı Kuruluna,

Forumun geçen sayısında yayınlanan «Türkiyede Yabancı Üniversite» adlı not gerçekten düşündürücü konuları ele almaktadır.

Bu notta Robert Kolejin üniversite haline getirilmesi ile ilgili haberdan bahisle «Bu konuda iki zıt görüş vardır. Birinci görüş bunun, Lozan Andlaşmasıyla kaldırılan yabancılara imtiyaz zihniyetine bir dönüş, bir kültür sömürgeciliği olacağı fikrini savunmaktadır.» denilmekte ve «bu görüşün mübalâgalı olduğu» iddia edilmektedir. Burada birkaç olayı dikkatinize sunmak isterim:

Akis dergisinin yazdığına bakılırsa, Amerikan Hükümeti atom reaktörünü Türk üniversitelerine değil, Robert Koleje vermeğe razı olmuş. Günlerden beri yalanlanmadığına göre haberin doğru olması gerekir. Bu kolejden yetkili bir şahsın Cumhuriyet gazetesine yaptığı (10.1.1956) beyanatta, «Atom reaktörü geldiğinde bir atom kürsüsü ihdas edilecektir» denildiğine göre haberin gerçek olduğundan şüphe edilemez. Bir defa, atom reaktörü gibi kıymetli bir ilmi araştırma tesisini, bünyesi itibarıyla ilmi araştırma ile ilgisi olmayan ve öğretim seviyesi bile üniversitenin altında bulunan bir okula vermek yersizdir. Tesisten gerektiği gibi faydalanmak için Kolejin ilmi araştırma yapabilecek şekilde genişle-

tilmesi ve takviyesi zaruridir. Zaten demekten böyle olacağı anlaşılmaktadır.

Tabii ödevleri ilmi araştırma yapmak olan üniversitelerimiz, sözü geçen tesisin teslimi gereken en uygun kurum değil midir? Değilse tek sebep olarak üniversitelerimizin bu tesisten faydalanacak kalitede olmadıkları ileri sürülebilir. Farzedelim ki iddia doğru. Koleji ilmi yeterliğe ulaştırılmak üzere Amerikadan gelecek mütehasıs ve profesörleri bağrımıza basacağımıza göre dostlarımız niçin bu yola gitmemiştir?

Robert Kolej mezunlarının, diğer okullardan gelen öğrencilere nazaran burs ve benzeri tedbirlerle kıyaslanamayacak derecede desteklenmesi sebepsiz midir?

Geçenlerde bir öğretmenden işittim: Maarif Vekâletinin öğretici ilim merkezinde İstanbul adlı bir film varmış. Öğrencilere İstanbulu tanıtmak üzere hazırlanmış 15-20 dakika süren bu küçük filmde Robert Kolej birkaç dakika seyrediliyor ve methediliyormuş. İstanbul gibi tabii, tarihi ve bedii değerleri ile 15-20 dakikaya sığdırılması çok güç olan bir şehirde mevzu tercihi ne kadar zordur. Üniversitelerimiz gibi her bakımdan öğretici bir filmde yer alması ve genç öğrencilere sevk ve inanç telkin etmesi gereken irfan ocaklarımızın feda edildiği bir filmde Robert Kolejin işi ne? Bu imtiyaz nereden? Bu konularda işbirliği edilen Amerikalı uzmanın azizliği olsa gerek. Bir bakışta hatırlanan bu olayları bir arada düşününce anlamak kolaydır ki: en yakın ve en sevilen dostumuzun bile kendi menfaatleri dışında gözü kimseyi görmez. Bu tabii kaideyi anlamalıyız. Kızmağa lüzum yoktur. Hakkımız da yok. Ancak lüzumlu olan hareketimize esas teşkil edecek prensibin unutulmamasıdır: Evvelâ millî menfaatimiz. Varlığı, mülkiyeti ve dizginleri yabancının elinde olan bir okulun günün birinde millî menfaatlerimize aykırı duruma düşmesi halinde kapatılmasına karar veremeyeceğiz. Müdahalemiz siyasi komplikasyonlara sebep olabilecek. Diplomatik nezaket benzeri imtiyazların öteki dostlara da tanınmasını gerektirecek v.s. Alâkahlar tarafından uzun uzun açıklanabilecek teknik mahzurlar olmasa bile bu risk tasarının şiddetle reddine kâfi değil midir?

Yabancı üniversitelerin buldukları memleketlerde halkın benliğini idrak etmesine hizmet ettiği fikrine gelince:

Üniversiteler buldukları memleketlerin mahallî ve millî mevzu ve meselelerini ilmi araştırmalarının ön plânında tutarlar. Yabancı üniversiteler Hindistanda veya Lübnanda mahallî meseleleri mi ele almışlar yoksa, ait oldukları yabancı memleketin millî kültürünü mü vermeğe çalışmışlardır? Yabancı üniversitelerden milliyetçi liderlerin yetişmesi bu üniversitelerin böyle liderler yetiştirecek bünyede oluşlarından değildir. Bu üniversitelerde okuyan gençlerden bazıları öğrendikleri yabancı dil sayesinde, bu dilin kültüründe mevcut literatürle temas edebilmiş ve tabii bir mesuliyet şuuru ile millî meseleler ile ilgilenmişlerdir. Bu cereyanların gelişmesi yolunda yabancı üniversitelerin gönül rızasıyla hizmet ettiklerini iddia etmek çok güç olsa

gerektir. Esasen Türkiyemiz bu neviden zımnî ve iptidai yardıma çok şükür muhtaç durumdan çoktan çıkmıştır.

Saygılarımın kabulünü dilerim.

Ankara, M.N.K.

Sosyalizmin Bugünkü Meseleleri

Forum Yazı Kuruluna,

I. — «Sosyalizmin Bugünkü Meseleleri» başlığı, yazının muhtevasını ifade etmiyor.

a) «Sosyalizm» den ancak ona hücum etmek için bahsetmişsiniz. Savunduğunuz fikirler ve cereyanlar ise, çeşitli reformist tedbirlerden öteye geçmiyor.

b) Yazdıklarınız «bugün» ile de ilgili değil. «Kapitalizmi ortadan kaldırmadan onun bozukluklarını düzeltmek mümkündür». tarzındaki teklif, işçi hareketlerinin kuvvetlenip düzeni tazyik etmeğe başladığı zamanlarda, yani daha XIX. yüzyılda, batıda yükselen ilk feryattır. Çok eskidir.

c) «Meseleler» diyorsunuz ama, sosyalizmin hiçbir meselesini incelememiş, ancak ona karşı yapılan hücumlara katılmışsınız. Sosyalizme bir alternatif aramışsınız.

Aydınların sorumluluğu üzerine evvelce yazdığınız yazıyı da hatırlayarak, ve affınıza güvenerek, diyorum ki: yazınızın başlığı «Aydın Yalçın'ın Bugünkü Meseleleri» olmalıydı.

II. — «Sosyalizm, cemiyet düzeninden, iktisadi organizasyondan gelen işsizlik, sefalet, gelir müsavatsızlığı gibi bazı arızalara karşı, insanların tıpkı, tabii âfetleri kontrol ederken aldıkları bazı pozitif tedbirlere muvazi tedbir alma ve karşı koyma ihtiyacından doğmuştur» diyorsunuz.

Cemiyet düzeninden, iktisadi organizasyondan gelen arızalar - ki onlara maruz bulunanlar için büyük felâketlerdir - işsizlik, sefalet, gelir müsavatsızlığından ibaret değildir. Devri buhranlar, harpler, emperyalizm, geri kalmış memleketlerin müstemleke veya yarı müstemleke haline gelmeleri, ve faşizm de «cemiyet düzeninin, iktisadi organizasyonun» tabii mahsulleridir. Bunlar arıza değil, normal neticelerdir.

III. — «...Mevcut sosyal ve iktisadi düzene yeni bir şekil vermeyi teklif eden sosyalist doktrininde, son yılların tecrübelerinden alınan dersler muvacehesinde, bilim ve teori sahasında meydana gelen yenilikleri kısaca gözden geçirmek çok ilgi çekici olmalıdır» diyorsunuz.

Fakat, «sosyalist doktrininde, ... bilim ve teori sahasında meydana gelen yenilikler» i hiç anlatmamış, bir sosyalist olmadığını belirttiğiniz Keynes'in sadece isminden, islahatçılığından, bir de «millî iktisadî bütçe» tekniğinden bahsetmişsiniz.

IV. — İngilterede gelir seviyesindeki eşitliği sena ederken:

a) İngiliz ekonomik sistemini, sömürdüğü ekonomilerden ayrı olarak düşünemeyeceğimizi unutmuşsunuz. Hindistan o kadar sefil kalmasa idi, İngiltere bu kadar

zengin olamazdı ve - eğer doğru ise - gelirler eşitliğe yaklaşmazdı.

b) Gene doğru ise, gelirlerin eşitliği bahsinde O. Karadenizli'ye verdiğiniz cevapta 1945-1946 milli gelir rakamlarına dayanmışsınız. Bu yıllarda, yarım yamalak da olsa, İngiltere bir sosyalist tecrübe geçiriyordu. Halbuki siz Keynes'in entellektüel müdahalesinin "... kapitalizm - sosyalizm münakaşalarını demode hale sokmuş" olduğuna kani idiniz.

V. — Keynes, müstemleke ve yarı müstemleke memleketlerin prangalarını kırmaları ve kurtulmaları için bir şeyler tavsiye edebiliyor mu? Yoksa o, sadece, zengin sanayili memleketlerin, müstemlekeci ve emperyalistlerin meseleleri ile mi meşgul? Kemalist devrim Türkiyesinin hangi probleminin çözümlenmesinde bize yararlı olabilir? Anlatır mısınız?

VI. — "Devletin takip ettiği vergi politikası", "devletin giriştiği geniş içtimai yardım ve güvenlik işleri":

a) Müstemleke ve yarı müstemleke memleketlerle metropol arasındaki tezadı ortadan kaldırıyor mu?

b) Mücadele halindeki mağdur tabakaları sosyalist hedeflerden ayırmak, yani pastanın tamamını kurtarmak için bir küçük parçasını feda etmek, hedefiyle yapılmış olmasın?

VII. — "Hayek, hususi mülkiyet rejiminin iktidarı desantralize eden en mühim bir müessese olduğunu belirtecek bütün iktisadi gücü elinde bulunduran kolektivist bir devletin, kolaylıkla, siyasi hürriyetleri büsbütün ortadan kaldırdığını ileri sürmüştür. Hakikaten Sovyet Rusya, Almanya, İtalyadaki kolektivist tecrübeler bu iddia da mühim bir hakikat payının gizli bulunduğunu ifade etmektedir" diyorsunuz.

a) Almanyada ve İtalyada hiç bir zaman "kolektivist tecrübe" yapılmadı.

b) Bu iki ülkede nazi ve faşist partilerinin iktidarda bulunduğu devreleri kast ediyorsanız:

a) Bu rejimler hususi mülkiyeti temel yapmışlardı.

b) Bu rejimler kitleleri, sosyal islahat yapılacağı, v.s. vaadleri ile kandırmışlardı. Devletin sınıflar üstü durumu, tanzim edici rolü v.s. hakkında hayli propaganda yapmışlardı.

c) Ferdî mülkiyeti yok eden şey, mevcut düzenin tabii mahsullerinden, monopollerdir. Ve sizin tarzınızı takip ederek düşünelim: madem ki siyasi hürriyetler istihsal vasıtalarının hususi şahıslarda bulunmasına sıkı sıkıya bağlıdır, şu halde mevcut düzende sadece istihsal vasıtalarına malik olanlar hürdür. Ya bu vasıtalarından mahrum olanların hürriyetleri - ki çoğunlukta dırlar - ne olacak? Hayek'e ne, değil mi? (Bu konunun rakamlarla işlenmeğe lâyık ve muhtaç olduğunu kabul ederim.)

d) Gene bu Almanya ve İtalya misalleri gösteriyor ki, istihsal vasıtaları millileştirilmeden de siyasi hürriyetler ortadan kalkabiliyor. (Siyasi hürriyetlerin mâna ve muhtevası üzerinde de ayrıca durmak lâzım, tabii).

Saygılarımla.

Meliha YÜKSEL

Aydın Yalçın'ın notu :

Bayan Meliha Yüksel'in titiz bir şekilde harf ve numaralarla kısımlara ayırdığı mektubuna, aynı sıra ve kadro içinde cevap vermiye lüzum olmadığını hissediyorum. Çünkü mektup sahibi, "Sosyalizmin Bugünkü Meseleleri" adlı yazımın ne heyeti umumiyesini, ne de bu yazı içinde bahis konusu edilen meseleleri kavramış intibamı vermemektedir. Bu sebeple, o yazım için teklif ettiği başlığa da hayret etmemek icabeder kanaatindeyim!

Bununla beraber, sayın okuyucunun yazımda ifade etmek istediğim fikirleri anlamasına yardım etmek, aynı zamanda mektubunda bahis konusu ettiği noktalarla, makalemde izah etmiye çalıştığım hususlar arasında aşağı yukarı hiç münasebet bulunmadığını daha iyi belirtmek için, okurlarımızın müsamahasına güvenerek, bir kaç noktayı yeniden belirtmek istiyorum: Makalenin ana hedefi, son yılların tecrübeleri ve fikri gelişmeleri yüzünden, sosyalist doktrininin bugün kendini yepyeni bir fikri, siyasi ve içtimai muhit içinde bulmuş olmasıdır. Eskiden gelir müsavatını tesis etmek, işsizliği ve konjonktür dalgalanmalarını önlemek için, istihsal vasıtalarının millileştirilmesi yani içtimai ve iktisadi düzenin sosyalize edilmesi gerektiği, sosyalist doktrininin temel fikirlerinden biriydi. Ben makalemde, milli gelirin dağılışı üzerinde yapılan bazı amprik araştırmaların, bugün gelir dağılışında eşitlik yaratma ile sosyalist düzenn arasında mutlak bir bağılık bulunmadığını meydana çıkardığına işaret ettim. Sovyet Rusya, İngiltere ve Amerika'ya dair zikrettiğim rakamlarla bu fikri ifadeye çalıştım. Keza Keynes teorisiyle hususi mülkiyet düzenini ortadan kaldırmadan, işsizlik ve konjonktür dalgalanmalarının önlenileceği, iktisadi gelişmenin tahakkuk ettirilebileceği hakikatının bugün artık, iktisatla meşgul herkes tarafından kabul edildiğine dikkati çektim. Sosyalizmin mühim bir dayanağının, bu suretle ortadan kalkışına işaret ettim.

Mises ve Hayek'le başlayan iktisadi hesap münakaşasının, bugün sosyalist düzenin verimliliği bahsinde bazı ciddi meseleler meydana getirdiğine işaret ettim. Aynı zamanda, iktisadi gücün, mülkiyet müessesesiyle ademi-merkezleştirilmesi ile, hürriyet ve demokrasi arasında yakın bir irtibat bulunması gerektiğine dikkati çektim.

Bütün bunlar, benim ortaya attığım, indi mütalâalar değil, cemiyet düzeninin ana müesseseleri üzerinde yüksek seviyede fikir mesaisi yapan, her içtimai ilim ve felsefe mensubunun düşünegeldiği ana meselelerdir. Türk aydınlarının, bu meseleleri, âmiyanelikten sıyrılmış, seviyeli bir şekilde düşünmeleri için, gayet umumî bir şekilde, teferruata girmeden dergimizde ele almak istedik. Bayan Yüksel'in mektubu, anlayış kıtlığı ve mevzuun hudutları içinde kalıp verimli tartışmaya önayak olma zaviyesinden, hakikaten üzücü ve hayal kırıcıdır.

Emperyalizm ve müstemlekecilik, faşizmin doğuşu ve karakteristiği gibi, mevzu ile doğrudan doğruya alakası olmayan meselelerin ortaya atılışı ve yukarıda bahis konusu ettiğim başlıca dört nokta üzerinde makul, rasyonel bir fikir ileri sürmeyişi, hattâ bu meselelerin farkında dahi olma-

yışı, sosyalist cemiyet düzeni ve meseleleri üzerinde ciddi derin ve ilmi bir tartışmaya imkân bırakmamaktadır. Kendisine şunu haber verelim ki, Forum, meseleleri yüksek bir fikir seviyesinde ve ilim metoduyla ele almak isteyen bir dergidir. Buraya gönderilen yazıların, asgari derecede bir fikri disiplin ve seviye içinde bulunması arzuya sayandır. Forumda polemik edebiyatına, fikri muhtevadan mahrum, konu dışı bir takım basmakalıp hazır fikir ve sloganlara yer vermek, hem mekân hem de okurların zamanını israf etmek olur. Sosyalizme inanmış bir kimsenin, ileri sürdüğüm fikirlere itiraz etmesi kadar tabii bir şey olamaz. Esasen biz de bu yazıları münakaşa edilsin diye yazıyoruz. Yalnız, tartışmanın verimli ve neticeli olması için, fikirlerin zemin ve seviye itibarıyla birbirini karşılaması lâzımdır.

Sosyalizmi savunmak için, bu fikre taraftar kimselerin tartışma konusu meseleler hakkında söyliye bildikleri asıl mevzu ile alakası olmayan, âmiyane ve basmakalıp bir kaç slogandan öteye geçemeyecekse, bu hem kendilerinin, hem de memleketimizde temsil ettikleri cereyanın, fikri seviyesi bakımından hakikaten esef edilecek bir hadisedir.

Şiir Kitapları Üzerine

Yazı kuruluna,

Sayın Bay And'ın derginizin 41. sayısında çıkan '55 de Şiir Kitapları adlı yazısını okuduk. Biz, Bay And gibi düşünmüyoruz. Karşınız onun dediklerine. Bu bakımdan aynı konuda bir - iki söz de biz söylemek istiyoruz.

Bir kere Bay And, tek yönlü, kişi tutan bir yazar. Örneğin yazısının bir yerinde Attilâ İlhan'ı 'gibi' kelimesini kullanarak bayatlamış bir image sistemine yönelmesinden dolayı kınıyor. Ne var ki biraz aşağıya Külebinin 'Al başını deli düşünce - Atlar gibi başı boş' mısralarını alıyor. Üstelik bu sözün ötedenberi söylenegeldiğini kabulleniyor. Sonra da tutup Külebiyi savunuyor. Anlıyacağımız aynı işi yapan bir şairi kınarken ötekini alkışlıyor. Bunun için diyoruz ki And, tek yönlü, kişi tutan bir yazardır.

Şimdi Bay And'ın '55 de Şiir Kitapları' adlı yazısında takıldığımız noktaları işaretliyelim. Bu noktalar üzerindeki fikirlerimizi söyliyelim:

1. Yazısından öyle anlaşılıyor ki Bay And, formalist şairleri alkışlayan bir yazar. Öyle ki, şiirde iyi bir form (biçim) olsun da ne olursa olsun diyor Bay And. Ya da dediklerinden bu sonuç çıkıyor. Örneğin Salâh Birselin Pinekleme Çağrı şiirini salt ağır aksak temposundan dolayı göklerle çıkarıyor.

Sayın And'a hatırlatalım ki bir yapıt da önemli olan - öz - diye birşey vardır. Şair de, hikâyeci de, romancı da, tiyatro yazarı da herşeyden önce söyliyecek sözü olan kişidir. Toplumun meseleleriyle ilgilenen kişidir. Forum dergisinde şunca aydını-

mızın yazısı çıkıyor. Bunların hepsi de ra bildiğimize göre bir üniversitemizde toplumumuzun türlü sancılılarıyla uğraşıyorlar. Bir tutumları var. Ya Bay And'ın alkış tuttuğu Birseller, Asaflar, Cumahılar, Külebiler ne yapıyorlar?. Topluma sırtlarını çevirmişler. Şiirleri öz bakımından şöyle bir teraziye vurulacak olursa sıfır noktasında oldukları görülür. Birisi tekerlemelerle, birisi şiir olamayacak hikmetlerle, bir diğeri de düşleriyle tüketiyor gününü. Sayın And'a ve övdüğü sayın şairlere sormak isterdim: Güllük güllistanlık, sancısız bir dünyada mı yaşıyorlar?.

Bay And'a sunu söyleyeceğiz ki formalist olmak bir şair için başarı değildir. Hele çağımız şairi için. Bir kişiyi herşeyden önce söyleyecek sözü varsa dinleriz. Yoksa şiirin ağır ağısak temposu bizi ilgilendirmez.

Sözlerimiz yanlış anlaşılmasın. Biz, bir yapının estetik bünyesinin önemini yadsı-mıyoruz. Şair herşeyden önce lâfını ustaca söyleyebilen kişidir. Zaten biçimi getiren öz"dür bizce. Ama bir yapının özü yitmişse, herşeyi yitmiştir diyeceğiz. Biçimi de.

2. Salâh Birseller'in Hacivatın Karısı adlı kitabı neden 55 yılının en başarılı kitabı oluyor?. Böyle büyük iddialı bir söz söyleyip sonra da bu konuyu sekiz on cümleyle geçiştirmek ne derece doğru bir harekettir bilmeyiz. Biz en azından Bay And'ın işini ciddiye almadığını söyleyeceğiz. Yoksa formalist olmak, Ronsard'dan değişik bir ses elde etmek yılın en başarılı şairi olabilmek için yeterli değildir sanıyoruz.

Bizim bildiğimiz Birseller, ucuz kafiyeler peşinde koşan, taşlama yazıp, taşlama şiirinin faydacı yönünden habersiz olan bir şairdir. Eskimiş bir şair. Hacivatın Karısı adlı kitabını daha önce eleştirmiştik (Şairler Yaprağı s. 16).

3. Adnan Benk'i uzun zamandır tanırız. Sevdiğimiz bir fikir adamımızdır. Son-

çenttir. Yabancı basını üç dilden takibeder. Uzun yıllar fikirleri peşinde saçlarını ağartmış üç beş önemli fikir yazarımızdan biridir. Üstelik yeniye saygısı vardır. Böylesi bir kişiyi ortaokul bilgileriyle yazan bir eleştirme heveslisi olduğunu söylemek (Vatan Gazetesinde çıkan Külebinin, Adnan Benk yanıtından söz ediyorum.) biraz saygısızlıktır gibi geliyor bize. Adnan Benk de Külebi kadar karamsar bir yazı yazmış olsaydı, Külebi'nin okuma yazma bilmediğini söylemesi gerekirdi. Bu sözler biraz konumuzun dışında oldu. Ne var ki Vatan Gazetesinde çıkan Külebi'nin yazısını okuduğumuzda ne yalan söyleyelim sinirlenmiştik. Burada ağumuzu dökelim dedik.

Adnan Benk'in Dünya Gazetesinde Yemişen Otlar için yazısını okumuştuk. Sayın And, ad vermeden - her nedense - bu yazıyı da söz konusu etmiş. And'ın tek yönlülüğü burada açık seçik. Adnan Benk bu yazısında Külebi'nin dili, sanatı üstüne bir hayli söz etmişti. Ve kanımıza göre ödül kazanan bu kitabı yıkmıştı. Gördük ki Bay And, Benk'in yazısındaki önemsiz bir iki nokta üzerinde durmuş. Bu yazıyı söz konusu ettiğine göre ve Külebi'nin savunuculuğunu üzerine aldığına göre Benk'in yazısını başından sonuna tutması, yalanını ortaya çıkarması gerekirdi. Bay And'a hatırlatalım ki bir eleştirmen karşı çıkacağı yazının, tümüyle fikir sistemini ele almak zorunluluğundadır. Yoksa okuyucusunu kandırmış olur. Benk'in ne Külebinin ne de And'ın yazılarına yanıt yazmaya lüzum göreceğini sanmıyoruz.

Diyeceklerimiz bu kadar.

Son olarak Sayın And'dan eskimiş kuşağı bir yana bırakıp gözlerini biraz da yeniye çevirmesini dileyeceğiz.

Kardeş saygıları, dost merhabaları.

Ankara, Güner SÜMER

Aydın Kişi Anlamı

Forum Yazı Kuruluna,

Forum'un 43. sayısında sayın AND "Türkiyede Aydınlar II." yazısının bir yerinde: "Türkiye'de aydın için yasaklar listesi çok uzun bir listedir. Tabu'lardan bunaldığını, soluk almadığını sanan aydınlar hallerine küsüp, kabuklarına çekilmişler" diyor.

Bu, üzerinde tartışılmaya değer bir konu. Yasaklar listesinin üstüne çıkamayan, kuş kanadı patırtısından dahi sesi kısılan kişi aydın sayılabilir mi? Böyle kişiler elbette ki hallerine küsüp, kabuklarına çekileceklerdir.

Gerçek anlamdaki aydın kişi, kafaca, ruhca; iyiye, güzele, ileriye yönelen, her ne şekilde olursa olsun kısılan hürriyetlere kafası ile göğüs germesini bilen, karanlık ruhlarla ışık tutan, körleşen tutkuları (ihtirasları) doğruya yönelten, güneşte yolunu kaybeden körler gibi şaşırılmış, iyi günlere, ileri medeniyete susamış toplumları yücelten, onun medeni haklarını savunan aydın kişi görevleri sınırsız, sayısızdır.

O bir halk adamı, o tam anlamı ile insandır. O sömürülmemeyi öğretir, hürriyetleri kısıyanları yerer, emeğin, alın terinin karşılığını verir.

Dünyanın en son aşamasına (kademesine) ulaşabilir, professeur sanı (unvanı) alabilir, üç beş dil ezberleyebilir, milyonları kazanma yollarını bulabilir, fakat insani üstünlüklere bezenmedikçe aydın kişi olunamaz.

Münevvim Münvevver = Uytucu aydın, veya uyuyan aydın, çoğunluk işte bu tip içine girer. Sayın AND beyin tarifi de işte o zaman doğru olur.

Saygılarımla.

Adana, İbrahim Kuyumcu

Ne Diyorlar

Bilim ve Objektiflik

THEODOR LITT,
Bonn Üniversitesi
Felsefe Profesörü

Akademik düşünürlerin görüşüne hayli zamandan beri hâkim kesilen entelektüel objektiflik kavramı, bilimsel faaliyetin ahlâki sahada tarafsız olduğu, hiç bir özel ahlâk kuramı üzerinde kurulamayacağı anlayışına dayanmaktadır. Bilim adamının bir temel ahlâki kurama bağlı olması, daha hangileriyle savması gerektiğini tayin eder, diye düşünülmektedir. Böyle olunca, bilim araştırmacısı tarafsızlığını kaybeder, neticede bilgin olma haysiyetinden de u-

zaklaşmış olur.

Çok yaygın olan bu düşünce, bilimin ödevini, dış dünyada var olan realiteyi sadece aksettirme olarak anlamadan doğmaktadır. Bu görüşe göre fikir mücadelesinde saf tutmak, bilginin değil, aksiyon adamının işidir. Bu tez, bilim tabiatına dair beslediği temel anlayışın yanlış olduğu gösterilmek suretile kolayca çürütülebilir. Kanaatimca, bilimi realitenin yalın ve katıksız bir teorisi gibi kabul etsek bile inceleme ko-

nusu yaptığı dünya durumu üzerinde etkisiz kaldığını iddia edemeyiz.

Herşeyden önce şu noktayı iyice belirtelim: Bilimsel araştırmaya girişen kişi, yalnız bazı doğruları aramakla kalmaz, bu faaliyetinde ister istemez kendisini de değiştirir. Artık o araştırmaya başlamadan önceki adam değildir. Gerçek odur ki, insanoğlunun evriminde, bilgi kazanma faaliyeti pek önemli bir rol oynamıştır. İnsan tabiatında esasen var olan bilgi kazanma, öğrenme yeteneklerinin kullanılma tarzı ister istemez araştırmacının karakterine yeni şekiller verecektir. Objektif olmak, kişiliğini ortadan silmek demek değildir; bu belki, gerçeği arama faaliyetinde kişinin, realiyeti tahrif edecek iç ve dış eğilimlere karşı kararlı olmasıdır. Salt gerçeğe bağlanmak, en yüce anlamında ahlâki bir vasıftır. Bu öyle bir haldir ki, gerçeği tahrif etme kuvvetleri büyüdükçe, değeri o derece artmaktadır.

Kaldı ki, bilimin realite üzerindeki etkisi, sadece, bilgi kazanma faaliyetine kendini vermişleri değiştirmekten iba-

dini aşmak olan aydındır; Caliban ise nesi varsa onu hemen çerçevesine, topluma bildirmeye özenen, bilginin, sanatın bir işe yaramasını, bir çıkar sağlamasını bekleyen aydındır, "çoğunluk Prospero'yu başında görmek istemez, çoğunluk Caliban'dır, dış biler Prospero'ya", "bizim aydınlarımız, hepimiz okulda bir parçacık bir şey öğrenmiş diye koltuklarını kabartan birer Calibanız", "Prospero gibi bir mağaraya çekilmeği, o mağarayı düşünmemizin, duygumuzun yarattıkları ile bezemeği bilmiyoruz" diyen Ataç, bu iki aydını da tanıttıktan sonra, şöyle bir sonuca varıyor: "Biz sanıyoruz ki yurttaşların hepsi de okuyup yazma öğrendiler mi, yazın, bilim kendiliklerinden gelişir. Öyle değildir. Bunun tersi doğrudur. Bir ülkede yazın, bilim ilerlediler mi, okur-yazar yurttaşların sayısı kendiliğinden artar. Bunu bu ülkede yapılarak okur-yazarların sayısını çoğaltmak değil, okur-yazarların niteliğini yükseltmektir". Başka yerde de aynı fikri soru haline koyuyor: "Uygarlıkta ilerlemiş ülkelerde bütün yurttaşlar okula gittiği, okuyup yazma öğrendiği için büyük bilginler, büyük düşünürler, büyük dörütmenler yetişmemiştir, öyle kişiler yetişmiş olduğu için bugün bütün yurttaşlar okula gitmekte, okuma öğrenmektedir... Shakespeare'in yaşadığı yıllarda İngiltere'de bütün yurttaşlar okur-yazar mıydı?.. Fransızların hepsi okuduktan sonra mı Rabelais yetişmiş?".

Meseleyi böyle ele alış bize kalırsa yanlıştır. Gerçi Ataç haklıdır; üstün, seçkin aydınların yetişmesi bir toplum için çok önemlidir; sonra bunların çıkması, gerçekten o toplum ilişkilerinin hepsinin okuyup yazma bilmesine bağlı değildir; hatta pontif Alexandre VI'nın, Papa Leon X veya Jules XV'in çağları gibi çürümüş, soysuzlaşmış toplumlarda da nice üstün yaratıcılar çıkmıştır. Ancak temel eğitim, halk eğitimi ile üstün aydınların yetişmesi arasında bir öncelik sırası gözetmek niye? Ne B. R. Eyüboğlu gibi orta-durumda aydınlarla yetinmeli, ne de Ataç gibi üstün aydınların yetişmesine bir öncelik sırası tanımalı. Üstün aydın yetişirmede de, temel eğitim, okur-yazarlıkta da çok geriyiz. Nicilikle niteliği, azınlıkla çoğunluğu birbirini uğruna vermeden her ikisine de aynı önemin verilmesi gerekmez mi? Sonra çağımızın Prospero'ları öyle Ataç'ın söylediği gibi mağaraya çekilip, toplumu umursamayan aydınlardan değildirler artık; olanı da sayıca çok azdır. Ataç "Aydınların bir ödevi vardır, toplum içinde: o toplumun düşünce bakımından, beğeni (zevk) bakımından yükselmesine çalışmak"tır diyor. Evet ama, aydının görevi bir bu değildir ki. Görevleri arasında bir de o toplumun çatısını, düzenini, yönetilişini tenkit te vardır. Bunu aydın, Prospero gibi kabuğuna çekilerek yapamaz.

Önümüzde aydını ile yığın kültürü arasında ölçülü, uyumlu denge kurmuş

iyi bir örnek var: Hindistan. Hintli aydın yetişiş bakımından da, nitelikce de bizim aydınlarımızdan çok ilerdedir. Her alanda dünya çapında insanlar yetiştirmiştir. Ancak bu aydınlar yığın kültürü bakımından aynı köklerden, aynı kaynaklardan gelir. Bu ortak kültüre Hint dilinde yaş, ırk ayrılığı gözetmeden "insanlık kültürü" (*mánava dharma*) derler. Çeşitlilik, karışıklık içinde birlik, organik bir bütünlük sağlamışlardır. Belki toplumsal adalet bakımından çok tenkide uğrayabilecek olan kast (*Varna*) sistemi bu organik bütünü bir yanda kişisel nitelik (*guna*) öte yandan meslek *karma* ilkesine bağlamıştır. Sanatçı da, yığın kültürü üzerindeki yaratıcı aydın etkisi ile, gelişmiş güzel bir insan değildir; bütün bilimlerden haberi olan, işinde dikkatli, sorumlu, sağlam kişilik sahibi, eli açık, samimi, düşmanlığı olmayan, hoşgörür, üstün bir insandır. Bu üstünlüğü, yetişişinde payı olan sanat kuramlarını olduğu kadar felsefe, mantık, metafizik de öğreten (*Shilpa Shâstra*) adlı geleneksel eserlerin yetkinliğinde aramalı.

Aydını ile yığın kültürü arasında uğurumu kaldırmak, birini ötekenden ayırmamak Hindistan'ın yararına olmuştur. Hatta bu birlik içinde, Batıdan olumlu bilimlere ahrken, bu etkinin Hint geleneksel kültürünün zararına çalışmaması için Üniversite değişmez bir ilke de bu kültürü korumakla görevlendirilmiştir; Benares Üniversitesi de bu görevi ilk yüklenen üniversite olmuştur.

Bizde de aydın ve onun üst kültürü ile yığın kültürü arasında bir köprü kurmak için denemeler yapılmıştır diyemeyiz. Sanatçılarımızın şiirlerinde, romanlarında, resimlerinde köy temalarını işlemeleri; dergilerde köy için sayfalar ayırmak; köy öğretmenlerinin seslerini duyurmalarına az da olsa imkân vermek; köy içinden çıkmış yazarları, sanatçıları tanıtmaya çabası bu arada sayılabilir. Ancak bunlar yetersiz, tek yönlü tutumlardır. Köy enstitüleri bu yolda çok iyi bir çözümdü. Özetlersek, üstün aydınların yetişmesine de, temel ve yaygın eğitime de, aydınla yığın kültürünün alışverişine de aynı önemli yeri vermek zorundayız.

Kısacası..

Şimdiye kadar söylediklerimizden şu sonucu çıkarabiliriz: Türkiye'de aydınlar şartlar ne olursa olsun, bir durum içinindedir. Meselelere doğrudan el atmak yerine, çekimsizliği, ürkekliği, kapalılığı seçmişlerdir. Meseleleri doğrudan çözebilecek en kestirme, en sağlam yol siyasetken, aydınlarımız bu alanı küçümstediklerinden mi yoksa bunu zor bir iş bulduklarından mıdır, gözlerini bu alanda olup bitenlere kapamışlar, bu yolda söyleyeceklerini dolambaçlı yollardan, sanat, edebiyat meseleleri biçiminde tartışmayı daha uygun bulmuşlar. Bu alana el sürmeyince ortalığı gününün gün eden fırsat düşkünü, karanlık, sokak politikacıları kaplamış. Aydınlar için ilk şart büyük bir sorumlulukla si-

yaseti ellerine almalarıdır. Bunda sanatçı, yazar, profesör olmak bir engel değildir. Çağımızda siyasal kurumların sağlam temellere oturmuş nice devletlerin aydınlar sanatçı olsun, yazar olsun siyasetle uğraşsın. Gerçi aydın faaliyeti ile aydın tenkitlerinin yöneltildiği yerlerden biri olan siyasetçiliği bağdaştırmak, hem tenkit eden hem edilen olmak kolay değildir. Bununla beraber tarihte üstün aydınlardan iyi hükümet adamları çıktığı görülmüştür, işte Almanya'da Humboldt.

Üzerinde önemle durduğumuz ikinci bir nokta da Üniversitenin ne pahasına olursa olsun bu oyuna katılmasını sağlamak olacaktır; onun da aralarına katılmasıyla aydınlar, kendilerine hayat hakkı tanımayan siyasetçilerin karşısına daha kuvvetli bir cephe olarak çıkacaklardır. Ancak Üniversite duvarlarından içeriye ses duyurmak o kadar kolay olmayacaktır. Üniversite ile işbirliği kurabilmek için, önce Üniversitenin, bilimsel çalışmalardan baş kaldırmadığı mazeretini çürütmek, bu yolda geriliğini ispatlamak gerekir. Bir kere Üniversite yayınlarının çoğunlukla öyle üstün değerde bilimsel çalışmalar olmadığı gösterildi mi, Üniversite de ister istemez öteki aydınlara katılacak, memleket meselelerini el ele inceliyeceklerdir. Her dergi sayfalarında üniversite yayınlarının tenkidine zaman, zaman yer verse, bunların gerçek değerleri ortaya çıkacaktır. Hatta öyle uzunboyulu tenkid de gerekmez; dış biçimleri, kaynaklara başvurusu, metodu ele alınsa yeter. Nitekim iki yıl önce Dünya gazetesinde "İstanbul Hukuk Fakültesinde neler oluyor?", "Kitap ticareti için nelere başvuruyorlar?" başlıklı iki yazı çıkmıştı; bu yazılarda bazı profesörlerin yazdıkları kitaplardan dolayı ağır tenkitler, suçlandırmalar yer almıştı. İlgililerden hiç kimse ağızını açıp ta kendini savunmadı; bu da gösterir ki üniversite yayınlarının tenkidi bazı gerçekleri ortaya çıkaracak, verimli sonuçları olacaktır!

Kaldı ki Üniversitenin aydın faaliyetleri bilimsel çalışmalarına engel değildir. İngiliz toplumsal yapısını, hayatını her açıdan tenkid eden The London School of Economics bu yönü ile olduğu kadar bilimsel çalışmaları ile de ün salmıştır.

Forum'un Cilt Kapakları

1 ve 2 nci ciltlerin kapakları 4 T.L. gönderildiği takdirde veya ödeme olarak okurlarımıza gönderilecektir. Eski sayılarımızdan ancak bazıları stoklarımızda mevcuttur. Bu yüzden tam cilt yaptırmak ve okurlara dağıtmak mümkün olmamıştır. Eski sayılardan mevcudu olanları fiyatı 75 kuruştur.

Hint - Avrupalılarda Egemenlik Anlayışı

Paul Arnold

FORUM'un 15 Kasım tarihli sayısında Georges Dumézil üzerine bir yazı yayımlanmıştır. Paul Arnold'un bu yazısı 1952 yılında Cahiers du Sud dergisinin 314. Sayısında çıkmıştır. Dumézil'in en önemli çalışmalarından biri üzerinde duran bu yazının bazı yerleri kısaltılarak çevrilmiştir.

Birkaç ay önce, burada, Cahiers du Sud okurlarına (sayı 309) Georges Dumézil'in Collège de France'da verdiği Hint - Avrupa uygarlığı, yahut daha doğrusu karşılaştırmalı mythologia derslerine bir giriş olan açış dersini tanıtmıştım. Dumézil için bu kürsüyü kurarken, yurdumuz, dinlerle mythos'lar tarihi gibi özel bir bilimin yeni bir alanının varlığını tanımış oldu. Bu alan, Hint-Avrupa dünyası çeşitli topluluklarının saklamış olduğu toplumsal yahut mythos'lara bağlı geleneklerin, felsefenin ötesinde, sık sık da onunla bir arada, karşılaştırmalı incelenmesinin yapıldığı alanıdır.

Geçen yüzyılın başlarında batılı bilimliler, sanskritçe ile yunanca arasında gerek sözlük gerekse dilbilgisi bakımından kesin philologique uygunluklar bularak bu yeni bilimin temellerini atmışlardır. Başlarında fransız bilgini Meillet'in bulunduğu philologue'larla din tarihçileri, giderek, ortaya şaşırtıcı bir tarihsel hakikat çıkardılar: Hellenlerle İtalyalılar, Kelt'lerle Germen'ler, Arnavutlarla Ermeniler, Slav'larla Osset'ler (eski Scythe'lerin soyundan gelirler), Hellen öncesi Anadolunun Hitit'leriyle Mitanni'leri, Ortaasya Tokhari'leri, Hint-İraneliler, aynı bir toplumsal öbeğin, Hint - Avrupalıların çocuklarıydı - yahut çocuklarıdır - (1) Bu Hint - Avrupalıların beşiği, 4000 yıldan fazla bir zaman önce, belki de Besarabya dolaylarında bulunuyordu (2). Bu insanların konuştuğu dili yeniden kurmaktan, ortaya çıkarmaktan vazgeçilmiştir ama eski zamanlardan kalan birçok kelimenin ortak kökleri bizi bu dile götürmektedir. (Ernout-Meillet, Latince étymologique sözlük'ten bir örnek: Koyun: Lat.: ovis, Yun.: ois, Sansk.: avih, Slav.: ovi-nu (koç) ovi-ca (koyun), Lituan.: avis, Eski Yüksek Alm.: ouwi, İrland.: oi).

Bu insanların ortak bir toplumsal-dinsel örgütü, ortak bir tanrı bilimleri ile felsefeleri vardı. Hint-Avrupalıların yayıldıkları başka başka bölgelerde aynı kelimelere rastlandığı gibi aynı toplumsal, dinsel yahut hukuki mythos'lara rastlanmaktadır.

Ancak, her öbeğin, göçleri boyunca tanımadığı yerler, tanımadığı insan topluluklarıyla değinerek, dağılıştan sonra edindiği özel düşünme yolları bu ortak inançların birtakım özelliklerini değiştirmiştir.

Yalnız, bu düşünme yolları, bazan da Hint-Avrupa dünyasında erken gelişen gelenek gücünün damgasını taşıyarak meydana çıkmıştır. Hint - Avrupa uygarlığı ile mythos'ları tarihinin araştırma konusu işte bu ortak temeldir.

Georges Dumézil, yeni bir yöntemle az rastlanır bir kavrama gücüyle, dilbilimi bilgilerinin genişliğiyle, bu araştırma alanına ileriye doğru büyük bir adım attırılmıştır. Hâlâ attırmaktadır da. Her bir Hint-Avrupa ulusunun idéologique alanı adını verdiği, kendine özgü düşünme, kavrama yolunu, böylece, aynı mythos'u, aynı toplumsal yahut dinsel örgütü, kurumu yahut işlemleri yeni bir biçime sokma yolunu, ilk olarak tanımladı. (3).

Mythos denen edebiyat-öncesi çeşidiyle, Georges Dumézil, Hint - Avrupa alanlarından her birinin yönelimlerini tanımlamış, bu yoldan giderek, tarihin bütün sınırlı durumlarının, bu ulusların budun olarak yapılarındaki kararsızlığın içinde bile bugüne değin gelebilen, - başlangıçta herkeste ortak olarak görülen bir örgüt ile tanrıların ana çizgilerini taşıyan - thema'larla destan iskeletlerinden bir dizi meydana getirmeğe başlamıştır (Yunan Ouranos'u ile Hint Varuna'sı: Ouranos - Varuna, Paris, 1934; Roma'nın Flamen'i ile Hint Brahmani, Avesta'nın Baresman'ı: Flamen - Brahman, Paris, 1935; Gandharva, Kentauros, Lupercalia'ların Februus'u: Le Problème des Centaures, Paris, 1929; Juppiter, Zeus; Dyaus: Mitra-Varuna, Paris, 1940, 1948; Fortuna ile Hint kiralı Prithu, cens mythos'u: Servius et la Fortune, Paris, 1943; Horatius, askerî erginleme mythos'u, üç kafalı canavarla çarpışarak sınanma: Horace et les Curiaces, Paris, 1942; Janus ile H. - A. kökü: ya: gitmek, Vesta ile H. - A. kökü: Wes - :oturmak...)

Bu çalışmalar, Georges Dumézil'i önce, egemenliğin ikili bir görünümünü ortaya çıkarmağa götürdü; bir yanda evren tanrısının (Ouranos, Varuna, Juppiter Summanus) başısal egemenliği vardır. Bağı ile uzaklaştırılması gereken hanedan düşmanlığı düşüncesinin ötesinde bu tanrının, besin bereketinin simgesi olan kiralın doğurucu gücünü kendinde taşıdığı görülür; bu tanrıdan da doğa için, yakımları yahut halkı için hadım olan Varuna - Ouranos'un Hint - Avrupa mythos'u doğmuştur. Stig Wikander, bu mythos'ların Hitit'lerle, İran'daki karşılıklarını incelemiştir. Hindistan'da, rajasûya yani kiralın kiral olma törenindeki rituel bu mythos'u hatırlatır:

(1) Arnold burada biraz fazla cesur görünüyor (Ç. N.)

(2) Dumézil, "L'Héritage Indo-Européen à Rome"un ilk sayfasında bu beşiğin Karadeniz'le Baltık Denizi arasında bir yer de olduğunu söyler (Ç. N.)

(3) Hindistan'da Brahmana, bütün kavramları emmiştir. Romada gerçekçi kafa mythos'ları katılaştırmış, onu bir tarih olayı haline sokmuştur. Tansık meraklısı İrlanda Kelt'leri ise mythos'tan bir kahramanlık destanı çıkarmış atalarına maletmişlerdir. İskandinavyalılar ise devlerle olağanüstü insanlardan bir dünya kurmuşlardır.

latır: Kiral bir an erkekliğini yitirmiş sâyılır, bu erkeklik bir an için, kurban yerine getirilmiş yüz ineklik bir sürüye karışır (Ouranos-Varuna, 73-74). Öte yanda ise sözleşmenin tanrısı (Mitra, Juppiter - Fidius)'nın hukuki, düzenli egemenliği vardır. (Mitra - Varuna).

Ancak Dumézil, çok geçmeden Hint - Avrupalıların egemen tanrılarını iki dizide topladıklarını farkettiler. Mitra - Varuna çifti bu dizilerin yalnız ilk terimiydi. İşlem değeri açıkça görülen bu dizide Mitra - Varuna dinsel egemenlik işlemine, Indra askerlik - kiralık işlemine, açıkça belirtilmemiş birkaç tanrı olan Viçvadevah'lar, iki Nâsatya'lar yahut iki Açvin'ler de üçüncü işleme bakıyor, bunlar sıra ile üç Hint kast'ının sorumlusu oluyorlar: Brâhmana (rahipler), Kşatriya yahut Râjanya (savaşçılar), Vaiçya (hayvan yetiştiricileri - çiftçiler). Bu üçlü öbeğe Romada üç büyük tanrı karşılık tutulmaktaydı: Juppiter (en yüksek tanrı - büyücü), Mars (asker), Quirinus (halkça çok sevilen tarım tanrısı). Bu büyük buluşu Dumézil "Juppiter Mars Quirinus"un dört dildinde işlemiştir. (Dumézil'in düşüncesini kabataslak olarak şu yoldan anatabiliriz: Eski Romada, dinsel örgütün başında, bir bakıma sınıf dışı üç rahip görülür. Çok eski zamanlardan beri sürüp gelen birtakım yasakları, birtakım yetkileri olan bu rahiplerin Hintli meslekdaşlarında da aynı yasaklar, aynı yetkiler görülür. Bu üç büyük Flamen yani Juppiter'in Flamen dialis'i, Mars'ın Flamen martialis'i ile Quirinus'un Flamen quirinalis'i sehrin hayatından sorumludurlar. Dinsel yahut toplumsal hayatın büyük törenlerine bir arada başkanlık ederler. Aynı ayrı olarak da kendi tanrı efendilerinin alanına giren dinsel işlere başkanlık ederler. Fosilleşmiş bir dinsel - toplumsal durumun bu garip kalıntıları, eski Roma'nın mythos'a karışan tarihinde birtakım karşılıklar bulur. Roma'nın üç budunca kurulmuş olduğuna inanılır.: Efendisi Juppiter olan büyücü, kanlı kiral Romulus'un soyu: Ramnes; Romulus'un generali, savaşçı Lucumon'un soyu: Luceres; çiftçi Sabin'lerin soyu: Titientes. Hindistan'da Veda Çağlarında üç kast'ı doğuran üç toplumsal işlem Romada böylece tarihe sokulmuştur. Eski Germenlerde de önce Odhinn - Tyr (din, bağı - hukuk) çifti görülür. Daha sonra asker Thörr, ondan sonra da tarım ile zenginlik tanrıları olan Njördhr, Freyr ile Freyja gelir.) Dumézil, bu çalışmalarının sonunda Hint-Avrupa toplumlarının, yahut hiç değilse az farklılaşmış bir kütlenin üstündeki aristokrat'ların, bir işlem yahut uzmanlık bölümünü bildikleri kamsına varmıştır. Bu bölüm, tarih çağlarında Roma gens'lerinden birinin yahut ötekinin benimsediği rituel'lerde yahut askeri birtakım özelliklerde belki de hâlâ görülebilmektedir.

Dumézil'in, çözümlemeleriyle ortaya çıkardığı öteki tanrı dizisi daha esrarlıdır. Bu dizi, egemenlik düşüncesini, toplumun - çağdaş terimler kullanmak gerekirse - yurt yahut ulus olarak varlığından bir bakıma sorumlu olan bir başka tanrıyla tamamlanmaktadır. Veda çağı Hint panthéon'una birbirilerine eşit bir tanrılar öbeği başkanlık eder. Aditya denen bu tanrılar

arasında en güçlüleri, en iyi farklılaşmış olanları Mitra ile Varuna'dır. Daha silik kaldığı halde Rig Veda'nın kendisine 108 kıta ayırdığı bir üçüncü Aditya vardır: Aryaman (İranda: Airyaman). Dumézil, bu eski tanrının yer aldığı bütün metinleri dikkatle inceleyerek en eski zamanlarda işinin ne olduğunu belirtebilmiştir. Aryaman, ari (arya'lar) öbeğini, bütünlüğünden sorumludur, tanrılarla insanların üçe bölünüşünün tam olarak işlediği toplumla toprağın koruyucusudur. Yalnız bu toplumda, brâhmana'ların dinsel, ksatriya'ların askeri, vaçya'ların çoban - tarımsal görevleri etkili olarak görülmektedir. (Başlıca deliller böylece özetlenebilir: Aryaman her türlü bereketi verir; fallus tanrısı olarak değil, toplumun sürekliliğini sağlayacak tanrı olarak evlenmeleri sağlar, korur; yolların, ulaşımın, toprak bütünlüğünün simgesi olarak, koruyucusudur, toplumu hastalıklardan korur;).

Eir Kelt'lerinde efsane kahramanı Eremon'un adı Aryaman - Airyaman'ın bir başka biçimidir, ancak Romada bu ada rastlanmamaktadır. Sebebi, bu Hint - Avrupa tanrısının, topluluğun temsilcisi olmak görevinden ötürü üçüncü toplumsal kategoriya'ya yani halka çok yakın olmasıdır. Daha ilk zamanlarda, quirites'lerin ("sivil" Romalıların) temsilcisi Quirinus'la karıştırılacaktır. Etkinliği Juppiter'ce korunan kanlı, büyücü kral Romulus'un ölünce Quirinus olması böylece daha iyi anlaşılabilir. Öldükten sonra artık şehrin kurucusu değil, "şehrin babası", "Romanın gelişiminin, yayılmasının koruyucusu"dur.

Hollandalı büyük germanist profesör Jan de Vries, çalışmaları sonucunda Hind'in Aryaman'ı, İranın Airyaman'ı, Kelt Eremon'u, (Gallia'lıların Ario-lu bileşiklerinin karşısına, bunlara eşit olduğu savını henüz ileri sürmemişse de, germenlerin İrmin'ini koymaktadır. İşin garibi, Germenlerde, tanrılaştırılmış arya topluluğunun bu temsilcisini en önce kendileri unuttular.

Bütün küçük ayrımların hakkı verildikten sonra, Avrupalı toplumların tarih çağlarında, hattâ bugüne değin kavradıkları, anladıkları yoldaki egemenlik düşüncesini, bir büyücü (bağlayıcı) tanrı, bir sözleşme tanrısı ile bir yurt - tanrısının bu işbirliği tam olarak kaplamaktadır. Binlerce yıllık bir rituel'e yahut değişmez bir mythologia'ya kapatılmış olan bu üçlü kavram, tansık yaratıcı kırallarımızın tanrısız hukuka bağlı kırallık yetkilerinin, aynı zamanda, bunlardan çıkacak olan uzmanlıkların tohumunu taşır. Bu yüzden, hâlâ gözlemi yapılabilecek "ilkel" toplumların çoğunda ortak olan bağı - din yahut bağı - hukuk kavramlarından, Hint - Avrupalıların egemenlik kavramıyla toplumsal sınıflanma kavramının temellerinin (bu temellerin birkaçı bugün hâlâ yaşamaktadır) - ağır ağır, güçlülük de olsa gitgide daha belirleşen bir şekilde - ortaya çıktığı, bu temellerin Roma ile Hind'in daha protohistoria'sında atıldığı söylenebilir. Bundan ötürü Hint - Avrupalı uluslar, pek erkenden kuvvetlerin ayrılışının ahenkli çalışmasını görebilmek eğilimini göstermişler; bir tek elde yani kırılın (Lat.: Rex, Sansk.: Râj, İrland.: Rí, İskand.: Reik) ell-

de toplandığı halde farklılaşmış organlarca yürütülen yasama, yürütme, adalet erkelerinden meydana çıkan üçlü gücü bilmişlerdir. Bu kesin evrim daha tarih öncesinden başlamıştır. Varuna - Summanus (bağlayıcı, büyüsü, yaptırıcı güç, kanunların bekçisi), Mitra - Fidius'la (düzenleyici, düzenli güç, insana değer veren kesin kural), bir de Aryaman - Quirinus'la (kurucu, kanun yaratıcı topluluğun ifadesi, co-viria'dan curia: erkekler meclisi, co-virinus yahut Romalı kütile) işbirliği yapmaktadır.

Dumézil'in eserinin azalmayan, olağanüstü ilinçliği şuradadır: a priori düşünceye hiç sapmadan, çağdaş tarihle toplumsal iktisadın bugün varmış olduğu noktadan hiç bir zaman hareket etmeden, ağır ağır ilerleyerek kamu hukuku ile özel hukuk kavramlarımızla kurumlarımızın kökenini göstermektedir.

Gözlem alanı zaten sınırlı, yorumları daha az kesin olabilen tarihle arkeologia'nın olguları ötesinde, zaman içinde geriye doğru giderek Dumézil'in eseri bize kendi dehamızı daha iyi tanıma yolunu açmış olduğu gibi yarımın felsefecisine de, bir gün, alinyamızın birtakım özelliklerini daha iyi anlayabilmesi için yardım edecektir.

Ceviren: Bilge KARASU

MÜSİKİ

Atatürk ve Ötesi

Bedü SEVİN

5 Ocak tarihli Dünya Gazetesinde, B. M. M. Bütçe Komisyonundaki tartışmalara dair bir haber okuduk. İki paragrafını aynen aktarıyorum:

"B. M. M. Bütçe Komisyonunda evvelki gün cereyan eden müzakerelerde radyolarımız Türk musikisi neşriyatının yeniden şiddetli bir lisanla tenkit edildiği malumdur.

Bu tenkitler arasında Türk musikisinin radyolar vasıtasıyla ölüme mahkûm edildiği, gelişmesine engel olduğu ve artık bu duruma bir son vermek gerektiği ileri sürülmüş ve radyo müzik neşriyatında Türk musikisi nisbetinin artırılması istenmiştir."

Folklorun dışında bir "Türk Musikisi", Cumhuriyetten evvel mevcut değildi. Atatürk, devrimlerine girişirken Ankara'da Devlet Konservatuvarının nüvesi olan bir müessesenin, Musikî Muallim Mektebinin temellerini atmıştır. Gerçek mânâda Türk bestecilerinin Cumhuriyet devrinde yetiştiğini söylemek yanlış olmaz. Bugün Batı Dünyası, bizi, Dede Efendiyle, o hanende hanımla, şu kemanî beyle değil, Adnan Saygun'la, Leylâ Gencer'le, Nâdet Remzi'yle tanıyor. Tambur'umuz, ney'imiz ve hepsinin üstünde gerilerin gerisi tek sesli musikimiz, onların gözünde sadece enteresandır. Fes kadar, şalvar kadar, bir Buşiman kadar, hattâ müzelerdeki Mamut iskeleti kadar bile ilgilerini çekmez. Atatürk, bir avrupalı gibi giyinip, bir avrupalı gibi düşünüp, tek sesi din-

liyemeyeceğimizi biliyordu; Voltaire'le Dede Efendi'nin aynı kafada barınamıyacağını biliyordu ve memleketinin çıkarı bahis konusu olunca, alışkanlıklarına sırt çevirebilecek kadar büyüktü.

Radyodaki alaturka işine el atmadan evvel yapılacak pek çok şey vardır: Konservatuar kanunu çıktı mı? Cumhurbaşkanlığı Orkestrası kanunu hazırlandı mı? Hasan Kaptan, Atılâ Aydın-tan gibi büyük istidatlı çocuklar hakkında hâlâ bir karar alınmıyacak mıdır? Orkestraya saz temin edilmeyecek midir? Bunları hallettikten sonra sıra Radyoya da gelecek; zira üç tane üniversitesi olan, okullarında "müsbet ilimler" okutulan ve tarihinde bir Mustafa Kemâl bulunan memleketin radyosunda hâlâ tek sesin barınabilmesi gerçekten yüz kızartıcıdır. Bu meseleyi herşeyden evvel bir medeniyet dâvası olarak kabulleneceğiz.

Ya "tek ses" çiler haksızdır, yahut Atatürk haksızdı; ya Atatürk aldanıyor, yahut onlar aldanıyor; ya onlara, yahut Atatürk'e inanacağız; fakat herhalde birbirine bu kadar zıt fikirleri kafamızda bağdaştıramayız.

o o o

TANIMADIĞIMIZ MOZART

27 Ocak, Mozart'ın ikiyüzcü doğum yıldönümüdür. O gün, bütün dünyada konserlerle, konuşmalarla ve çeşitli yayınlarla kutlanacaktır. Bazı tanınmış edisyonlar, meselâ Baerenreiter, bu münasebetle Mozart'ın bütün eserlerini basmaya karar verdi. Philips firması da bu eserlerin büyük bir kısmını, Prof. Paumgartner'in nezareti altında plâğâ almış bulunuyor. Sayısı altmışı aşan, 33 devirli bir seri. Hepsi de tanınmış sanatçılar tarafından doldurulmuş. Bütün bu çabaya rağmen, Mozart, kompozitörlerin arasında en az tanınandır. Hemen her sahnede eserleri icra ediliyor ama, bu büyük adamın, 36 yıllık kısa hayatı içinde 626 dan fazla kompozisyon kaleme aldığı malumdur. Bizim dinlediğimiz ve tanıdığımız dilimi, dev yapının onda birini bile aşmaz. Onun için Mozart'a bir genel hüküm olarak "neşeli adam" demişlerdir. Bugün de minör piyano fantezisini yahut kırkıncı senfoniyi dinlerseniz "neşeli" sıfatının ne kadar yersiz olduğunu anlarsınız. Hele insan, Schumann gibi bir otoritenin o trajik sol minör Senfonide "bir yunanlı zerafeti" bulmuş olmasına şaşırıyor. Wagner'in de, Mozart'ı "zarif ıslık ve aşk dehâsi" diye vasıflandırması "Titan Beethoven" deyimi kadar yanlışdır. Herşeyden evvel, kendimizi, romantiklerin o doğru-yanlış tasvirlerinden kurtarmalıyız. Belki o zaman Mozart'ı musiki tarihindeki gerçek yerine oturtmak daha kolay olur.

o o o

D Ü Z E L T M E

Geçen sayıda yayınlanan yazımda (Don Pasquale) pek çok dizgi yanlışlığı olmuştur. Sadece cümle yapısını bozanların üzerinde durmayacağım;

fakat iki yerde ne demek istediğim hiç anlaşılıyor. Sözü geçen paragrafları okuyucularımdan özür diliyerek tekrarlıyoruz :

1. — Şuna Korad'ın "lirik"den ziyade dramatik koloratur olduğunu söylemiştik. Sesi, bilhassa yukarı notlarda yumuşaklığını kaybediyor; fakat herşeye rağmen kusursuz tekniğiyle, iyi oyunuyla dikkati kendi üzerine çekmeğe muvaffak oldu. Ancak Kavatin'de ağırlığı esas nota değil de çarpmalara verdiğini, birinci perdenin final düetinde "point d'orgue" lu do majör akorundan evvel, sekizlikleri değil de onaltılıkları aksanladığını ve bunun orkestranın aksanlarına uymadığını söylemek isteriz. Genç sanatçımıza bir de tavsiyemiz var: şan çalışmalarını muhakkak ayna karşısında yapsın ve seyircileri son derece rahatsız eden mimiklerini düzeltsin.

2. — İkinci perdenin kuartet finali (Andante) başlayınca Don Pasquale'nin bir müddet (8 mezür) soprano, tenor ve bariton partilerinin altında her ölçüde iki heceli bir kelime söylediği duyulur (sille, tokat, şamar v.s.). Vedat Gürten, bu motiflerden birini atlayınca bir ölçü önden gitmeye başladı ve durumu anlar anlamaz sustu. Bu sebepten bir müddet "trio" dinlemeye mecbur olduk.

Mektup

Mahmut MAKAL

Yüksek bir Türk köylüsüne;

Derunu dilden, canu gönülden pek sevgili İsmail ağa, göndermiş olduğunuz tarihsiz mektubu alınca derecesiz memnun oldum. Kurbanı olduğum Ulu Mevlâ sizleri de memnun etsin. Nasılsınız, iyi misiniz, iyi olmanızı da Mevlâdan dilerim. Benden de bir miktar sual edecek olursanız, hamdolsun canım sağdır. Senin her vakit dediğin gibi, ölmediğimi onmadığıma sayarak katlanıp gidiyorum. Her ne kadar canımın sıkıldığı şeyler oluyorsa da gayrı aldırımıyorum. Tavşan derisine katlanır, ne olacak.

Bir aydır gözlerim yolda kaldı. Hani bana söz vermiştin: Dudu ninemi getirecektin de doktorlara gösterecektik. Dizlerinin sızısına bir çare arayacaktık. Gayrı gelmeyeceğine aklım yattı. Çünkü mektubunda: "Geçende Kozanağa Hıçbın bağlarından bir canavar (kurt) ölüsü bulmuş" diyorsun, "Yahnili'nin damında derisini yüzdük. Millet başına biriktiyse de, dişlerinden birini de ben ele geçirdim. Sen, benim de, Dudu nineyin de evlâdımız sayılırsın. Canavar dişini bacağının arasına bağladık. Ya yeğenim, Allah kimseye dert verip de derman aratmasın. Allaha şükürler olsun, ettiğimiz hayır yerini bulmuş da, merhem yaraya karşı geldi. Canavarın dişleri nasıl kapış kapış gitti görseydin. En biri Hasan çavuştan kimseye sıra gelmedi. İki tane-

sini aldı. Gelininin kulağı duymaz olmuş; birini onun koynuna koydu. Karısının da koltuğunun altında meme gibi bir çor tureti. Dişin birini de onun koluna bağladı. Bir dertliymiş ki millet, bin canavar öldürülse diş yetmiyecek. Hort Osmanın karısı da ağlaya ağlaya gitti. "Beş çocuğum yaşamadı da, tıvgamı dökmesi uçun bir diş vermediler" diye. Harman veresiye ikişer liradan verdi dişleri Kozanağa." Gerçi kendi derdinize kendinizin çare bulması iyi ya, gelseniz daha iyi olurdu. Gene de bir düşün, diş sızıya tesir etmezse, al gel bir gösterelim. Ben şimdilik burdayım.

Bir de diyorsun ki: "Kış gireli ölen çoğaldı. Köye kıran mı girdi ne, mezarlıktan hiç kalabalık eksik olmuyor. Hastalanıp ölenlerden başka Hıgdit'in oğlu Bektaşın da Etemin ahırında say kazarken ayağına bir taş belığı düştü. Öğretmenin zoruyla hastahaneye götürdüler. Atlar çamurdan arabayı çıkaramamış, perişan olmuşlar yolda.

Doktora geç kalmışlar, yara azmış. Baştan savma sarmışlar, geri köye salmışlar. Zaten arabacı Dede'ye "ölür!" demiş doktor. Parmakları mosmordu. Köye gelince daha morardı. Bir buçuk gün mü ne durdu, sonra öldü..."

Çakırın Pevriza, Bilalın Meliha; diye yirmi tane öleni saydın, beni de ağlattın. "Yahya Hoca öldü, köy bomboş kaldı" diyorsun hele, cümlemizin başı sağ olsun. Ölecek adam mıydı o. Köylü kime sürdürecektir gayrı yıldızın? Aşağı obanın uşağını kim okutacak gayrı. Dediğin gibi, Somuncunun oğlu onun yerini tutarsa çok iyi olur. Onun yetiştirmesi değil mi zaten?

Demek hafta geçmiyor bir kaç düğün oluyor? Allah gençlerimizi başadan gönendirsin. Yalnız, Asiye'nin oğlu kötü etmiş o işi. Düğün damına asılması için okulun bayrağını vermedi diye öğretmene bas-kın yapıyor mu? Yakıştıramadım ona. Anası olacak da gitti demek öğretmene: "sen ver bayarğı; seni ipe çekseler, ipten alacak olan kâtip oğlum" dedi öyle mi? Bir

de, köy kâtibinin değil, herhalde hocanın kışkırtmasıyla oldu bu, diyorsun. Eğer öyleyse İsmail ağa, dinin hakkı için söyle Osman Hocaya, bunları bıraksın da, ellerin memleketinde ezan okundu mu Alan-yurt köyü gibi yerden duyuluyor. Hoparlör takılı minarelerin dört bir yanında. O da güzel güzel ezanını okusun, namazını kıldırınsın. Öğretmenin çocuk için gelip de onu sıkıştırması doğrudur. Kanun öyle emrediyor. Canım, orda da var din dersi. Neye böyle gözünüz doymuyor. Bir günde mi çocukların karnına koyacaksınız Kur'anı? Ah şu sıbyan mektebi bir serbes olsa yeğenim; böyle havadis varsa yaz, diyorsun. Ne diyeyim şimdi İsmail ağa? Sanki yasak diye yıllardır çocuklarımızı hocaların önüne katıp okutmamış gibi konuşuyorsun. Gel etme bunu. Hem yeni haberlerim var size. Başvekilimiz dedi ki öteyğün "Türk Milleti müslümandır ve müslüman kalacaktır. Evlâdına ve gelecek nesillere dinini telkin etmesi, onun esasını ve kaidelerini öğretmesi ebediyen müslüman kalmasının münakaşa götürmez bir şartıdır." Eğer bu sözde anlamadığınız yer olursa, öğretmen size anlatır ne demek istediğini. Orta mekteplerimize de din dersleri koyulacak. Hademeyi hayratın ücretleri de artacak. Zaten gazeteyi de adresinize postalıyorum. Mezarlı Hamı yoklayın. Bu havadislerin hepsini oradan okutur, dinlersiniz. Tezzav'a söyle: "Hani ya dünya müslüman dünyası olacaktı, Abdulhamid zamanındaki gibi, nerde?" deyip durmasın bir daha. Gazeteyi iyi dinlesin. Her şey birden bire olur mu? Yavaş yavaş olup gidiyor işte... Gözleriniz aydın!

Eğer mektubum okunurken odada bulunmazsa, Karaca'ya da söyle, o da "Celâl Bayarın hiç gününü göremedim" deyip durmasın. Tekalütlerin maaşı da artıyor. Gazetede bu havadis de bulup okutun. O harpte parmaklarını dökürür de, onu düşünmezler mi?

İsmet Paşayı, Celâl Bayarı hiç görmüyon mu, diye soruyorsun. Valla üstümdede

Foruma İlan Veriniz

FORUM satışı 10 bin olan ve memleket aydınlarının mühim bir kısmına erişen bir dergidir. 1500 abonesinden başka, İstanbulda 3.000, Ankarada 2.000 satılmakta ve geri kalanı, 300 küsur bayi ile bütün yurda dağılmaktadır.

Normal ilan tarifesi, tek sütun üstüne beher santimi 3T.L. dir. Hususi ilan şekilleri görüşme ile tesbit edilir. Bütün sahife 200, yarım sahife 100 ve çeyrek sahife ise 50 T.L. dir.

Forum her çeşit küçük ilanlar da kabul eder. Forumun seçkin okuyucu kütlesine duyurmak isteyeceğiniz ilanlar için, mektup veya telefonla temasa geçiniz.

FORUM DERGİSİ
P.K. 131, Ankara
Tel: 27531
İdarehane Adresi: Büyük Han, 55
Yenişehir - Ankara

Allah Dedem var, görmüyom. Görürsem yazarım. İkisi de sağ. Geçende bir arkadaş İsmet Paşanın evine gitmiş, çok gülenç imiş. Ona sütlü kahve içirmiş. "Memleketin istikbali parlaktır" demiş. Yani iyileşecekmiş..

Başka ne deyim bilmem ki. Havadis havadis diyorsun boyuna. Gazeteleri karıştırıyorum. Dünyanın günü gününü tutmuyor. Her gün neler oluyor. İşte bunun için, elim yettikçe sizlere gazete yolluyorum. Mahkemeye gelip gidenlere sıkı tenbih edin, handa koymasınlar. Yalnız, ben bir iki daha sayıştırırım da "ben gazeteden değil, havadis sende istedin" deme.

Öteyün Pantik Aliye söylemeniz için yazmıştım hani, pehlivan Yaşar hasta diye. O bilir Yaşarı. Odasının duvarında resmi asılı Yaşarın. Ona de ki: Yaşar iyileşmiş. Gözü aydın olsun onun da.

Yunanın aramız gene iyileşmeye yüz tuttu. Eski düşman dost olmaz; eşek derisi post olmaz, deme. Şu dünyada hepimiz bir geçim için koşturuyoruz... Allahın izniyle Kıbrıs adası da bizim olacak. Siyasetle haklıdan geleceğiz o Yunanın. Türk milletinin yapamayacağı hiç bir şey yoktur. Çolak Aliyi, Hacı çayuşu ben de dinledim durdum sizlerle beraber. Aç susuz, ayak yalın, baş yalın, odun parçasıyan sürmüşler kötü Yunanı. Şimdi dumanını çıkarırız alimallah. Çatamaz gayrı bize. Ne dese, sopamızın tadı damağında...

On gün önce burada yılbaşıydı. 1955 yılı çıktı, 1956 yılı girdi. O günlerde bir de parti kuruldu yeni. Adını "Hürriyet" koydular. Hürriyeti de öğretmen size açıklar..

Şuna güç yetmiyor, buna güç yetmiyor diye sayıp, bir de "bunaldık iyice altaydır bir pil bulup radyonun birini işletemedik" diyorsun. Burayı görsen aklın şaşar. Tırnak kadar şeyler beş yüz - bin lira. Adını bile bilemeyiz bizler. Her şey de ona göre. Öteberi almanın sırası değil. Amanın, siz siz olun, yağınla kavrulmaya bakın..

Bekir ustanın Mustafayı gördüm iki gün önce. Vakit buldukça giderim Hergeledeki muhacirin kahveye. Muhtafanın söylediğine göre, derenin kıyısına yaptırdığımız apteshaneyi yıktırması muhtarı Başka yer bulamamış da oraya yaptıracaktı Sıbyan Mektebini. Size mektep de lazım ama, unuttunuz mu, hani bir müfettiş geldi de gitmesi için herife abdeslane gösteremedik. Sonra derenin iki geçesine nöbetçi dikildik, geleni geçeni durdurduk da işini gördü?..

Bunlar size de, köye de iyilik getirmez, yıkmadan yapmalı bir işi.

Osman emminin oğlu Karpiz Yusufu da gördüm kahvede. Üstü başı erimmiş. Allahlık olmuş iyice. Sekiz aydır burada ama hiç görmemişim. Hele kumar damlarından çıkıp da kahveye geldiği ya iki ya üç olmuş. Kazanırsa beş kuruş, hemen o akşam üttürürmüş, Hemşeriler böyle söylediler. Daha geledi sırtındaki işliği gömleği çıkarıp, yıkamadı, dediler, Köyde nasıl giydiyse öyle duruyor gerçekten, Bit almış her yanını. Osman emmiye de de eli kandaysa bıraksın gelsin; götürsün şu oğlanı.

Bu kez bu kadar. Sonra gene yazarım. Siz de beni havadissiz komayın. Beş vakit namazda hayırlı dualarımızı bekler; Daima sıhhat ve afiyette olmanızı Ulu Tanrıdan niyaz eylerim. Büyüklerin ellerinden, küçüklerin gözlerinden öperim. Dede emmiye, Kırpık idrise, Düden ağaya ve bana selâm yok mü diyen komşuların cümlesine selâm ederim. Bizim cinavların odasındaki okuyan efendiye ve dinleyen cemaate ayrı ayrı selâm ettikten sonra odalarının cemaatiyle birlikte Kel Hacıya ve topal Mehmede de ayrıca selâm eder, Hatırlarını sual ederim.

Baki selâm, cümleliz Hüdaya emanet olasınız. Dediğim gibi, Dudu ninemi ihmal etmeyesin...

ONBEŞ GÜNÜN YAYINLARI

Maliye:

Cahit ARAT: İkinci sınıf tüccarların gelir vergisi ve işletme defteri. Ankara 1955 Akın Matbaacılık Ltd. O. 56 S. 8° 250 kuruş.

Muzaffer GÖKSU: Esnafın vergi muafliğı. İstanbul 1955 Sulhi Garan M. 20 S. 8° 150 kuruş.

Prof. Dr. Adolf GRAF: İşletmecilikte vergiler. Çeviren: Ziya Şenveli. Ankara 1955 Karınca M. 132 S. 8° Maliye Tetkik Kurulu Neşriyatı. N. 1955 - 56: 71.

Hukuk:

Mehmet Akif ERANIL - Hayri KULOĞLU: Kira hukuku. Gayrimenkul kiraları hakkında kanun ve tahliye davaları. Şerhli, izahlı, notlu. Ankara 1955 Yeni Desen M. 196 S. 8° 750 kuruş.

İçtihatlı ve izahlı ceza hükümlerini muhtevi kanun ve nizamnameler. 2 cilt. Ankara. 1955 Yıldız M. Endeks.

Tahsin İNAL: Şerhli ve izahlı Gayrimenkul Kira Mevzuatı. Ankara 1955 Son Havadis M. 380 S. 8° 1000 kuruş.

Bekir Sami ÜNVER: Memurun el kitabı. 1955 Yeni M. 187 S. 8° 250 kuruş.

Filoloji:

Galip KÖK: English grammar with Turkish explanations and everyday

sentences. İstanbul 1955 Yeni M. 136 S. 8° 500 kuruş.

Tiyatro:

Eugene O'NEILL: İmparator Jones. (The Emperor Jones). Çeviren: Avni Givda. Ankara 1955 Maarif B. 64 S. 8° 60 kuruş. (Maarif Vekâleti Modern Tiyatro Eserleri Serisi: 71).

Müzik:

Mustafa RONA: 50 yıllık Türk musiki. Bestekârlar ve besteleri, güfteleleriyle. İstanbul 1955 Türkiye B. 306 S. 8° 500 kuruş.

Edebiyat:

Mevlâna CELÂLEDDİN: Divan-ı Kebir. Gül-Deste. Hazırlayan: Abdül-baki Gölpınarlı. İstanbul 1955 Remzi Kitabevi M. 398 S. 8°

Charles DICKENS: Antikacı dükkânı. Çeviren: Behlül Toygar. İstanbul 1955 Maarif B. 776 S. 8° Dünya Edebiyatından Tercümeler. İngiliz Klâsikleri: 62.

Necdet EVLİYAGİL: Eski Yalı (Şiirler). Ankara 1955. 48 S. 8°

Tarih:

Midhat SERTOĞLU: Muhteva bakımından Başvekâlet Arşivi. Ankara 1955 Türk Tarih Kurumu B. 90 S. 8° 350 kuruş.

Biyografiya:

General SHERRIL: Mustafa Kemal. Eseri ve memleketi. Çeviren. Enver Esenkova. İstanbul 1955 Türkiye Ticaret M. 96 S. 8° 100 kuruş. (Yabancı Gözüyle Atatürk: 4).

Derleyen: Perran ERALP

TEŞEKKÜR

Dergimiz ve yazarlarının yeni yıllarını kutlayan okur ve bayilerimize, karşılık teşekkürlerimizi bildirir, onların da yeni yıllarını kutlarız.

Saçlarınızın Yerini

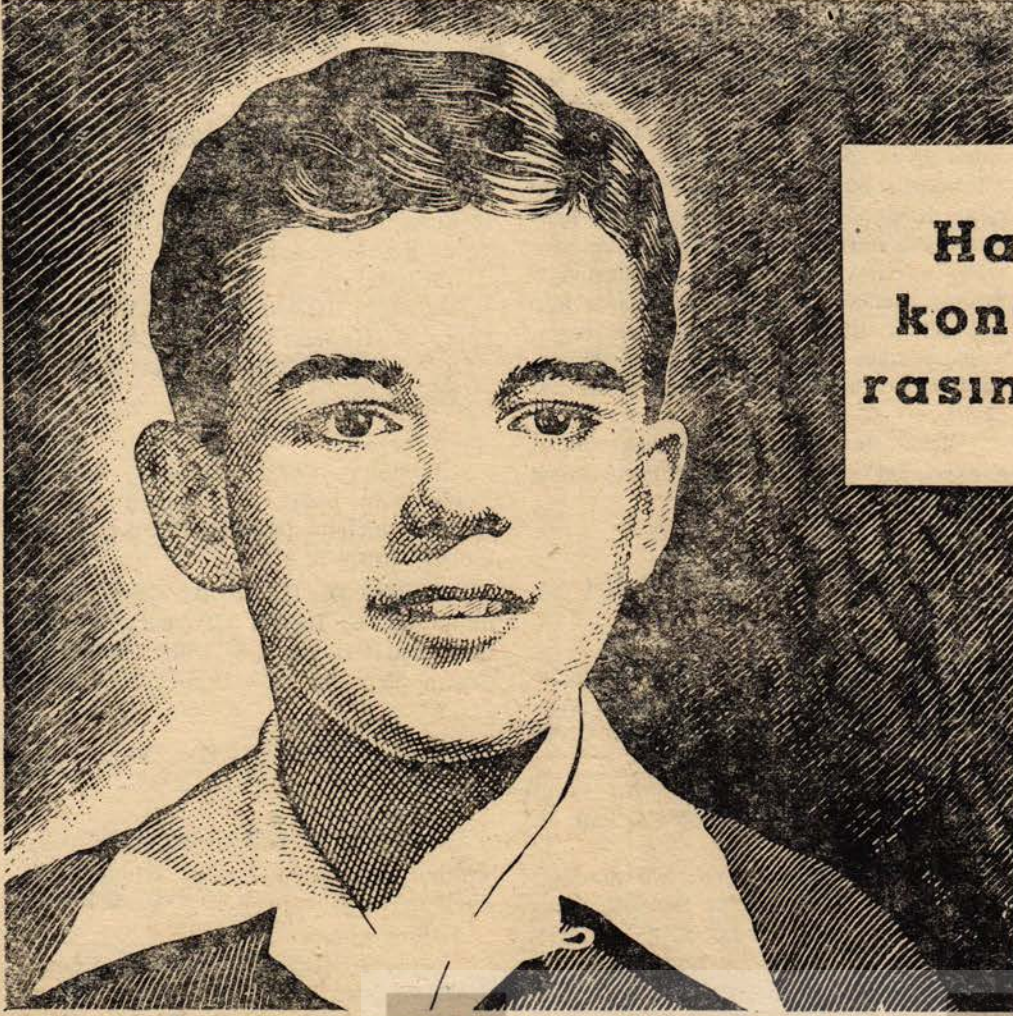
Hiç Bir Şey Tutmaz

VAKTİNDEN ÖNCE DÖKÜLÜR

KAŞINTI VE KEPEKLERİ YOK EDEN, SAÇLARINIZIN DÖKÜLMESİNİ ÖNLEYEN SAPIKSİN KATI BİR TEDAVİDİR

S A P I K S İ N

BÜTÜN ECZANE VE PARFÜMÖRİLERDE SATILIR.



Hayatı bir kontrol numarasına bağlıdır

Hayat, kaliteye bağlı olduğu zaman - Squibb itimad edebileceğiniz bir isimdir.



Bugünün yeni ilaçları çoğunuz için daha uzun bir ömrü ifade eder.

«Kontrol» numarası dünyanın her tarafında imal edilen her Squibb müstahzarının tarihçesini veren bir anahtardır. Kullanılan maddelerin nereden geldiğini, ilaç üzerinde kimlerin çalıştığını ve hangi testlerin yapıldığını anlatır. Milyonlarca kontrol numarası ve bunlara ait mufassal raporlar Birleşik Devletlerde esas Squibb Laboratuvarlarının

Ambalaj üzerinde basit bir numara - fakat bu numara, birçok müteahhas teknisyeni... ilaçlar için, dünyanın öbür yarısına uzanan 8000 kilometrelik bir yolculuğu... bitmek tükenmek bilmez kalite kontrolü testlerini ifade eder.

Zira her Squibb ambalajında mevcut «kontrol» numarası, sizin için bir garanti - her Squibb müstahzarının, nerede imâl edilirse edilsin, daima aynı evsafı, safiyeti ve müessiriyeti haiz olmasını temin eden bir garanti - teşkil eder.

Dünya üzerindeki bütün diğer Squibb Laboratuvarlarında olduğu gibi İstanbuldaki yeni Squibb müstahzarları bütün imalât safhaları esnasında, gayet sıkı kontrole tabi tutulur. En kat'i testler, iptidai maddelerin fabrikaya girişlerinden mamul halde fabrikadan çıkışına kadar her Squibb müstahzarının, Amerika Birleşik Devletlerinde, New Jersey New Brunswick'teki Squibb merkez laboratuvarlarıncı vaz'edilen yüksek Squibb standartlarına uygun olduğunu göstermelidir.

Bu yüksek kalite kontrolünü temin etmek üzere, Squibb'in İstanbul Laboratuvarındaki tecrübeli Türk teknisyenleri, 8000 kilometre uzakta New Brunswick laboratuvarında çalışan tecrübeli Amerikalı teknisyenlerin kullandığı aynı formülleri, aynı iptidai maddeleri kullanır, aynı tahlil ve muayeneleri tatbik ederler.

Ve çifte bir emniyet sağlamak - çifte bir kontrolden geçirmek - maksadile İstanbul Laboratuvarı, tekrardan iyice muayene edilmek üzere, Birleşik Devletlere uçakla ilaçların numunelerini gönderir. Bir ilaç, önceden vaz'edilen Squibb standartlarına uymadığı takdirde kabul edilmez, piyasaya çıkarılmaz.

İstanbulda yeni Squibb Laboratuvarının tesis edilmesile, bu gün doktorunuz ve eczacınız bir zamanlar yalnız Birleşik Devletlerden gelen aynı Squibb ilaçlarını şimdi daha çabuk, daha kolay ve daha bol miktarlarda temin edebilmektedirler.



daki özel bir kütüphanede saklanmaktadır.

Squibb Penisilin tabletlerinin imali esnasında 85 kontrol testi yapılmaktadır. Squibb müstahzarları, en kat'i kimyevi, fiziki ve mikrobiyolojik muayenelerden geçmeden dünyanın hiçbir yerindeki hiçbir Squibb Laboratuvarından piyasaya çıkarılmaz. Doktorunuz sizin için bir Squibb ilacı yazarken, muayene edilmiş, kalite kontrolü yapılmış ilaçlara itimad edebileceğini bilmektedir.



SQUIBB

İL A Ç L A R I
1858 DENBERI

MEVDUAT SAHIPLERİNE

İkramiye
Kesidelerine

İştirak hakkından başka

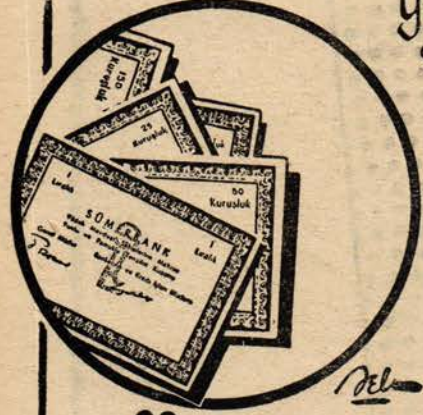
Yünlü ve pamuklu
Satışlarımızda
HALI HARİÇ

% 10

Tenzilât
Yapılır

Rel-

SÜMERBANK



YILIN BÜYÜK İkramiyesi

A K B A N K ' ı n

KÜÇÜK - YALIDAKİ MEŞHUR

ÇAMLI APARTMANIN

TAMAMI ve

AYRICA PARA İKRAMİYELERİ

200.000 Lira

Her 150 liraya bir kur'a numarası
Hesabınızı 150 liraya arttırınız
Yoksa hemen 150 liralık bir hesap açtırınız

A K B A N K

T. C.

ZİRAAT BANKASI

Yurt içinde 520 Şube ve Ajansı, dünyanın her tarafındaki muhabirlerle sayın müşterilerinin emrinde dir.

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları 1956 ikramiye tutarı
Şimdilik

1.750.000 Liradır

Bu Zengin Plânda

Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri, eşya, traktörler, ziraat aletleri bulunmaktadır.



Ayda 15 lira da mı
tasarruf edemezsiniz?...

Bu 15 liradan en verimli şekilde istifade etmeniz artık mümkündür. Bütün şartları mevduat sahibinin lehine olan İrath Küçük Cari Hesapların 15 liralık yeni grubu ihdas edildi. İrath Küçük Cari Hesaplar 100 liradan 600 liraya kadar kaydıhayat şartıyla aylık İrat veya 10.000 liradan 50.000 liraya kadar sermaye kazandırır. Tafsilâtli broşür-lerimizi gişelerimizden isteyiniz.

TÜRKİYE BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyeti

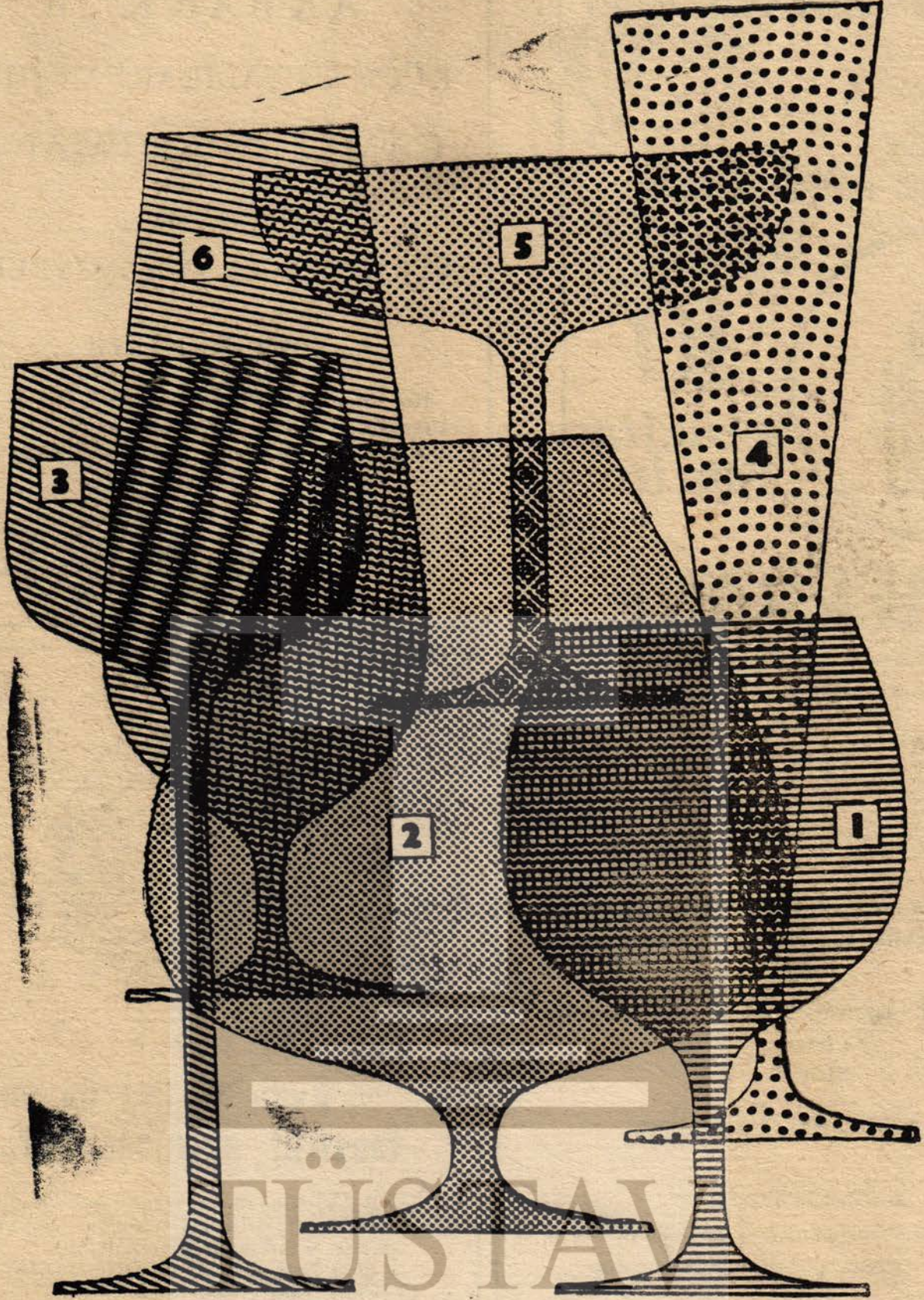
Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü : Nilüfer YALÇIN

Sekreter : Orhan BALI

İdarehane Tel. : 27531

Dizildiği ve Basıldığı yer : Yeni Matbaa — Ankara
Tel : 15023.

Hangi Kadehte Hangi Şarap?



(1.) KırmızıKavaklıdere: Dikmen Kızı (2.) Konyak veya Kavaklıderenin Tatlı - Sert'i (3.) Beyaz Kavaklıdere: Ankara Kırmızı. (4-5) Kavaklıderenin yakında çıkaracağı Altın Köpük Şarabı. (6.) Kavaklıdere Kalite Şarabı: Yakut Damlası ve Çankaya Yıldızı.

KAVAKLIDERE ŞARAPLARI LİMİTED ŞİRKETİ